¶ Pyrrhi Iacobini Cantalitii diſcipuli in Cantalitii eiuſdem præcepta grammatices Endecaſyllabum ad ſcolaſticos pueros.

Multi grammatices dedere libros.
Conati breuibus placere cartis
Noſtro ſed melius poteſt nec ullus
Ante hac Cantalyco licet uidere
Verum ſi fateor:nihil redundat.
Nil deeſt facilis:breuis politus.
Priſcam non gelide reduxit artem.
Quare non nimio petendus aſſe eſt
Caſſatis pueri nihil putatis
Hic fiunt homines breui diſerti.

¶ Eiuſdem in artem metricam.

Parnaſſim dixere deos:dixere ſorores
Incolere:& latices inde uenire ſacros.
Inde choros natum numen traxiſſe putarunt
Hic eſt ſi neſcis hic erit ille locus.

¶ Petri Antonii Populonii ad idem Hexaſticon : ad pueros ſcolaſticos.

Grammaticus quicunq; puer cupis eſſe : libellus
Hic dabit : hoc poteris quod cupis eſſe : breui
Cantalyci quem muſa tuos miſerata labores
Edidit : optatum dirige mentis opus :
Delitias hoc eſſe tuas : mihi crede putabis
Dum manus aſſidue nobile uoluet opus.

¶ Ioannis Pauli eiuſdem Canta-
lycii diſcipuli Endecaſyllabū.

Si quis uult placidas uidere muſas:
Tollat Cantalyci hunc breuem libellum.
Quo (me iudice) non ſecus ſonabit
Quam ſi caſtalias bibiſſet undas.

¶ Iacobus Cantalycus Canta-
litii diſcipulus.

Docta cupis letiæ qui noſcere dogmata linquę
Lactea cantalyci perlege uerba tui.
Hic ueterum penitus tenebroſa uolumina uitat
Hic dabit in magno uela ſecunda mari
Hoc duce pernoſces doctorum ſcripta uirorum
Nec poterit nitidum lædere liuor opus.

¶ Antonii Fabri Amiternini
uiri doctiſſimi.

Quiſquis amas latio fieri ſermone diſertus
Siue cupis famæ ſecula longa tuæ
Iſta palemonią quæ ſunt deſcripta papiro
Diſce puer: ſint hic nux pila turbo trochus.

CANTALYTII CANONES BREVISSIMI GRAMMATICES ET METRICES PRO RVDIBVS PVERIS CANTALYTIVS AVGVSTINO ALMADIANO SALVTEM.

AVaritia mi Almadiane: ꝙ Grammatices canones: quos iampridem condideram ab Impreſſoribus huius noſtri temporis mendoſe imprimentur. Nam cũ ego opuſculum illis ſæpe denegaſſem idqꝫ ſcolaſtici pueri inſtantiſſime imprimendum efflagitarent: ex Impreſſoribus quidam fulginie a puero neſcio quo exemplar illius clanculum mercatus eſt: curauitqꝫ ſine more Florentiæ abſqꝫ aliqua libelli recognitione imprimendum: Quod ego non potui non moleſtiſſime ferre. Non enim mendoſa impreſſio exire poteſt ſine auctoris infamia. Sic tamen non mediocre in tam paruo libello lucrum fecit Florentinus ille mihi amiciſſimus bibliopola. Sed cum ego uigilias meas tam mendoſe in manibus pueroꝝ eſſe perſpicerẽ: uiſũ eſt illis emendatione ſuccurrere & nomen ab iniquo malignoꝝ iuditio redimere diligentius. Deſcriptũ itaqꝫ exemplar idem manu propria Venetiis aliis Impreſſoribus tradidi limatius imprimendum: additis quoqꝫ metricis breuiſſimis regulis: quas tu tantopere & pre cœteris comprobaſti: tibiqꝫ opuſculum dedicatur: qui meorũ ſtudiorum Iudex & patronus es ſtudioſiſſimns. Vale.

❡ Cantalytii ad magiſtros Grammatices.

Tu qui Grammaticam docere curas
Tradens principium bonas in artes
Hunc tu Cantalyci breuem libellum
Concedas pueris tuis legendum
Quos optas breuiter tenere portum.
Non hic barbariem notabis ullam
Non hic Syrmatis oſcitationes
Dulces ſed patieris hic labores
Et creſcet tibi turba de repente
Quiſquis ſub ferula tua per annum
Querit Grammaticus bonus uideri
Et uult pierios ſubire lucos
Eſt clarus: facilis: breuis: latinus
Et nugis alienus hic libellus.

❡ Diffinitio Grammaticę.

Grammatica eſt ars: qua latini ſermonis ratio & loquendo & ſcribendo recte percipitur: & eſt dux cuiuſlibet diſciplinæ.

❡ Vnde dicitur Grammatica.

❡ Grammatica dicitur a litteris quæ græce grãmata dicuntur. Dicitur ergo quaſi litteraria. Nam littere faciunt ſyllabas. Syllabe dictiones. Dictiones orationem quæ Grammatica appellatur.

❡ Partes Grammatice.

❡ Partes Grammatice ſunt quattuor. Littera. Syllaba. Dictio. & Oratio. Litera ut R. Syllaba ut Ro. Dictio ut Roma. Oratio ut Roma fuit terrarũ domina.

ℂ Quatuor alie partes Grammatice.

ℂ Grammaticæ item partes ſunt quattuor. Orthographia. Proſodia. Dyaſinthetica. Ethimologia. Orthographia eſt recta ſcriptura. Proſodia eſt accentus. Dyaſinthetica eſt conſtructio. Ethimologia eſt ueriloquium.

ℂ Quid eſt Littera.

ℂ Littera eſt minima pars uocis: quę diuidi nō pōt.

ℂ Vnde dicitur Littera.

ℂ Littera dicitur quaſi legitera: quia legendi prebet iter. Vel dicitur a litturis: Nam antiqui ſcribebant in tabulis ceratis.

ℂ Quot accidunt Littere.

ℂ Littere accidunt tria. Nomen. Figura. & Poteſtas.

ℂ Differentia inter Litterā & Elementū.

ℂ Littera ēſt nota elementi. Elementū uero eſt ipſa pronuntiatio.

ℂ Diuiſio Litterarum.

ℂ Litterarum que uigintidue ſunt. Alie ſunt Vocales. Alie Conſonantes.

ℂ Vocales.

ℂ Vocales ſunt quinq; A. E. I. O. V. Et una gręca i.

ℂ Conſonantes.

ℂ Omnes littere Conſonantes dicuntur preter uocales. Conſonantes autem diuiduntur in Mutas: Semiuocales: & Liquidas.

ℂ Mute.

ℂ Mute ſunt nouem. b. c. d. f. g. k. p. q. t. Dicte autem mute: quia incipientes a ſeipſis deſinunt in uocales.

¶ Semiuocales

¶Semiuocales ſunt ſeptem·l·m·n·r.s.x.z· Dicte ſemiuocales: quia habent ſonū quaſi ſimilem uocalibus: incipientes a uocalibus & in ſe deſinentes·

¶ Liquide·

¶Ex conſonantibus etiam alie ſunt liquide: uidelicet·l·m.n·r· Sed tamē uere liquide ſunt ·l.&·r.·ideo liquide appellate: quia p̄cedentes ſyllabas liquidas faciūt: hoc eſt nunc breues: nūc longas ·ſ· ſi ſyllabe precedentes fuerint naturaliter breues: aliter non·

¶ H·

¶H non eſt littera ſed aſpirationis nota. Ideo inter litteras cōnumerari non debet·

¶ Diphthongi·

¶Diphthongi ſunt quinq;: uidelicet .æ.œ·au·eu· & ei.quarū tres ſcribuntur & non proferuntur. ſcilicet æ·œ·ei· Due ſcribuntur & proferuntur ·ſcilicet ·au· & eu·ut audio & theſeus·

¶ Syllaba·

¶Syllaba eſt cōprehenſio ad minus duarū litterarū ꝓlata uno ſpiritu: ſed abuſiue uocales ſyllabe quoq; dicuntur: & ſyllaba per ſe nihil ſignificat.

¶ Dictio.

¶Dictio eſt minima pars orōnis cōſtructe & per ſe aliquid ſignificat: dicta a dicendo id eſt ſignificādo·

¶ Oratio·

¶Oratio eſt dictionum ordinatio congruam perfectamq; ſententiam demonſtrans: ut magiſter amat diſcipulos qui diligenter litteris incumbunt.

¶ Partes orationis •

PArtes orationis ſunt octo. Nomen• Verbũ• Participiũ• Pronomen• Prepoſitio• Aduerbium. Interiectio• & Coniunctio •

¶ De Nomine.

¶ Nomen eſt pars orationis declinabilis cum caſu: ſubſtantiam & qualitatem propriam uel cõmunem ſignificãs. Accidũt aũt ipſi quinq;• Species• Genus• Numerus• Figura. & Caſus. Diciturq; nomen uel a greco onoma: uel quaſi notamen: eo ꝙ illo cuiuſlibet ſubſtantie qualitatem notemus •

¶ Quotuplex eſt nomen.

¶ Nomen eſt duplex. Adiectiuũ & Subſtantiuum: Adiectiuum nomen eſt illud quod uariatur per tres diuerſas uoces: ut bonus bona bonũ. Vel per tres articulos cõiunctos: ut hic & hec & hoc felix• Vel per tres articulos partim coniunctos & partim diuiſos: ut hic & hec omnis & hoc omne • & hic & hec utilis & hoc utile. Eſt ergo adiectiuũ triplex•

¶ Nomen Subſtantiuum.

¶ Nomen Subſtantiuũ eſt illud quod uariatur per unum articulum tantum: ut hic Magiſter• Vel per duos articulos ad plus: ut hic & hec homo . Hic & hec Aduena •

¶ Subſtantiuũ nomen quottuplex eſt•

¶ Nomen ſubſtantiuũ eſt duplex. Proprium & Appellatiuũ• Nomen ꝓpriũ eſt illud quod cõuenit uni ſoli: ut Hic Vergilius• Nomen appellatiuũ eſt illud quod cõuenit pluribus: ut hic magiſter & hec ſcola•

¶ Species nominum.

¶ Species nominũ ſunt due. Primitiua & deriuatiua Primitiua ut mons. Deriuatiua ut montanus.

¶ Genera nominum.

¶ Genera nominũ ſunt ſeptem. Maſculinũ: Femininum Neutrũ. Cõmune. Omne. Promiſcuũ. & Incertũ. Maſculinum ut hic magiſter. Femininum ut hec ſcola. Neutrum ut hoc corpus. Cõmune ut hic & hec homo: & hic & hec aduena. Omne ut hic & hec & hoc felix. Promiſcuũ ut hic paſſer & hec aqnila. Incertũ ut hic uel hec dies hic uel hec finis. hic uel hec ſilex

¶ Nomina numeralia.

¶ Omnia noia numeralia a quatuor uſq; ad centũ ſunt omnis generis: numeri pluralis: & indeclinabilia. Alia uero declinãtur pluratiue per tres diuerſas uoces: ut ducenti ducente ducenta & cœtera ſimilia. Sed mille indeclinabile eſt atq; omnis generis: ut hi & he & hec mille.

¶ Numeri nominũ.

¶ Numeri nominũ ſunt duo. Singularis & Pluralis. Singularis ut dominus. Pluralis ut domini.

¶ Figure nominum.

¶ Figure nominũ ſunt tres. Simplex. Compoſita. & Decompoſita. Simplex ut iuſtus. Compoſita ut iniuſtus. Decompoſita ut iniuſtitia. Vel. Simplex ut animus. Compoſita ut magnanimus. Decompoſita ut magnanimitas.

¶ Caſus nominum.

¶ Caſus nominum ſunt ſex. Nominatiuus. Genitiuus. Datiuus. Accuſatiuus. Vocatiuus & Ablatiuus.

¶ Obliqui.

¶Obliqui ſunt quinqȝ: ſcilicet omnes caſus præter nominatiuum qui ſolus eſt rectus.

¶ Articuli.

¶Articuli ſunt tres.hic hec hoc.Et in plurali.hi he hec.hic preponitur maſculino generi. hec feminino. hoc neutro.hic & hec cõmuni.hic uel hec incerto.

¶ Declinationes nominum.

¶Declinationes nominũ ſunt quinqȝ: Prima quę habet gtm̃ ſingularẽ in æ diphthongon: ut hic poeta: huius poetæ.& hec muſa huius muſæ. Secũda quæ habet gtm̃ ſingularem in i productam: ut hic dñs: huius domini.& hic deus huius dei. Tertia que habet gtm̃ ſingularem in is correptam:ut hic pater huius patris.& hec mater huius matris. Quarta quæ habet gtm̃ ſingularem in us uel in u productam:ut hic uiſus:huius uiſus.& hoc cornu:huius cornu.

¶ Prima declinatio.

¶Prima declinatio habet tria nominũ genera. Maſculinũ:femininũ:& cõmune. Maſculinũ ut hic poeta.Femininũ ut hec muſa.Cõe ut hic & hec aduena. Et habet in ntõ quatuor terminatiões.as.es.a.ut æneas anchiſes poeta.& unã hebreã in am: ut abraham:

¶ Secunda declinatio.

¶ Secunda declinatio habet rria genera nominum: Maſculinũ. Femininũ. Neutrũ. Maſculinum ut hic dominus.Femininum ut hec ficus. Neutrum ut hoc ſcamnum.Et habet in ntõ ſex terminationes.er.ir.ur.um.us.& eus.Er ut magiſter. Ir ut uir.Vr ut ſatur.

us ut dominus·um ut ſcamnum·eus ut theſeus·

¶ Tertia declinatio·

¶ Tertia declinatio habet omnia nominum genera: & quinquaginta quatuor terminationes in ntō caſu.

¶ Quarta declinatio·

¶ Quarta declinatio habet tria nominum genera: maſculinum.femininū.neutrum.Maſculinum ut hic uiſus·Femininū ut hec manus.Neutrū ut hoc cornu Et habet duas terminationes in ntō· us & u. ſed terminata in u in ſingulari ſunt indeclinabilia·

¶ Quinta declinatio·

¶ Quinta declinatio habet maxīe unū genus noīm femininū:& unā terminationē in es:ut res & ſpés.

¶ Perſone nominū uel ꝓnominū·

¶ Perſone nominū ſiue ꝓnominū tres ſunt· Prima ut ego.Secūda ut tu.Tertia ut ille.Similiter in plurali:Prima ut nos·Secunda ut uos·Tertia ut illi.

¶ Et omnes uocatiui ſunt perſone ſecunde·

¶ Et nota ꝙ omnia ꝓnomina carent uocatiuis exceptis quatuor:uidelicet·tu·meus·noſter·& noſtras.

¶ De Verbo·

VErbum eſt pars orationis declinabilis ſignificans agendi uel patiendi ſine caſu· Accidunt autem ipſi octo·genus.tempus· modus.ſpecies.figura·coniugatio·perſona·& numerus. Dictum eſt autem Verbum a uerberatu aeris, eo ꝙ uerbum proferēdo aer uerberetur quod quidem precipue huic accidit dictioni·

¶ Genera uerboꝝ.

¶Genera uerborum ſunt quinq;. Actiuum ut amo amas. Paſſiuū ut amor. amaris. Neutrum ut ſeruio ſeruis. Commune ut largior largiris. Deponens ut ſequor ſequeris.

¶ Tempora uerborum.

¶ Tempora uerboꝝ ſunt quinq;. Preſens ut amo. Præteritum imperfectum ut amabam. Præteritum perfectum ut amaui. Preteritum pluſq̄perfectum ut amaueram. Futurum ut amabo.

¶ Modi uerborum.

¶ Modi uerboꝝ ſunt quinq;. Indicatiuus ut amo. Imperatiuus ut ama amet. Optatiuus ut utinam amarem: Subiūctiuus ut cū amē. Infinitiuus ut amare.

¶ Species uerborum.

¶Species uerborum ſunt due. Primitiua ut amo. Deriuatiua ut amaſco.

¶ Figure uerborum.

¶Figure uerboꝝ ſunt tres. Simplex. Compoſita. & decompoſita. Simplex ut amo. Cōpoſita ut peramo. Decompoſita ut peramaſco.

¶ Coniugationes uerborum.

¶ Coniugationes uerborum ſunt quatuor. Prima ut amo amas. & amor amaris: & ſimilia. Secunda ut doceo doces: & doceor doceris. & ſimilia. Tertia ut lego legis: & legor legeris. & ſimilia. Quarta ut audio audis. & audior audiris. & ſimilia.

¶ Perſone uerborum.

¶Perſone uerboꝝ ſunt tres. Prima ut amo. Secunda ut amas. Tertia ut amat. Similiter in plurali. Pri-

ma ut amamus·Secunda ut amatis·Tertia ut amant

¶ Numeri uerborum·

¶Numeri uerborum ſunt duo· Singul ais ut amo· Pluralis ut amamus·

¶Nominatiuus cum uerbo.

¶Nominatiuus cũ uerbo debet in duobus cõcordare: uidelicet in numero & perſona tam in ſingulari q̃ in plurali:ut ego lego.tu legis ille legit.Similiter in plurali·ut nos legimus.uos legitis. illi legunt.

¶Adiectiuum cum ſubſtantiuo·

¶ Adiectiuũ cum ſubſtantiuo debet in tribus cõcordare·In genere·numero·& caſu. ut magiſter bonus· Regula bona·Vocabulũ bonũ · Similiter in plurali magiſtri boni·regule bone.uocabula bona·

¶ Relatiuum cum antecedente·

¶ Relatiuum cum antecedente debet concordare in duobus· In genere & numero:ut magiſter qui. Regula que.Vocabulum quod.Similiter in plurali magiſtri qui·regule que·uocabula que.

¶ Cantalycius Auguſtino Almadiano Viterbienſi ſuo.S.D.

HEc ſunt mi Almadiane fundamenta grãmatices prima:quæ ego inprimis iactare pueris erudiendis ſoleo & teneris ingeniis diligenter imprimere:cum ſit in artibus omnibus a leuioribus inchoandũ· Male enim atq; inepte quidam:in grãmatices p̃ceptis quæ tradiderũt: cõgeſſerũt multa obſcuriora: que nõ modo pueroꝝ rudium

menter percipere non ualent:ſed prouecta uix ingenia capere poſſunt. Eundem me in his que ſequunt̃ agnoſces. In quibus tam breuem q̃ facilem me exhibere conatus ſum. Seruato uenuſini Flacci precepto qui monuit breuiter eſſe percipiendum. Vale.

¶ Flacci preceptum ad Preceptores.

Quicquid præcipies eſto breuis: ut cito dicta
Percipiant animi dociles: teneantq; fideles.
Omne ſuperuacuũ pleno de pectore manat.

¶ De Verbo.

VErbum eſt duplex. Perſonale & Imperſonale. Perſonale uerbum eſt quintuplex. i. genera uerboꝝ perſonalium ſunt quinq;. Actiuum. Paſſiuum. Neutrum. Cõmune. & Deponens: ut ſupra diximus. Et dicuntur perſonalia: quia habent certos numeros & certas perſonas. Sed de imperſonalibus poſtea dicetur.

¶ De uerbis Actiuis.

¶ Actiuũ uerbum eſt illud quod in o deſinit & format paſſiuũ in or: ut Amo amor. Lego legor. & Do dor: licet dor non ſit in uſu in prima perſona. & poteſt actiuũ uerbum poſt ſe habere act̃m ſignificantẽ animal rationale hoc eſt hominem: q̃uis non ſemper habeat talem act̃m: Nam dicimus uideo parietem: & amo caſtaneas: qui accuſatiui non ſignificant animal rationale. Ergo facio facis: calefacio calefacis: frigefacio frigefacis: actiua dicenda ſunt: quæ poſſunt poſt ſe habere act̃m ſignificantẽ hominem: ut Deus facit hominẽ. Ignis calefacit Socratẽ. Frigus frigefa-

cit ſcolaſticos. Quoꝝ paſſiua fuerũt apud antiquos facior·calefacior.frigefacior· loco quoꝝ dicimus. fio calefio·frigefio·& ſimilia·

¶ Conſtructio uerbi actiui.

¶Verbum actiuũ querit ante ſe nominatiuũ pro re agente:& poſt ſe accuſatiuũ pro re patiente: ut diſcipulus amat magiſtrũ:diſcipulus eſt res agens:& per magiſtrũ intelligimus rem patientẽ·Sed ultra hunc accuſatiuũ poteſt conſtrui actiuũ uerbũ cum uariis caſibus: ut patebit inferius·

¶ Barbari quidẽ errores male permiſſi·

¶Si dixeris actiuũ uerbũ uult ante ſe nt̃um perſone agentis:male me iudice dixeris:cum dicere debeas rei agentis uel pro re agente.Nã nõ ſemper n̄tũs perſona n̄ ſignificat. ſed res tam perſonam q̄ res omnes ſignificat. ¶Item male dixeris uult ntũm a parte ante:& actm̃ a parte poſt:cũ dicere debeas ante ſe & poſt ſe. Nam ante & poſt nõ cõcordant cũ parte. Poſſes tñ dicere a parte priori uel anteriori & a parte poſteriori·¶Item male dixeris uult poſt ſe ablatiuum a uel ab mediante:cũ dicere debeas:uult poſt ſe ablatiuũ cum a uel ab· ¶Item male interrogabis ſi dixeris.Quid eſt uerbum actiuum?cum dicere debeas Quod.

¶ Actiuoꝝ uerboꝝ uarie ſpecies.

QVedã ſpecies uerboꝝ actiuoꝝ eſt eoꝝ quę uolunt añ ſe ntm̃ pro re agente: & poſt ſe actũm pro re patiente : ut ego amo uirtutem:laudo magiſtrum:& ſunt hec & ſimilia·

Amo as aui atum
Diligo is xi ctum per amare
Sed amamus uehementer: diligimus leuiter inquit Marcellus.
Colo is lui cultum per amare/honorare/cultiuare/ornare/& habitare.
Faſtidio is diui itum per hauere i faſtidio ut Diuites faſtidiūt pauperes.
Fero fers tuli latū:p portare/dire patire & deſiderare
Porto as aui atum
Gero is geſſi geſtum per portare
Laudo as aui atum
Cōmendo as aui atum per laudare
Honoro as aui atum per honorare
Verbero as aui atum
Pulſo as aui atum per battere
Timeo es timui
Metuo is tui caret ſupinis per temere
Formido as aui atum pro eodem.
Sed cū dicimus timeo tibi & metuo tibi per datiuū id eſt timeo ne aliqd mali accidat tibi. Nec te preteteat timeo & metuo & formido regere ante ſe nominatiuum pro re paciente/licet ſint uerba actiua.

QVedā ſpecies uerboꝝ actiuoꝝ ē eoꝝ que attinent ad pretiū: & querūt ante ſe ntm̄ ꝑ re agēte:& poſt ſe actm̄ ꝑ re paciēte:& ultra ablтūm ſignificanrē ꝑ̄tiū:Exceptis tanti: quāti pluris:minoris:tantidē:& quanticunq; : que debent poni in genitiuo:& pretiū in hoc ſolo uerbo Eſtimo

poteſt poni in gtõ & abltõ: ut eſtimo te unins aſſis uel uno aſſe. Sed in aliis uerbis pretiũ ſignificanti-bus pretiũ debet poni ſemper in Ablatiuo tantũ: ut emi Priſcianũ ſex aureis:& poteſt addere ablatiuum a te uel ab illo.& ſunt hec & ſimilia.

Emo	is	emi	emptum	
Comparo	as	aui	atum	per comparare
Vendo	is	didi	tum	
Venundo	as	aui	datum	per uendere
Reuendo	is	didi	itum	per reuendere
Redimo	as	aui	atum	per ricomperare
Eſtimo	as	aui	atum	per appretiare
Loco	as	aui	atum	per dare a piſone:ut

locaui domum tribus aureis Franciſco.

Conduco	is	duxi	ctum	per tollere a peſone

Sed aduerte ꝙ tanti & quanti dicimus qñ non poni-tur ſubſtantiuum.Nam cũ ſubſtantiuo dicimus per ablatiuũ:ut emi librũ tãto pretio:uel quãto pretio.

QVedã ſpecies actiuoꝝ uerboꝝ eſt eoꝝ que querunt ante ſe nominatiuũ pro re agente & poſt ſe actm̃ pro re paciente:& ultra ge-nitiuũ uel ablatiuũ ſine ꝑpoſitione:ut tu impleuiſti arcam nũmoꝝ uel nũmis:& poteris addere prepoſi-tionem de. Martialis. Hos niſi de flaua loculos im-plere moneta.& ſunt hec & ſimilia.

Impleo	es	eui	etum	
Compleo	es	eui	etum	per impire
Expleo	es	eui	etum	
Arguo	is	gui	gutum.	

Redarguo is gui gutum
Accuſo as aui atum per reprendere
Incuſo as aui atum
Reprehẽdo is di ſum
Increpo as pui pitum
Vt arguo/redarguo/accuſo/incuſo/reprehendo/ incre
po te pigritie uel pigritia uel de pigritia. Sed inter ac
cuſo & icuſo eſt hec differẽtia: q accuſam9 minores
Incuſamus uero maiores: licet hec differẽtie cõfũdãt

Quedã ſpẽs uerbo℞ actiuo℞ eſt eorum quæ querũt añ ſe ntũm pro re agente: & poſt ſe actm̃ pro re patiente: & ultra dtm̃: ut ma gi ter dedit equum diſcipulo. Et ſunt hæc & ſimilia
Do das dedi datum
Tribuo is bui butum per dare
Impendo is di ſum
Exhibeo es bui bitum per dare & mittere fuora in aperto & ad ſpectaculo.
Dico is xi ctum per dire
Dico as aui atum per dare ad honore & ſeruitio daltri: ut dico tibi filiam meam: & dicaui templum diuæ Mariæ.
Dono as aui atum per donare
Sed dicere potes per hoc uerbum Dono: Donaui te magno munere: ſicut donaui tibi magnũ magnus.
Comparo as aui atum per aſſimigliare
Sed dicere potes, cõparaui te illi/ad illũ/& cũ illo.
Lego as aui atum per mandare ouero laſſare in teſtamento.

Admoueo as ui tum per acoſtare ut Ad-
moueo te igni.

Cõmodo as aui atum

Mutuo as aui atum per preſtare

Sed hec differentia eſt inter cõmodo & mutuo: & cõmodamus res que reſtituũtur æedem: ut cõmodo tibi domũ: librum: equũm: & ſimilia. Mutuamus autẽ res que non reſtituuntur æedem: ut mutuo tibi denarios: oleum: triticum: uinum & ſimilia.

Memoro as aui atum p ricordare ad altri

Oſtendo is di ſum uel tum

Monſtro as aui atum per monſtrare

Demonſtro as aui atum per demonſtrare

Aperio is rui ertum per aperire

Reddo is didi ditum per rendere

QVedã ſpecies uerboꝝ actiuoꝝ eſt eoꝝ que querũt ante ſe ntm̃ pro re agente: & poſt ſe actm̃ ꝑ re patiente: & ultra aliũ actũm ut doceo te grãmaticam: peto te pecuniã. Sed poteſt dici Peto a te hoc uel illud. & ſunt hec & ſimilia.

Doceo es cui ctũm per inſegnare

Moneo es nui monitum

Admoneo es nui itum per admonire

Rogo as aui atũ p domãdare e p̃gare.

Interrogo as aui atũ p domãdare coſe dubie

Conſulo is lui conſultum

Peto is iui itum penultima longa

Poſco is popoſci ſine ſupino

Poſtulo as aui atum per domandare.

Flagito as aui atum

Sed Cõſulo qñ ſignificat dare conſiliũ habet poſt ſe datiuũ:ut cõſulo tibi.& potes addere accuſatiuũ: ut cõſulo tibi rem honeſtam: ſed tũc magis eſt neutrũ.

Celo as aui atum per naſcondere

QVedã ſpecies uerbo℞ eſt eo℞ que querunt añ ſe ntm̃ pro re agente:& poſt ſe actm̃ p re patiente:& ultra alium actm̃ uel ablt̃m ſine prepoſitione:ut calceo te calceos uel calceis. Exuo te ueſtem uel ueſte.& ſunt hec & ſimilia.

Calceo as aui atum per calzare
Diſcalceo as aui atum per ſcalzare
Veſtio is iui itum
Induo is dui dutum per ueſtire
Cingo is xi ctum per cingere
Diſcingo is xi ctum per diſcingere
Exuo is xui xutum per ſpogliare

Et poteſt dici Calceo as per e ſicut calcio as per i & hic Calceus per e & hic calcius per i.

QVedã ſpecies uerbo℞ actiuo℞ eſt eorum que querunt ante ſe ntm̃ pro re agente:& poſt ſe actm̃ pro re patiente:& ultra ablatiuum ſine prepoſitione:ut ſpoliabo te ueſte:& priuabo te beneficiis.

Spolio as aui atum p ſpogliare p forza
Priuo as aui atum per priuare
Vacuo as aui atum per uotare
Onero as aui atum per incarchare
Exonero as aui atum per ſcarichare
Orno as aui atum per orñare

Nutrio is iui nutritum
Educo as aui atum penultima correpta per nutrire uel allevare.
Alo alis alui altũ uel alitũ: per nutrire.
Lacto as aui atum per allactare.
Munio is iui nitum per fortificare o uero per far munitione: ut muniui arcem menibus.

QVedã ſpecies uerboꝝ actiuoꝝ eſt eoꝝ que querũt añ ſe ntm̃ pro re agẽte: & poſt ſe actm̃ pro re patiẽte: & ultra ablm̃ cum ã uel ab: ut audiui Therentiũ a Cantalycio: accepi benedictionem a Pontifice. & ſunt hec & ſimilia.

Audio is iui itum per audire
Auſculto as aui atum per aſcoltare
Sed cũ dicimus Audio tibi uel auſculto tibi per datiuum: id eſt obedio tibi.
Intelligo is xi ctum per intendere
Accipio is cepi ptum per tollere & per intendere: ut accepi te euaſiſſe diuitem.
Separo as aui atum
Segrego as aui atum
Diuido is ſi ſum per ſpartire
Amoueo es moui motum
Remoueo es moui motum per remouere.

QVedã ſpecies actiuoꝝ uerboꝝ eſt eoꝝ que querũt ante ſe ntm̃ pro re agẽte: & poſt ſe actm̃ pro re patiẽte: & interdũ iunguntur cũ infinitiuo uel alia oratione adiuncta p quod uel ut: ut Spero diſcere philoſophiã: & ſpero q ego di-

ſcam philoſophiam.& ſunt hec & ſimilia.

Spero	as	aui	atum	per ſperare
Deſpero	as	aui	atum	per deſperare
Scio	is	ſciui	tum	per ſapere
Neſcio	is	ſciui	tum	per non ſapere
Dubito	as	aui	atum	per dubitare
Cupio	is	piui	pitum	
Opto	as	aui	atum	
Deſidero	as	aui	atum	per deſiderare
Puto	as	aui	atum	
Credo	is	didi	ditum	
Duco	is	xi	ctum	
Autumno	as	aui	atum	
Exiſtimo	as	aui	atum	per credere

¶ De Verbis paſſiuis.

VErbum Paſſiuũ eſt illud quod in or finitũ deſcendit ab actiuo addita r ut Amo: addita r fit amor: Doceo: addita r fit doceor: & ſimilia. Et querũt uerba paſſiua ante ſe nominatiuũ pro re patiente: & poſt ſe ablatiuũ cũ a uel ab pro re agente: & caſus quos habent ultra in actiuis nõ mutatũ in paſſiuis: ut ego amor a populo. a me emitur domus centum aureis. tu eſtimaris a me magni pretii uel magno pretio. ab illo impletur domus diuitiarum uel diuitiis. a magiſtro datur equus diſcipulis tu doceberis a me grãmaticam. tu calcearis me calceos uel calceis. tu ſpoliaris a me ueſte. a me auditur philoſophia ab optĩo philoſopho: puella pulcherrima ſperaẽ a me. tu crederis eẽ egregius grãmaticus.

¶ De Verbis Neutris

VErbum neutrum eſt illud quod deſinit in o & non format paſſiuum in or: nec poteſt naturaliter poſt ſe habere actm̄ ſignificantem hoīem. Nā ſi dixeris Aror/ erit poetice dictū p̄ figurā Proſopopeiam. i. fictionem pſone poetice ubi terra loquatur & dicat. ego terra aror.

QVedā ſpēs uerbog actiuog eſt eog quæ querūt añ ſe ntūm pro re agente: & poſt ſe genitiuū uel ablt̄m ſine p̄poſitiōe pro re patiente: & hec tm̄ tria uerba ſunt. ſ. Ego & indigeo & ſatago: ut ego egeo uel indigeo nummog uel nummis: & ille ſatagit rerum ſuarum.

Egeo es gui carent ſupinis
Indigeo es gui per hauer biſogno
Satago is egi ſatactum per eſſer curioſo & diligente delle ſoe coſe: ut hic ſatagit rerum ſuag id eſt ſatis curioſus & diligens eſt rerum ſuarum ſcilicet cum genitiuo tantum.

QVedā ſpēs uerbog neutrog eſt eorū quæ querūt ante ſe ntm̄ pro re agente: & poſt ſe ſolum ablatiuū ſine prepoſitiōe: & hæc tm̄ duo uerba ſunt: Careo & Abundo: ut careo libris & tu abundas pecunia. Et caue ne dicas Careo librorum: uel abundas pecunie: niſi cupis inſanire. Poteris tñ dicere pecunia abundat mihi. Si hæc uerba inuenies cum genitiuo eſt ſecundum Græcos.

Careo es rui ritū uel caſſum per mancare
Abundo as aui atū per hauer abundantia

Q Vedã ſpẽs uerboꝝ neutroꝝ eſt eorũ quæ querũt ante ſe nt̃m pro re agẽte:& poſt ſe datiuũ pro re patiente:ut inſeruiã tibi:& obediam magiſtro·& ſunt hæc & ſimilia·

Seruio is uiui tum
Inſeruio is uiui itum per ſeruire
Seruire ꝓprie eſt ſeruoꝝ.Inſeruire uero amicoꝝ·
Obuio as aui atum
Occurro is rri ſum per ſcontrarſi
Noceo es cui citum
Officio is ffeci ctum
Obſum obes obeſt obfui per nocere
Proſum prodes prodeſt profui·per giouare:ut proſit tibi & non proficiat tibi ſi recte loqui uolueris·
Hæreo es hæſi hæſum
Adhereo es ſi ſum
Cohereo es ſi ſum
Inhereo es ſi ſum per aſcotarſi
Deficio is eci ctum per mancare.
Deſum es defui
Vt pecunia deficit mihi.Sed cum hoc uerbum habet poſt ſe accuſatiuũ ſignificat relinquo:& eſt actiuũ: ut pecunia deficit me id eſt relinquit:Vñ Ouidius.
Deficior prudens artis ab arte mea id eſt relinquor·
Studeo es ui caret ſupino per ſtudiare·
Obedio is iui tum
Pareo es rui tum
Obtempero as aui atum per obedire
Benefacio is feci ctum per far bene

Maleſacio is feci ctum per far male

Satiſſacio is feci ctum per ſatiſſare

Fideiubeo es ſſi ſſum per far la ricolta: id eſt la ſecurita per laltri: & far ſecurſ altri col pegno: o uero col promiſſore: ut ego fideiubeo illi pro te.

Ignoſco is ui tum

Parco is pepci caret ſupino.

Parco is ſi ſum per perdonare

Sed quando facit parſi parſum ſignificat tria: per perdonare: laſſar ſtare: & uiuere parcamente.

Indulgeo es ſi tum per fare caretzze: ut pater indulget filiis: & indulgeo uentri.

Conuenio is eni entum per conuenirſe

Placeo es cui citum

Libeo es bui bitum per piacere

Diſpliceo es cui tum per diſpiacere

Sto ſtas ſteti ſtatum quando eſt in hac ſpecie ſignificat ſtar contento al parlar daltri.

Acquieſco is eui tum pro eodem: ut Stabo uel aquieſcam ſententie tue.

Liceo es cui tum per eſſere licito

Accido is di caret ſupino

Euenio is eni euentum

Contingo is contigi contactum

Aduenio is eni entum

Interuenio is eni tum per interuenire

Reſto as aui tum per reſtare

Vaco as aui atum

Incumbo is bui tum

Intendo is di ſum uel tum per attendere

Vedam ſpecies uerboꝝ neutrorum eſt eoꝝ que querũt ante ſe ntũm pro re agente: & poſt ſe actm̃ ꝑ re patiẽte:ſicut uerba actiua:& hñt actiuũ in tertiis pſonis in utroq; nnmero: ut terra aratur:& terre aranť. & ſunt hec & ſimilia.

Aro as aui atum per arare

Semino as aui atum

Sero is ſeui ſatum per ſeminare

Inſero is ſeui inſitũ p inſitare larbori

Inſero is ſerui inſertũ p interponere & meſticare:ut Carmẽ tuũ eſt inſertũ carminibus meis

Conſero is ſeui conſitum per ſeminare & piantare arbori.

Poto as aui atum uel potum per beuere Inuenies etiã potus ſum pro preterito:ut ſum potus optimũ uinum.id eſt potaui. Inuenies etiam potus paſſiue:ut uinum a te potum non eſt bonum.

Potiſſo as uel potiſo uel pitiſſo: uel pitiſo as aui atum:per beuere a poco a poco cioe a ſagiare

Puto as aui atum: per putar la uigna: o uero arbori.

Tricuro as aui atum penultima longa per tritare o uero battere el grano allara.

Ventilo as aui atum per conciare el grano allara:& per far uento: ut uentilare faciẽ flabello.

Meto is ſſui ſſum per metere

Vindemio as aui atum per uindemiare

Pulſo as aui pulſatum per pulſare la

cythara ouero altro inſtrumento: ſed hoc magis eſt actiuũ ut ſupra diximus. Sed caue ne dicas cãpana pulſat: ſed dic campana pulſatur, uel ſonat. Nec dicas Ego ſono campanam/ſed pulſo. Antiqui autem dicebant Pulto as. Magis autem ego dicerẽ hoc Cãpanum campani: q̃ hec campana.

Nauigo as aui atum per nauigare

Dicimus autem nauigo mare/per mare/& in mari.

Vedã ſpecieꝫ uerboꝝ neutroꝝ eſt eoꝝ que querũt ante ſe nt̃m pro re paciẽte & poſt ſe ablatiuũ ſine ꝓpoſitione pro re agẽte. uel act̃m cum ob uel propter: ut gaudeo morte uel propter mortem/uel ob mortem inimici mei: & doleo morte/ uel ꝓpter mortem/uel ob mortem amicorum meorum. & ſunt hec & ſimilia.

Gaudeo es ſus ſum per allegrarſe.

Doleo es lui litũ: per dolerſe: ut doleo tuo infortunio: & potes dicere infortuniũ tuũ dolet mihi

Mœreo es carent ptõ & ſupino: per attriſtarſi. & ſtar mal cõtento: & ſcribitur per œ in prima ſyllaba. Mœſtus uero nomen eſt non participium. Sed mœreo es merui meritũ non eſt in hac ſpecie: per meritare & far larte de la militia.

Albeo	es	bui caret ſupino	per eſſere biancho
Nigreo	es	gui caret ſupino	per eſſere negro
Caleo	es	lui caret ſupino	per eſſere caldo
Frigeo	es	gui uel xi ſine ſupino:	per eſſer fredo
Palleo	es	llui ſine ſupino	per eſſere pallido
Egreo	es	gui caret ſupino	per eſſere infirmo

mo danimo & attriſtarſe.
Egroto as aui atū: p eſſer infirmo de corpo
Halo as aui atū: per gittare fiato ouero
olore: ut templa halant odore. Vnde componitur
Exalo as/quod non eſt in hac ſpecie. Nam iungitur
accuſatiuo: ut ille exaluit animam ideſt emiſit.

QVedam uerba Actiua ſunt que appellantur neutropaſſiua: quia in preteritis perfectis & pluſq̄perfectis habent uocem paſſiuorum: in ceteris uero neutrorum. & ſunt hec q̄uis non conſtruantur uno modo/nec ſint eiuſdem ſpeciei.

Gaudeo es gauiſus ſum per allegrarſe
Soleo es ſolitus ſum per ſolere
Audeo es auſus ſum per hauer ardire
Fio fis factus ſum per eſſere facto
Fido is fiſus ſum per fidarſi

Sed dicere potes fido tibi/fido in te/fido de te.

QVedā ſpecies uerboꝝ neutroꝝ ſunt: que appellantur neutropaſſiua: quia in neutrali uoce ſignificant paſſionē: & querūt ntūm ante ſe pro re patiente: & poſt ſe ablatiuū cū a uel ab pro re agēte ſicut uerba paſſiua. & ſunt hec ſcdm Priſcianum.

Vapulo as aui atum per eſſere battuto
Veneo is iui uenum per eſſere uenduto
& declinantur ſicut Eo is: niſi in ſupino quod facit uenum: Vnde uenalis.
Exulo as aui atum per eſſere ſbandito: quaſi extra ſolum patrie id eſt territorium.
Nubo is nupſi uel nuptus ſum: p eſſer maritato

Liceo es cui citum per eſſere appezato

Quædam ſpecies uerboꝝ neutroꝝ ſũt quæ querũt ante ſe ntm̃ pro re agente: & poſt ſe nõ regũt caſum ſine ꝓpoſitiõe: Nã aut actũm aut ablatiuũ regũt cũ ꝓpoſitione cõuenienti ut ego uado ad ſcolam/tu uero uadis ad cauponẽ. Ego uigilo in ſtudio/tu uero dormis in lecto. Itaqȝ appellantur uerba neutra abſoluta id eſt perfecta & finita ſine obliquo caſu. & ſunt hec & ſimilia.

Eo	is	iui	itum	
Vado	is	uaſi	uaſum	
Pergo	is	rexi	ctum	per andare
Curro	is	ri	ſum	per correre
Viuo	is	xi	ctum	per uiuere
No	as	aui	atum	

Nato as aui atũ ꝑ natare: qd̃ eſt frequentatiuũ.

Volo	as	aui	atum	per uolare
Dormio	is	iui	itum	per dormire
Dormito	as	aui	atum	per hauer ſonno
Euado	is	ſi	ſum	per uſcire
Exeo	is	iui	itum	
Prodeo	is	iui	itum	

¶ Sed hoc uerbũ euado habet quatuor ſignificata: per deuẽtare. per uſcire. per ſalire in alto. & per ſcampare. Quando ſignificat ſalire in alto/& uſcire eſt in hac ſpecie: quia non regit caſum poſt ſe ſine prepoſitione. ut euado ad culmina tecti: & euado ex domo. Quando ſignificat deuentare eſt uerbũ neutrum ſimilũ copulatiuũ: ſicut ſum es eſt. ut tu euaſiſti ſu

perbus. Quando ſignificat ſcampare eſt uerbũ acti-
uum: ut euaſi mortem: & euaſi inimicos meos.
Iaceo es cui ſine ſupino per iacere.
Nam iacio is ieci iactum actiuũ eſt per git-
tare. Unde fit frequentatiuum Iacto iactas.
Sto ſtas ſteti ſtatum per ſtare in piedi
Conſto ſtas ſtiti conſtitum uel conſtatum ſi-
gnificat duo. Nam attinet ad pretium: ut res tanti
conſtat. & ſignificat manifeſtum eſſe: ut conſtat mihi
aſtutia tua: id eſt manifeſta eſt.
Valeo es lui litum per ualere & p poſſer
Et in hoc uerbo ualeo es pretiũ debet poni in actõ
ut hic liber ualet decem aureos niſi tanti quanti plu-
ris & minoris tantidẽ & quantũcũq; ut diximus in
actiuis. Valeo etiã ſignificat poſſum & habet poſt ſe
infinitũ: ut nõ ualeo uenire ad ſcolã id eſt nõ poſſum
Venio is ueni uentum per uenire
Incedo is ſſi ſſum
Ambulo as aui atum per caminare
Sed incedere proprie nobilium eſt.
Redeo is diui ditum per ritornare
Diſcedo is ſſi ſſum
Abeo is iui itum per partirſe
Lateo es tui titum per naſcondere
Vt Saturnus latuit in latio. Sed hoc uerbũ quando
nõ eſt abſolutũ poteſt habere poſt ſe dtũm uel actm̃
ut tua ignorantia non latet mihi uel me.
Sono as ui itum per ſonare: ut Cam-
pana ſonat; & poteſt habere ablatiuũ ſine præpoſi-

tione: ut ego ſono carminibus. Si uero aliter cōſtruatur erit per figuram.
Oleo es olui uel bolui olitum uel oletum: per male olere & bene olere.
Salio is ſalui uel ſalini ſaltum per ſaltare. Vnde fit ſalto ſaltas frequentatiuum: per ballare.
Sudo as aui atum per ſudare
Vigilo as aui atum per uegliare

QVedam uerba ſunt que ꝓprie dici neutra non poſſunt nec actiua quidem: quia in o nō deſinunt: nam præſens eorum non eſt in uſu: appellantur ergo uerba defectiua: quia carent præſenti preterito imperfecto & futuro: & ſunt quatuor uerba que querunt ante ſe ītūm pro re agente: & poſt ſe acc̄ ſiue pro re paciente. Sed memini pteſt gtūm quoq́ȝ habere: ut memini lectionis uel lectionem. Et caue ne dicas memini lectione per ablatiuū. Dices tamen memini de lectione: ſed tunc aliud habet ſignificatum: idem mentionem feci.
Odi ſti odit per hauer in odio.
Noui ſti uit per cognoſcere: q̄uis inueniatur noſco noſcis quod etiam facit præteritum noui.
Cœpi ſti pit per cominciare: & differt a præterito huius uerbi capio quod facit cepi. Nam cœpi cœpiſti defectiuum uerbū ſcribitur per œ & ſignificat incipio.
Memini ſti meminit per recordarſe.

QVædam alia uerba ſunt que non reperiuntur niſi in tertiis pſonis: & ſolent appellari ab op

timis grãmaticis uerba exceptę actionis:quia nõ po-
nitur in illis nominatiuus expreſſus id eſt manife-
ſtus:ſed intelligitur deus uel Iuppiter more poetico
& poſt ſe intelligitur etiã actus: ut Deus uel Iuppi-
ter pluit ſcilicet aquam. Et ſunt hæc.

Pluit bat uit uerat pluet per piouere
Ningit bat bat nixit xerat niget p neuigare
Tonat bat nuit uerat nabit per tonare
Fulminat bat auit uerat nabit per alluſtrare
ideſt corruſcare:ouero balneare id eſt lampezare
Grandinat bat auit uerat abit per grandinare
Serenat bat auit uerat abit per ſerenare

Poetice tamen fingere potes primã perſonã:ut ſi di-
cas. Ego Iuppiter pluo:fulmino:grandino.&c. Inue-
nies quoq; apud Hiſtoriographos per ablatiuũ ſine
præpoſitione aliquando pluuiſſe lapidibus & carni-
bus & ſtatuis dixit. Saxa pluunt per nominatiuũ.
¶ Nec te prætereat omnia uerba abſoluta quę ſupra
diximus poſſe eſſe ſimilium copulatiua: ſicut Sum
es eſt: ut tu uenis iratus:incedis ſuperbus:dormis ſo-
lus.& ſic de ſingulis.

¶ Quibus caſibus iungitur Sum
es eſt ſubſtantiuum uerbum.

¶ Similiter nõ eſt ignorandũ hoc uerbũ Sum quod
ſolum ſubſtantiuũ eſt eo ꝙ per ſe ſubſtat poſſe con-
ſtrui cũ omnibus caſibus pterq̃ cũ Vtõ:& dicit ſimi-
liũ copulatiuũ id eſt ꝙ copulat ſimiles caſus:ut Ego
ſum magiſter:& Pius ſum Eneas. Cum gtõ:ut hic li-
ber eſt magiſtri. Cum dtõ:ut ſunt mihi bis ſeptem

preſtanti corpore nymphe. Cum duobus datiuis: ut ſum tibi impedimento:& ſum tibi cure. Cum accuſatiuo cũ prepoſitiõe: ut fui apud forum id eſt in foro Cum ablatiuo: ut hercules fuit magna ui atq; uirtute:& eſt uia magno conſilio. Qui tamen ablatiuus genitiuo equiualet: ut ſi dicas Hercules fuit magna uirtute: equiualet huic genitiuo .ſ. magne uirtutis.

¶ De Verbis Cõmunibus.

Verbum commune eſt illud quod in or deſinens tã actionem q̃ paſſionem ſignificat: ut largior tibi equum:& equus largitur a me tibi. Oſculor te: tu oſcularis a me. Et ſunt hec cõmunia uerba.

Largior iris itus ſum p donare & eſſer donato
Moror aris atus ſum per expectare & eſſer expectato:& per tenere & eſſer tenuto in demoraza
Remoror aris atus ſum p retardare & eẽr retar.
Experior aris atus ſum p prouare & eſſer puato
Oſculor aris atus ſum p baſare & eſſer baſato
Hortor aris atus ſum p cõfortare & eẽr cõfor.
Criminor aris atus ſum p incolpare & eẽr incol.
Amplector aris xus ſum p abrazare & eẽr abra.
Interpretor aris atus ſum per interpretare & eſſer interpretato cioe exponere.
Hoſpitor aris atus ſum per recepere lamico & eſſer receuuto da lamico.
Veneror aris atus ſum per honorare & eſſere honorato.
Comitor aris atus ſum per accompagnare &

¶es accompagnato daltrui cioe per camino.

eſſ Alia quoq; multa cõmunia & ſecũdum ueteres reperiuntur: ut obliuiſcor: patior: ſtipulor: & aggredior: uereor: conſolor: dignor: confiteor: teſtor & quedã alia.

¶De deponentalibus.

Eponẽs uerbum eſt illud quod ni or deſinit & nõ format ab actiuo: unam habens tantum ſignificationem: ſ. uel actiuã uel paſſiuam. Dictum deponens a deponendo: quia aut actiuam deponit ſignificationem aut paſſiuam: unã tantum retinens: ut ſequor & orior.

Quædam ſpecies uerbo. deponentium eſt erorum que querũt ante ſe nominatiuum pro reagente: & poſt ſe ablatiuum pro re patiente: ut ego utor conſilio tuo.

Vtor ris uſus ſum: per uſare: & eſt generale ad omnem uſum.

Veſcor ris caret preterito & ſupino: per uſare: pertinet ad cibos: ut ueſcor cibis delicatis.

Fruor ris tus, uſus per uſare: ſed pertinet ad uoluptatem animi: ut fruor ſermone magiſtri.

Potior teris tertię coniugationis: uel potiris quarte potitus ſum: per uſare uiolenter: ut potior uxore & diuitiis inimici mei.

Fungor ris ctus ſum per uſare: ſed pertinet ad officium: ut quiſq; debet fungi officio ſuo. Reperitur tamen apud auctores hoc uerbum potior cum tribus caſibus poſt ſe conſtructum: ut Potior imperii imperio & imperium: & Therentius dixit. Fun

gor quoq; cum accuſatiuo:ut tu fungeris officia illo rum: & abuſus meretricem.

Morior riris. quarte coniugationis: & morior reris tertie:per morire. ut ille mortuus eſt peſte ſeu morte repentina.

Quædam ſpecies uerborū deponentium eſt eorum quæ querunt ante ſe ntūm pro re agente:& poſt ſe dtūm pro re patiente: ut auxiliabor tibi:& medebor tibi.& ſunt hęc & ſimilia

Auxilior aris atus ſum

Opitulor aris atus ſum

Adminiculor aris atus ſum per adiutare

Reperitur etiam hec ſpecies uerborum cum actō: ut auxilior te:& medeor te: ſed magis utendū eſt dtō.

Medeor eris caret preterito & ſupino

Medicor aris atus ſum per medicare

Medico as aui atū pro eodē ſed eſt actiuū.

Inſidior aris atus ſum p far tradimēti & aguaiti

Blandior iris itus ſum per far luſinghe.

Adulor aris atus ſum penultima longa

Aſſentor aris atus ſum per aſſentare

Aduerſor aris atus ſum per contentare. Nam contrarior non memini me legiſſe.

Quædam ſpecies uerborū deponentium eſt eorum que querunt ante ſe nominatiuum pro re agente:& poſt ſe accuſatiuū pro re patiente:ut ego ſequor ueſtigia patris mei:& ſequor precepta magiſtri.

Sequor ris cutus ſum per ſequitare

Proſequor ris cutus ſum per proſequitare
Vt proſequor te beniuolentia: odio & oculis.
Perſequor ris cutus ſum
Inſequor ris cutus ſum per proſequitare
Aggredior ris aggreſſus ſum per aſſaltare & per cōmenzare: ut aggredior Vergilium.
Graſſor aris atus ſum
Adorior reris adortus ſum per aſſaltare
Solor aris atus ſum
Conſolor aris atus ſum per conſolare
Sed pronuntia conſolor penultima longa.
Conor aris atus ſum per ſforzare
Nitor eris nixus ſum uel niſus ſum
Enitor eris enixus uel eniſus ſum per ſforzarſi: & per parturire: ut Enixa puerpera regem.
Populor aris atus ſum
Depopulor aris atus ſum per far el guaſto
Dicimus quoq; populo as actiuum: ut populare penates apud Vergilium.
Metior tiris menſus ſum per menſurare
Mentior tiris mentitus ſum per mentire
Mereor reris tus ſum per meritare
Stipulor aris atus ſum
Percontor aris atus ſum per domandare
Aſtipulor aris atus ſum nō eſt in hac ſpē: qa querit poſt ſe dtīm: & ſignificat cōſentire ſtipulatiōi id eſt interrogationi: ut aſtipulor tibi ſtipulanti.
Aſpernor aris atus ſum
Auertor ris ſus ſum

Deſpicor aris atus ſum per diſprezare
Venor aris atus ſum p andare ala caccia: ut
uenor lepores: ſed poteſt poni abſolute ut eo pe hatiā
Arbitror aris atus ſum per penſare
Meditor aris atus ſum per penſare: cantare: &
Miſeror aris atus ſum (exercitarſe.
Meſereor aris ſertus ſum per hauere miſericor
dia & cōpaſſione. Sed miſereor reris querit poſt ſe
genitiuū: ut Miſerere mei deus: & nil nr̄i miſerere.
Liceor eris licitus ſum
Licitor aris atus ſum per apprezare
¶ Sed proprie hec uerba ſignificant offerire el prezo
quando ſe fa puplica uenditione allo incanto: que
appellatur auctio. Vnde licitator
Mutuor aris atus ſum p tollere in preſtāza da
altri: & ideo poteſt habere ablatiuū ultra actūm cū
a uel ab: ut mutuatus ſum decē aureos amico amicō.

Quedam ſpecies uerboꝝ deponentiū eſt eoꝝ que querunt ante ſe nt̄m pro re agente: & poſt ſe actūm pro re patiente: uel genitiuū
ſicut memini meminiſti meminit: ut recordor lectio
nis uel lectionem: nec dicas lectione uel de lectione
Et hec tantum tria uerba ſunt
Recordor aris atus ſum per recordarſi
Reminiſcor ris caret preterito & ſupino
Obliuiſcor ris litus ſum: per ſcordarſe cioe diſ
(menticarſi.

Quedam ſpecies uerboꝝ deponētiū eſt eoꝝ que querūt ante ſe nt̄m pro re patiente: &

poſt ſe ablatiuũ ſine præpoſitione:uel accuſatiuum
cũ ob uel ꝓpter pro re agente: ut lætor fortuna tua
uel propter fortunam tuam . Et ſunt hec & ſimilia .

Lętor aris atus ſum per allegrarſi

Gratulor aris atus ſum per allegrarſi inſieme con altri de qualche coſa .

Glorior aris atus ſum per gloriarſi

Conſternor aris atus ſum p abaſſare cioe uenirſe meno & tramortirſe per malanconia ouero peraltro

Triſtor aris atus ſum per attriſtarſe

Sed inuenitur etiam triſto triſtas & contriſto contriſtas actiuum per attriſtare.

Indignor aris atus ſum .

Stomachor aris atus ſum p ſdegnarſe & adirarſe

Iraſcor ris atus ſum

QVædam ſpecies uerboꝝ deponentium eſt coꝝ quę querũt ante ſe nominatiuum pro re patiẽte:&poſt ſe ablatiuũ cum a uel ab pro re agẽte:uel cũ de uel e uel ex:ut natus uel ortus ſum a bono patre: e bono patre : ex bono patre . Et ſunt hæc.

Naſcor ris atus ſum

Orior oreris tertie coniugationis uel oriris quarte per naſcere.Sed in infinitiuo utimur oriri & non ori.

Renaſcor aris atus ſum per renaſcere

Patior eris paſſus ſum per patere

Sed hoc uerbum poteſt accuſatiuum quorum poſt ſe habere:ut patior ſupplicium a deo.

Quædã ſpecies uerbo₂ deponentiũ eſt eo₂ que querũt añ ſe nt̃m p̃ re agẽte: & poſt ſe nõ regũt caſũ obliquũ ſine p̃poſitione ut gradior per hortũ: altercor cũ mgr̃o uel cũ patre & ideo appellant̃ uerba deponẽtia abſoluta.i.pfectã & infinita ſine aliquo caſu. Et ſunt hec & ſimilia.
Gradior eris greſſus ſum per andare
Vnde componitur aggredior mutata a in e.
Labor eris p cadere & effugere & trãſcorrere
Altercor aris atus ſum per contendere
Sed inuenitur etiam alterco altercas neutrum
Tumultor aris atus ſum p far rumore & ſtrepitu. Vnde tumultus.
Auguror aris atus ſũ p fare li augurii & diuinare
Ominor aris ominatus ſum per diuinare & nantidire.
Miror aris atus ſum per marauegliare
Cachinor aris atus ſum per ridere multo
Eſt enim cachinus diſſolutus riſus. & cachinno cachinnonis ille qui multum ridet.
Luctor aris atus ſum per far alla locta: & per reſiſtere & contraſtare & per ſforzarſi,
Ruſpor aris atus ſum per ruſpare: & pertinet ad gallos & gallinas & alia id geuus.

¶ De Imperſonalibus.

Imperſonale Verbum eſt illud quod caret certis numeris & certis pſonis id eſt quod non habet certos numeros & certas perſonas & obliquo caſui iungitur: ut a nobis diſcitur: &

a nobis curritur. Quãuis interdum in oratione non exprimatur obliquus: ut cras curretur ad brauium. Subauditur enim ablatiuus ſcilicet ab hominibus: uel ab equis.

¶ Quottuplex eſt imperſonale.

¶ Imperſonale autem uerbum eſt duplex. Actiue uocis: & paſſiue uocis. Imperſonale actiue uocis deſinit in t ut intereſt & tedet. Imperſonale paſſiue uocis deſinit in tur: ut legitur: ſeruitur. &c. Verba impſonalia actiue uocis uario modo conſtruuntur: ut dicetur inferius.

¶ Verba autem imperſonalia paſſiue uocis querunt ante ſe ablatiuũ cum a uel ab pro re agente: & poſt ſe caſum ſui uerbi unde deſcendit imperſonale: ut a nobis legitur a nobis probe diſcitur. & a me inſeruitur magiſtro & a me itur in ſiluam.

¶ Sed ab uerbis actiuis non fiunt imperſonalia qñ ipſa uerba actiua habent poſt ſe caſum obliquũ: ut amo Socratem: non poteſt dici a me amatur Socratem. audio Therentium: non tamen a me auditur Therentium. ſed abſolute ſine caſu obliquo potes recte dicere a me amatur: & a me auditur: & ab illo legitur. & ſic de ſingulis: licet de hac re a quibuſdã ineptis grãmaticis ſoleat inutiliter diſputari. Satis eſt ſcire latinos grammaticos non dicere a me amatur Socratem & ſimilia.

¶ Similiter dicas de his uerbis neutris Aro & Semino que habent paſſiuum in tertiis perſonis: ut Aro terram & terra aratur a me. Non tamen imperſona-

liter dicere potes a me aratur terram: Sed abſolute a me aratur.

¶ A quibus uerbis deſcendit impersonale paſſiue uocis.

IMperſonalia autem paſſiue uocis deſcendunt a uerbis actiuis & neutris: ſed nõ ab omnibus neutris. Nam egeo: indigeo: careo: & abundo: gaudeo: caleo: doleo: mereo: frigeo: marceo: palleo. & ſimilia non formant imperſonalia nec alia uerba neutropaſſiua Gaudeo: ſoleo: audeo: fio & fido. Similiter nec uerba neutrapaſſiua ſcilicet Vapulo: exulo: ueneo: liceo: nubo.

¶ Vnde formantur imperſonalia paſſiue uocis.

¶ Formãtur autem imperſonalia paſſiue uocis a tertia perſona præſentis indicatiui modi addita ur: ut amat addita ur fit amatur. legit addita ur fit legitur & ſic de aliis.

¶ Sed aduerte ꝙ quando dicimus amatum eſt: curſum eſt: ſeruitũ eſt. & ſimilia quando imperſonaliter ponuntur unũquodq; hoꝝ eſt una dictio: nec debes intelligere diſiunctim: ut amatum ſit per ſe & eſt per ſe. Sed amatum eſt eſſe unam tantummodo dictionem quando eſt imperſonalis uerbi preteritũ. Nam quando eſt participium preteriti ab amor aris: ſunt due dictiones & ſic de ſingulis.

¶ De uerbo imperſonali actiue uocis.

¶ Impſonale uerbũ actiue uocis ut iã diximus deſinit in t ut itereſt & refert & ſimilia de qbus ſtatim dicet

ℭ De Intereſt & Refert.

ℭ Intereſt & Refert poſſunt eſſe perſonalia & imperſonalia. Nam ſi hñt infinitũ ſunt imperſonalia. Si uero non hñt infinitũ ſunt perſonalia uerba neutra & hoc uerbũ intereſt declinatur ſicut Sum es eſt.

ℭ Conſtructio uerbo℞ intereſt & refert.

ℭ Querunt aũt haec uerba ſi ſint perſonalia ante ſe nominatiuũ pro re ag͂te: & poſt ſe genitiuũ pro re patiente: ut amor magiſtri intereſt diſcipulorum: & precepta magiſtri referunt diſcipulorum.

ℭ Sed quando ſunt imperſonalia añ ſe cõſtruuntur cũ gtõ & poſt ſe cũ infinito: & ultra infinitũ querit caſum ſui uerbi unde deſcendit infinitus: ut diſcipulo℞ intereſt uel refert obedire preceptori & incumbere uirtuti. Et ſignificant hec duo uerba per apper tenere: ut intereſt uel refert illo℞ ideſt pertinet ad illos. Dicimus tamen in his uerbis mea pro genitiuo mei uel mis: tua pro genitiuo tui uel tis: ſua pro genitiuo ſui: noſtra pro genitiuo plurali noſtrum uel noſtri: ueſtra pro genitiuo plurali ueſtrũ uel ueſtri: cuia pro genitiuo ſingulari cuius: ſiue pſonalia ſiue imperſonalia ſint: ut mea intereſt inſeruire tibi: & tua intereſt uirtus & ſapientia: mea interſunt bone artes: & ueſtra interſunt boni mores &c.

ℭ Quare dicimus mea pro mei: tua pro tui: Noſtra pro noſtri: & ueſtra pro ueſtri.

His aũt ablatiuis ꝑ genitiuis utimur: quia intereſt ſignificat in re eſt: & refert ſignificat res fert: ex natura igit̃ huius ꝓpoſi-

tionis in utimur ablatiuo: & quia res fœminini generis eſt magis in fœminino genere dicimus q̄ in alio. Nam ſi dixeris hoc intereſt mea: id eſt hoc eſt in re mea: ideſt in utilitatē mea: Similiter hoc refert mea uel hoc refert magiſtri·i· hoc res mea fert & res magiſtri hoc eſt: hoc pertinet ad utilitatem meam & ad utilitatem magiſtri· Inuenies quoq; apud bonos hoc uerbum refert cum genitiuo hoc modo: Parui refert ideſt parua uis eſt: ſeu parua differētia, & magni refert: ideſt magna uis eſt: ſeu differētia· & nihil refert ideſt nulla uis eſt ſeu differētia: ut ſi dicas· Parui refert ſi dixeris ſcolā ad ludū litterariū· Interdū refert ſignificat id qd̄ prodeſt: ut ſi dicas· Quid refert ſi te admonui ne luderes cū tu nunq̄ obedias mihi· Et qd refert dictis ignoſcat mutius an non ut dixit Iuue.

ℭ Quot ſignificata habet intereſt.

ℭ Intereſt habet quatuor ſignificata· Primo modo ſignificat utilitatem ſeu intereſſe de quo loquuntur in iure ciuili: ut ſermo tuus intereſt mea·i· ſermo tuus eſt utilis mihi: uel in ſermōe tuo eſt intereſſe meū uel utilitas mea· Secūdo modo notat preſentiam: & tunc querit poſt ſe datiuū uel ablatiuū cum prepoſitione in: ut tu interfuiſti diſputationi mee uel in diſputatiōe mea. Tertio modo notat diſtantiā: ut hinc ad Spoletū interſunt duodecim milia paſſuū id eſt duodecim miliaria· Quarto modo notat differentiā ut multū intereſt inter Ariſto· & Plato. id eſt multa differētia eſt. Nihil intereſt inter te & beluam ideſt nulla differentia eſt· Dices quoq; ego interſum a te

id eſt differo·hoc eſt inter me & te differencia eſt. Et Therentius dixit. Stulto intelligens quid intereſt: id eſt intelligens quantum intereſt a ſtulto: hoc eſt quanta differẽcia eſt inter ſtultum & intelligentem. Differt quoq; idem eſt qđ intereſt quando ſignificat differenciam: ut nihil differt inter carnem & carnes: id eſt nihil intereſt·hoc eſt nulla differencia eſt.

¶ Hæc uerba que infra ſequuntur poſſunt eſſe perſonalia & impersonalia. Si enim habent infinitum poſt ſe ſunt imperſonalia: & uolunt ante ſe dtũm: & poſt ſe infinitum: ut mihi placet incũbere ſapientie. Si uero non habent infinitũ ſunt uerba neutra: & ante ſe uolunt nominatiuum pro re agente: & poſt ſe datiuum pro re patiente: ut honeſta uita cõuenit litteratis. Et ſunt hæc & ſimilia.

Placet bat cuit uel placitum eſt
Libet bat buit uel bitum eſt per piacere
Accidit bat accidit
Euenit bat euenit
Contigit bat contigit per interuenire
Conuenit bat conuenit
Compedit bat compediuit per conuenire
Licet bat liquit per eſſer licito
Expedit bat expediuit per eſſer utile
Liquet bat liquit
Conſtat bat conſtitit
Patet bat patuit per eſſer chiaro e manifeſto
Vacat bat uacauit per hauer tempo uacuo: ut non uacat mihi audire lectiones: id eſt non

habeo tempus ſiue commoditatem.
Diſplicet bat diſplicuit per diſpiacere
Reſtat bat reſtitit per reſtare
Sufficit bat ſuffecit per hauer ſufficientia
cioe beſtare: ut ſufficit tibi audire Ciceronem.
¶ Sed nota q̃ dicere debes mihi placet eſſe bono: uel mihi placet me eſſe bonum: ſi addideris me accuſatiuum ante eſſe. & nobis placet eſſe laſciuis. & nobis placet eſſe laſciuos. ſed intellige nos ante infinitum eſſe. & ſic de ſingulis. Dices etiam uolo eſſe bonus: & uolo me eſſe bonum.
¶ Haec uerba quae ſequunť poſſunt eſſe perſonalia & imperſonalia. Nam ſi iunguntur cũ infinitis ſunt imperſonalia: & tunc querunt ante ſe accuſatiuũ: & poſt ſe habent infinitũ: & poſt infinitũ caſum ſuoꝝ uerboꝝ unde uenit infinitus: ut me delectat audire bonos auctores: & me oportet ire ad pretorem. Si uero nõ habent infinitũ: ſunt uerba neutra & querunt ante ſe ntũm pro re agente: & poſt ſe actũm pro re patiẽte: ſicut uerba actiua: ut tales mores nõ decent domũ tuam. & uerba mea non te delectant. & tales res non oportent me. Et ſunt haec.
Decet bat decuit per acconſarſe o uero acconuenirſe.
Oportet bat oportuit per far biſogno: & interdum ſignificat idem quod decet.
Delectat bat delectauit
Iuuat bat iuuit per delectare
Inuenies tamen decet & oportet poſt ſe cum datiuo

¶Hæc uerba que ſequuntur niſi uolueris eſſe nimis antiquus ſemper ſunt imperſonalia: hoc eſt ſiue habeant infinitum ſiue non: & querunt ante ſe gtũm pro re agente:& poſt ſe accuſatiuũ pro re patiēte ut laboris tedet oẽs homines: & me miſeret peccatorũ: & te non pudet ſcelerum. Quando uero habent infinitum loco genitiui habent infinitũ & ultra caſum ſui uerbi: ut me tedet docere ingratos. Et ſunt hæc.

Tedet bat teſum eſt uel fuit per renaſcere: licet reperiatur teduit.

Miſeret bat miſertum eſt uel fuit per hauer compaſſione ouero miſericordia.

Miſereſcit bat Dicimus quoq; miſereſco is. Vergilius. Miſereſcimus libro.

Piget bat piguit

Pudet bat puduit per uergognarſe

Penitet bat penituit per peutirſe

Antique tamen hec omnia perſonalia reperiuntur.

Malefit. Benefit. Satiſſit uerba ſunt imperſonalia actiue uocis & paſſiue ſignificationis. Nam ante ſe querunt ablatiuum pro re agente: & poſt ſe datiuũ pro re patiente: ut a me malefit: benefit: ſatiſſit tibi. Malefacio autem & benefacio & ſatiſfacio uerba ſunt neutra: ut malefacio uel benefacio tibi.

¶Hæc uerba que ſequuntur appellant᷑ uerba famulatoria. Nam poſſunt eſſe perſonalia & imperſonalia Si enim iungunt᷑ cũ infinitis uerboꝝ perſonalium ſunt perſonalia. Si iunguntur cum infinitis uerboꝝ imperſonalium ſunt imperſonalia: ut incipio amare

magiſtrum: deſino offendere magiſtrũ: debeo amare magiſtrum: ſoleo inſeruire magiſtro: poſſum amare magiſtrum: uolo audire magiſtrum. Et nunc ſunt uerba perſonalia: ſed ſi dicas me incipit tedere uiciorum. me non poteſt pœnitere ſcelerũ meoꝝ: & ſic de cœteris erunt uerba impersonalia. Vnde notentur hæc themata. Tu me cominci ad rencreſcere. Tui incipit tedere me. Voi mancate pentirue de li uoſtri errori. Vos deſinit penitere ueſtroꝝ erroꝝ. Li ricchi degono hauer miſericordia alli poueri. Diuites debent miſerere uel miſereſcere pauperum. Tu ſoli rencreſcere el maeſtro. Tui ſolet tedere magiſtrum. Io non te poſſo rencreſcere. Mei non poteſt tedere de te. Io te uoglio rencreſcere. Mei uult tedere te: uel ego uolo quod mei te tedeat. Sed nunc uolo erit perſonale. Et ſunt hæc.

Incipit	bat	incipit	per comenzare
Deſinit	bat	deſinit	per laſſar de far qualche coſa: ut deſine ludere.
Debet	bat	debuit	per deuere
Poteſt	rat	potuit	potere
Vult	bat	uoluit	per uolere
Solet	bat	ſolitum eſt	per ſolere

De infinitis.

Infinita uerboꝝ dicunt̃ quia non ſunt finita: quia nõ habent certos ac determinatos numeros neq; certas ac determinatas perſonas. Et aut ſunt uerborum perſonaliũ aut impersonalium. Infinitã uerboꝝ perſonaliũ ſi aliquẽ caſum hñt ante ſe hñt accuſatiuum

& poſt ſe caſum ſuoꝝ uerboꝝ:ut diſcipulũ amare magiſtrũ placet deo & hominibus. Tę gaudere uirtutibus letor:me egere nũmoꝝ placet tibi : te ſeq bonas artes laudabile eſt:te amplecti ſapientiã delectat me magiſtrũ amari a diſcipulis ſctiſſima res eſt. Dices tñ cupio eſſe bonus:& uolo eſſe bonus. Nã hoc uerbum ſubſtantiuũ Sum eſt eſt:eſt ſimiliũ copulatiuũ in infinito ſicut in aliis modis niſi addas accuſatiuũ ante infinitũ eſſe:ut diximus antea:ut cupio me eſſe bonũ:& uolo me eſſe bonũ. Infinita uerboꝝ impſonaliũ querũt añ ſe & poſt ſe caſum ſuoꝝ uerboꝝ:ut te miſerere mei eſt opus pium : te tedere uitiorũ eſt uirtus maxima. uolo te penitere tuoꝝ peccatoꝝ:a te amari placet amicis ſuis: a te inſeruiri amicis honeſtum eſt. Te incipere penitere ſcelerũ gaudeo. A te ſatiſfieri creditoribus iuſtum eſt:& ſic de ſingulis.

¶ De gerundiis & que pars orationis debeat dici gerundium.

¶ Gerundia cum habeant caſus & genera in utroq; numero uerba eſſe non poſſunt. Et quia tranſitiue conſtruunť cũ caſibus ſuoꝝ uerboꝝ:ut cauſa legendi Vergiliũ:nomina appellari non licet: & quia accidentia participioꝝ non habent participia dici non debent. Cõuenit ergo dicere gerundium eſſe partem orationis:cũ gerundium quo in oratione latina utimur partem faciat orationis. Participialia uero dicuntur quia ſimilia in uoce ſint participiis.

¶ Cuius ſignificationis ſunt gerundia.

¶ Gerundia deſcendunt a uerbis actiuis:neutris: cõ-

munibus & deponentibus. & tam actionem q̄ paſſio nem ſignificant: preter uerba neutra abſoluta: ut fe‑ mina urit uidendo id eſt dum uidetur: & ego ſum paratus ad audiendū id eſt ut audiar uel ut audiam Et anguis cantando rumpitur id eſt dum cantatur. Et tu ſis doctus legendo id eſt dum legis.

¶ Differentia inter partici‑
pium & gerundium.

¶ Gerundia hoc modo a participiis differunt: quod ipſa gerundia ſignificant rei actionem ſiue admini‑ ſtrationē ſine aliquo tempore. Participia uero ſigni‑ ficant tēpus ſine rei adminiſtratiōe. Nam ſi dixeris tenet me occupato lectionis legende. Gerundium eſt nec futurū tempus ſignificat: ſed rei adminiſtratio‑ nem. Si dixeris tenet me cura debiti ſoluendi parti‑ cipium eſt futuri tpis id eſt quod erit ſoluendum. Si uero dixeris in legendis lectionibus: tūc legendis participiū & gerundiū eſſe poterit. Nam ſi dixeris conſumo tempus in legendis lectionibus gerundiū ac ſi diceres in legendo lectiones. Si uero dixeris de erit mihi tempus in legendis lectionibus: tūc legen‑ dis participiū erit futuri temporis. i. dum legitur.

¶ Gerundia coniuncta cū ſubſtan‑
tiuis cuius ſignificationis.

¶ Gerundia iuncta & concordantia cū ſubſtantiuis ſemper paſſiue accipiuntur: ut uenio cauſa uidendi magiſtrum: id eſt ut magiſter a me uideatur: & ſimi liter tam ſingularia q̄ pluralia.

¶ Gerundia diſiuncta a ſubſtan‑

tiuis cuius ſignificationis.

¶ Gerundia diſiuncta a ſubſtantiuis actiue ſunt ſignificationis: ut uenio cauſa uidendi magiſtrū: id eſt ut uideam magiſtrū. Et interdū ſic diſiuncta paſſiue quoq; accipiuntur cum ſine propoſitione & ſine genere: & in ablatiuo quaſi abſolute ponuntur: ut illud quod ſupra diximus urit uidendo femina: & cantando rumpitur anguis.

¶ Genitiuus ſingularis gerundii recte iungitur cū gt̄o plurali.

¶ Reperitur quoq; genitiuus ſingularis gerundii cum genitiuo plurali coniunctus: ut apud Liuium. Non enim uereor ne quis hoc me ueſtri adhortandi cauſa magnifice loqui exiſtimet: ubi adhortandi ſingularis genitiuus eſt: & ueſtri pluralis. Item apud Ciceronem de diuinatione libro ſecundo. Dolebas tantam ſtoicos noſtros epicureis irridendi ſui facultatem dediſſe. & apud Plautum: In captiuis nominandi tibi iſtorum copia.

¶ De ſupinis.

SVpina alii confuſo nomine cum gerundiis appellant. Alii a gerundiis ſeparant. Quintilianus ait eſſe uerba participialia ſicut gerundia a quibuſdā nomina participialia appellant. Vnde dici non debet ea eſſe alicuius caſus.

¶ Differentia ſupini & gerundii.

¶ Hoc intereſt inter gerundium & ſupinū. Laurentius dicit q̄ Supinum ſemper ordinatur cum uerbo ſignificante motum. Gerundium uero non ſemper

alter uero idem ſignificat quod ſupinum: ut uado au
ditum: & uado ad audiendum: uado uenatum: & ua
do ad uenandum & ſimilia.

¶ Primum ſupinum.

¶ Primũ ſupinũ nõnulli affirmant eſſe accuſatiuum
ultimũ uero ablatiuũ. Ego autem nullius eſſe caſus
magis affirmauerim: & primũ ſupinũ non differt a
gerundio: niſi quod ut diximus ſupinum nunq̃ fere
ordinatur ſine uerbo ſignificante aut occulte demõ
ſtrante motũ ad locũ: ut eo & uado & uenio: occultũ
autem motũ demonſtrat cũ dicimus: do filiã nuptũ
& do libros uenum: & fui admiſſus ſpectatum.

¶ Vltimum ſupinum.

¶ Vltimũ ſupinũ non eſt alicuius caſus: nec iungitur
uerbo ſicut primũ ſupinũ. Nam illud ineptiſſimum:
non dicimus uenio amatu: uel uenio lectu. Nec iun
gitur ſubſtantiuo: nec regit caſum ſicut gerundium:
nec a uerbo nec a participio regitur: ſed ſine prepoſi
tione adiectiuo cõiungitur: & paſſiuę tantũ ſignifi
cationis: ut dignus amatu: id eſt dignus qui ametur
mirabilis uiſu id eſt dignus admiratione cũ uideat.
& facilis dictu: & facilis factu & ſimilia.

¶ Verus ſenſus ſuper gerundiis.

¶ Gerundia uel participialia nomina. Li gerundii o
uero li nomi participali ſunt hec: ſono queſti, cauſa
amandi: per cagion de amare & de eſſer amato. Amã
do: amando & eſſer amato: ad amandum: ad amare
& ad eſſer amato: Supina ſunt hec: Li ſupini ſono
queſti. Ego uado amatum. Io uado ad amare: actiue

tantū. Ego ſum dignus amatu: Io ſon degno deſſer amato: paſſiue tantū: & ſcdm Priſcianū: ſon degno de amare: actiue quod Laurentius nequaq̄ putauit. Nam ſum dignus amatu nil aliud eſt q̄ ſum dignus qui amer & ſimilia. Si aliter gerundia aut ſupina reſolueris dii te perdant atq3 eradicent.

¶ De Participiis. ¶ Diffinitio Participiorum.

Participium eſt pars orationis declinabilis dictū quaſi partem capiens. Nam a nomine accipit genera & caſus: a uerbo accipit tempora & ſignificationes: ab utroq3 numerum & figuram. Accidūt autem ipſi ſex. genus. caſus. tempus. ſignificatio. numerus. & figura.

¶ A quibus uerbis fiunt participia.

¶ Participia fiunt ab actiuis. paſſiuis. neutris. cōmunibus & deponentibus.

¶ Quot participia fiunt ab actiuis.

¶ A uerbo actiuo duo ueniunt participia. In ans uel in ens: uel in rus. Participia in ans uel in ens ſunt temporis preſentis & preteriti imperfecti. Participia uero in rus ſunt futuri temporis.

¶ Participia in ans uel in ens unde formantur.

¶ Participia in ans uel in ens formant a prima perſona p̄teriti imperfecti indicatiui modi mutata bam in ns: ut amabā: bam mutata in ns: fit amans. Legebā: bam mutata in ns fit legens & ſic de ſingulis. Quod participiū ſignificat eū qui amat. & eū qui amabat. Nam omne participium reſoluitur per relatiuum.

¶ Participia in rus unde formantur.

¶ Participia in rus formant̃ ab ultimo ſupino addi ta rus: ut amatũ amatu: addita rus fit amaturus. Ergo illa uerba actiua que carent ſupinis nõ hñt participiũ in rus. Significat ergo amaturus eũ q amabit.

¶ Quot participia fiunt a paſſiuis & cuius temporis & unde formantur:

¶ A uerbis paſſiuis duo fiũt participia: in rus: & in dus. Sed participia in tus ſunt preteriti perfecti & pluſq̃perfecti temporis: ut amatus: qđ participium ſignificat illum qui amatus fuit uel amatus fuerat. Formant̃ autem ab ultimo ſupino addita s: ut amatum amatu addita s fit amatus. Ergo uerba paſſiua quoq; actiua carent ſupinis non habent participia in tus: ſed tantum unum in dus.

¶ Participia in dus unde formantur.

¶ Participia in dus formantur a gtõ ſui participii preſentis: tis mutata in dus: ut amans amantis: tis mutata in dus fit amandus. Et ſunt participia in dus futuri temporis. Significat ergo amandus eum qui amabitur. Sed participia in dus aliquando exponuntur per dignus digna dignum: ut amandus dignus amari. legendus dignus legi. &c. Sed tunc amandus participium tranſit in nomen.

¶ Quot participia fiunt a uerbis neutris.

¶ A uerbo neutro duo fiunt participia ſicut ab actiuo in ans uel in ens & in rus: ut ſeruio ſeruiẽs & ſeruiturus: & formantur ſicut actiua: & eiuſdem ſunt temporis. Sed ſi carent ſupinis uerba neutra non

habent participia in rus ſicut diximus de actiuis.

¶ Quedam aũt uerba neutra tria hñt participia .ſ.

Prandeo des prandens pranſus & pranſurus

Gaudeo des gaudens gauiſus & gauiſurus

Soleo soles ſolens quod poſuit Plautus: ſolitus & ſoliturus.

Audeo des audens auſus & auſurus

Fido dis fidens fiſus & fiſurus

Fio fis ſcdm hanc regulam deberet facere fiens factus & facturus. Sed facturus nõ eſt a fio ſed a facio uerbo actiuo. ſed loco huius participii damus huic uerbo fio futurus: quod eſt ab ultimo ſupino antiqui uerbi ſuo fuis quod nõ eſt in uſu: futũ futu addita rus. Fiendus uero apud bonos non reperitur ſed faciendus paſſiue ſignificationis a facior faceris quod non eſt in uſu pro quo utimur fio uerbo neutropaſſiuo. Fiens autem non eſt in frequenti uſu.

Iuro as iurans iuratus & iuraturus.

Cœno as cœnans cœnatus & cœnaturus. & quedam alia.

¶ Sum es eſt uerbum ſubſtantiuum unum tantum participium habet quod eſt ens: futurus non eſt ab hoc uerbo ſub antiquo uerbo ſuo: nec eſſendi eſſendo eſſendum uſq̃ reperiatur.

¶ Quot participia fiunt a uerbis cõmunibus.

A Cõmunibus Verbis quatuor fiunt participia in ans uel in ens: in rus uel in tus: & in dus. Nam fiunt duo ab actiua ſignificatione: & duo a paſſiua: quia cõmune uerbum utrãq;

retinet ſignificationē: ut largiēs largitus largiturus & largiendus.& ſic de ſingulis. Formanturq omnia ſicut ſupra diximus. Sed aduerte ꝙ participia communia terminata in tus poſſunt eſſe actiue & paſſiue ſignificationis. Nã ſi dixeris magiſter largitus mihi librũ doctus eſt: erit actiue ſignificationis. Si uero dixeris: liber largitus mihi a magiſtro eſt bonus: erit paſſiue ſignificationis.& ſic de aliis.

¶ Quot participia fiunt a deponentibus.

A Verbis deponentibus tria fiunt participia: in ans uel in ens: in rus & in tus: ut ſequor ſequens ſequutus & ſequuturus. Formanturq ut ſupra dictum eſt. Sed participia depōnētia omnia ſunt ſignificationis actiue: licet terminata in tus reperiantur in paſſiua quoq immo & participia in dus a uerbis deponentibus paſſiue ſignificationis inueniuntur: ut ſequendus: aggrediendus: auxiliandus.& ſimilia.

¶ Participiorũ terminationes.

¶ Terminationes ſeu uoces participiorũ ſunt octo.

In ans	ut amans	In ens	ut legens
In tus	ut amatus	In rus	ut amaturus
In dus	ut amandus	In ſus	ut uiſus
In xus	ut fixus	In uus tñ	ut mortuus

¶ Conſtructio participiorum.

¶ Omnia participia poſt ſe conſtruuntur cum caſibus ſuorũ uerborũ unde deſcendũt participia. Nam ante ſe caſum aliquem non querunt: quia cum ſubſtantiuo ſicut adiectiua concordant.

¶ Quot modis participium transit in nomen

¶ Participium quinq; modis fit nomen: cōſtructiōe tpis amiſſiōe. cōparatione: cōpoſitione: & ſignificati mutatione: Cōſtructiōe quando cōſtruitur cū alio caſu q̄ cū eo quem participiū querit: ut amans ſapientie: nam ſi eſſet participiū dicendū eſſet amans ſapientiam. Temporis amiſſione: qn̄ tempus amittit: ut amans: pro eo qui amore captus eſt: ut meminerūt omnia amantes. & doctus pro eo qui eruditus eſt: ut ita ſentiunt docti uiri. Cōparatione: ut amantior & amantiſſimus: nam nūllū participiū terminat̄ in or. Compoſitione: ut indoctus & innocens: nā indoceo non reperit̄ neq; innoceo. Mutatione ſignificati: ut amandus pro eo qui eſt dignus amari.

¶ Quot ſunt figure participiorum.

¶ Cū tres ſunt nominum & uerbo℞ figure: participiorum tantum due ſunt: ſimplex & decompoſita. Simplex ut legens. Decōpoſita ut perlegens. Nam omne participiū eſt figure ſimplicis: aut decōpoſite. Priſcianus autem docet quoq; inueniri participia compoſite figure: ut ſunt infractus & contactus. que cōſtant ex duabus integris dictionibus: ſed ueniūt a uerbis cōpoſitis ex integro & corrupto: ut infringor & contingor.

¶ Vtrum fiant participia ab imperſonalibus.

¶ Participia ab imperſonalibus non ueniunt: niſi ſolū a tedet pertęſus quod ponit Suetonius: & penitet

quod facit penitens:& reperies apud Lactantium.
¶Hec aũt que ſequunť magis nomina ſunt q̃ ptici-
pia dicẽda:aut ptícipia nimis antiqua & abuſiuá.
Pigendus Dolendus Penitendus Carendus.
¶Item ſunt quedã que uoce participia eſſe uidenť:
ſed ſunt nomina aut participia ſine uerbo: Nã eorũ
uerba nuſq̃ reperiuntur:& ſunt hæc.
Galeatus a gelea id eſt galea indutus.
Pileatus a pileo ideſt pileo indutus.
Scutatus a ſcuto id eſt ſcuto armatus
Tunicatus a tunica id eſt a tunica indutus
Annulatus ab annulo id eſt annulo indutus.
Manicatus a manicis.i.uinculis manuum ligatus
Caligatus a caligis.i.caligis indutus. Sunt autem
calige militum.Vnde milites caligati.
Brachatus a brachis id eſt brachis indutus.
Paludatus a paludimento id eſt paludamento indũ
tus. Eſt enim paludamentum ueſtis militaris.
Togatus a toga id toga indutus.
Pretextatus a pretexta id eſt pretexta indutus.
Fuit autem olim pretexta Romanoꝝ pueroꝝ nobi-
lium ueſtimentum uſq; ad annũ quintumdecimum.
Trabeatus a trabea id eſt trabea indutus. Fuit aũt
trabea Romanoꝝ regium ueſtimentum;
Comatus a coma id eſt capillatus.
Baccatus ſine h a baccis .i. baccis ornatus : hoc eſt
gẽmis que ſunt ad baccaꝝ fructuũ ſimilitudinem.
Penulatus a penula.i. penula indutus que olim fuit
ueſtis ad arcẽdas pluuias & ea erat ſcortea.i.ex pelle

Soleatus a ſoleo.i.ſolea calceatus.i.la pianella
Crepidatus a crepida id eſt crepida calciatus: quod eſt eiuſdem generis calciamentum.
Criſtatus a criſta id eſt criſtis indutus quæ ſunt galearum inſignia.
Haſtatus ab haſta id eſt haſta armatus
Lunatus a luna id eſt habens formam lune: ut lunatis agmina peltis.
Stellatus a ſtellis id eſt ſtellis ornatus: ſtellatum celum: uel ſplendens ſicut ſtelle.
Litteratus a litteris id eſt litteris ornatus
Turritus a turribus id eſt turribus munitus: ut turrita Peruſia & Sena & Viterbium quoq; turritũ.
Cirritus a cirris id eſt ornatus cirris capillorum.
Crinitus a crinibus id eſt capillatus
Pellitus a pelle.i.pelle munitus. ut pellite oues
Cornutus a cornibus id eſt cornibus armatus: ut boues cornuti.
Armatus ab armis id eſt armis munitus. Sed armatur ab armor armaris paſſiuo uerbo participium eſt in tus paſſiuum.

¶ De relatiuis.

¶ Relatio eſt ante late rei repreſentatio. Et relatiuũ eſt ante late rei repreſentatiuũ. Relatiuum autem duplex eſt. Subſtantie & accidentis ſeu accidentie. Relatiuũ ſubſtantie eſt quod refert nomẽ ſubſtantiuum: ut Socrates qui docuit Platonẽ intellexit philoſophiam: antecedẽs huius relatiui qui eſt Socrates ſubſtantiuũ. Item ille qui currit mouet. antecedens

omnia adiectiua ordinalia:ut primus:ſecūdus: terti-
us·& alia·ut ſum primus in ſcola quotus nō es tu:cu
ius correlatiuū deberet eſſe terus:ſed non eſt in uſu·
¶ Antecedentia adiectiua huius relatiui quotuplex
ſunt:ſimplex:duplex:triplex:quadruplex·& ſimilia·
ut mea ueſtis eſt duplex uel triplex quotuplex non
eſt tua · cuius relatiuum deberet eſſe totuplex : ſed
non eſt in uſu·
¶ Antecedentia adiectiua huius relatiui cuias ſunt
omnia adiectiua patriaꝝ: ut Romanus Alamanus :
Fulginas:Rauennas·& ſimilia: ut ſum Romanus cu
ias es tu·Sed aduerte ꝙ patria nomina terminata in
as habent accentum circūflexum in ultima ſyllaba
as:ut Fulginas:Rauennas·&c.Nam fiūt per Synco-
pen ab illis uetuſtis remota ti· Veteres enim dicebāt
hic & hec cuiatis & hoc cuiate. & hic & hec Rauen-
natis & hoc Rauēnate accentu circūflexo in penul-
tima ſyllaba · Nos uero per Syncopen remouimus
ti & remanſit accentus circūflexus in eadē ſyllaba :
& dicimus cuias·Rauennas & ſimilia.
¶Antecedentia adiectiua huius relatiui quotuplus
ſunt omnia adiectiua ſignificantia pondus uel men-
ſuram:ut duplus:triplus:quadruplus·decuplus: cē-
tuplus:& ſimilia·ut ager meus reddit duplum quo-
tuplum tuus non reddit : & ſignificat pondus uel
menſuram : uel duplicitatem ·
¶Antecedentia huius relatiui Cuius : cuia:cuium:
ſunt omnia adiectiua denotantia poſſeſſionē: ut Pe-
treius;euādrius:æneius & ſimilia: ut hec domus eſt

Petreia cuia nō eſt illa: uel referunt gtōs ſubſtanti uorum ſignificantes poſſeſſionem: ut hoc pecus eſt Melibei cuiū non eſt illud: uel referunt pronomina poſſeſſiua: ut hęc domus eſt mea cuia non eſt illa.

¶Quot relatiuū habet ſuū correlatiuū tot & antecedentia adiectiua omnia noīa adiectiua numearlia: ut duo/tres/quatuor/quinq3 &c. ut ſcio tot carmina quot ſcis tu/& habeo mille aureos quot tu nō habes.

¶Antecedentia adiectiua huius relatiui quotenus: ut quibuſdā placet ſunt binus/ternus/quaternus/& ſimilia: ut fratres incedūt bini quoteni boues ad aratrum. Et ſignificat quotenus uſq3 ad quē numerum

¶De Sui & Suus.

¶Sui quod caret nominatiuo duobus modis poniť reciproce & retranſitiue. Reciproce/ ut quiſqs amat ſe. Retrāſitiue/ut magiſter rogat te ut uenias ad ſe.

¶Suus ſua ſuum aliquādo ponitur relatiue/ ut Socrates amat filiā ſuā/ & ego uidi Franciſcū in domo ſua. Aliquando ponitur retrāſitiue/ut hic rogat me ut amem uirtutes ſuas. Aliquando ponitur relatiue & interpretatur congruus/ ut Scipio factus eſt ſuo tempore conſul: id eſt congruo & conuenienti. Et phœbo ſua ſemper apud me munera ſunt: ut eſt in Buccolico id eſt congrua & conuenientia.

¶De interrogatiuis.

INterrogatio eſt rei dubie uel tanq̄ dubie poſtulatio. Interrogatiuum nomen eſt rei dubie uel tanq̄ dubie poſtulatiuū. Nam interrogare eſt de rebus dubiis.

❡Quis & Vter interrogatiua ſunt: ut quis currit? uel uter illorum currit? Sed uter duorum tantum eſt interrogatiuũ. Quis uero interrogatiuum duorum uel plurium. Ergo ſi fuerint duo pro arbitrio tuo dicere poteris quis uel uter. Sed ſi fuerint plures non poteris dicere uter ſed quis.

❡Et nota ꝙ tam relatiua ſubſtantie qui: que: quod: q̃ relatiua accidentis: qualis & quantus & reliqua poſſunt poni interrogatiue per totã declinationẽ: ut qui uir eſt ille? quæ femina eſt illa? quod animal eſt illud? & qualis eſt iſte? quantus eſt ille? & reliqua.

❡Item nota ꝙ non ſemper fit reſponſio per eundem caſum per quem fit interrogatio. Nam reſpondetur quandoq; per aliud uerbũ: quanti emiſti domum? Reſpondebis mille uel centũ aureis: & quam puellã amas. Illa puella amatur a me: & ſic de ſingulis.

❡Item ſi facta fuerit interrogatio per qualis: uel per quantus: & per alia relatiua accidentis: reſpondebis per adiectiua ipſis relatiuis conuenientia: ut ſupradictum eſt.

❡Item reperiuntur quedã dictiones habentes cũq; que tantũ ualent quantũ geminare: ut qualiſcunq; & qualiſqualis: quantuſcũq; & quantuſquantus: & quotcunq; & quotquot: ut quotquot aũt receperunt eum id eſt quotcũq; eum receperunt. & ſic de aliis.

❡De diſtributiuis.

Diſtributiuum eſt ſignum uel nota diſtributionis. Et diſtributiuũ eſt duplex: affirmatiuum ſcilicet & negatiuum.

Diſtributiua affirmatiua.

¶Omnis:quiſq;:quicunq;:quilibet:u terq; duorum tantum·ambo duorum tantum.

¶Diſtributiua negatiua.

¶Nullus:nemo:neuter. Sed inter nullum & nemi nem hoc intereſt: ꝙ nullus de rebus omnibus dicit non ſolum de homine. Nemo uero tantum de homi ne. Sed neuter duoꝝ tantum eſt negatiuum: ſicut uterq; duoꝝ tantum eſt affirmatiuũ:& cõſtruuntur diſtributiua poſt ſe cũ gtõ plurali uel ablatiuo cũ e uel ex uel de:uel cũ actõ cũ inter: ut neuter illoꝝ uel ex illis uel inter illos ſtudet:& cum nominatiuo ſingulari: ut quiſquis homo: & nullus homo.

¶Differentia inter quiſq; & quilibet.

¶Inter quiſq; & quilibet non parum intereſt. Nam quiſq; ſignificat omnis:quilibet uero ſignificat unũ quem eligere uolueris:ut lege quemlibet iſtorum li brorum:id eſt quemuis eligere hoꝝ librorum. Nolo dicere quemq;. Nam ſi dicas elige quemq; iſtorum librorum ſignificat omnes iſtos libros: quod apud bonos ueriſſimum eſſe comperies.

¶ Quiſquis & quicunq;.

¶ Item nota ꝙ quiſquis & quicunq; multum diffe runt a quiſq;. Nam quiſq; & quicunq; requirũt poſt ſe aliam orationem: ut quiſquis cupit diſcere gram maticam legat has regulas: & quicunq; me amat bonus eſt. Sed quiſquis ſignificat omnis abſolute: ut quiſq; me amat: & quiſq; ſuos patimur manes: ut eſt apud Vergilium.

¶ De partitiuis .

PArtitiuũ nomen eſt per quod ſit partitio/
ſeu eſt ſignũ partitionis: & ſunt partitiua
Hęc/Alius/aliquis/Vnus/Alter/id eſt unus
de duobus tantũ . Quis/Vter/Quidam. Licet quis
& uter ſint interrogatiua ut diximus.conſtruũturq;
ſicut diſtributiua:ut unus diſcipulus meus dormit/
uel unus diſcipulorũ meorũ : uel unus ex diſcipulis
meis : uel unus inter diſcipulos .

¶ Aliquis tñ differt a quidam. Nã quidã certiorẽ
rem ſignificat q̃ aliquis: licet plerũq; cõfundantur.

¶ De patronymicis .

PAtronymicũ nomen eſt illud quod a pro/
priis nominibus græcis patrum uel auo/
rum deriuatur : & ſignificat filium uel ne
potem/ filiam uel neptem / aut alios deſcendentes .
Quando ſignificant filiũ uel filiã referuntur ad pa
trem uel ad matrem . Quando ſignificant nepotem
uel neptem referuntur ad auum uel ad auam .

¶ Cuius generis ſunt patronymica .

¶ Patronymica aut ſunt maſculini aut fœmininini ge
neris : omnia uero ſunt fœminini generis præter ea
quæ terminãtur in des quæ ſunt maſculini generis.

¶ Cuius declinationis ſunt patronymica.

¶ Patronymica maſculina ſunt declinationis prime
ut Priamides huius priamide . Patronymica uero
fœminina ſunt declinationis tertie: ut hęc Priamis
huius priamidis uel priamidos:exceptis terminatis
in ne quę faciunt genitiuũ o in es ſcdm̃ græcam ter

minationem immũta litterã hñt in eis

¶ Quot ſunt terminationes

patronymicorum.

¶ Patronymica quatuor habent terminationes ſcili/cet in des: in is: in as: in ne: ut priamides. priamis. antonias. & nerine.

¶ A qua declinatione nominum

ueniunt patronymica

¶ Patronymica formantur a nominibus ꝓpriis pri/me uel ſecunde uel tertie declinationis. Nam quarta & quinta declinatio nõ habẽt nomina propria a qui bus tantum ueniunt patronymica:

¶ Patronymica a prima declina

tione quomodo formantur.

¶ Patronymica que ſũt a nominibus ꝓpriis prime declinationis formantur a genitiuo mutata ultima e genitiui in a addita des: ut Aneas æneæ: ultima e mutata in a & addita des fit æneades. quod ſignifi cat filium uel nepotẽ æneæ: & ſic de ſingulis ſimili bus. exceptis his quæ abuſiue formantur uidelicet: Anchiſes anchiſe: ultima e genitiui mutata in a fit anchiſa addita des fit anchiſades ſcd̃m regulam. Sed abuſiue addimus i ante a & dicimus anchiſia/des: id eſt filius uel nepos Anchiſæ.

¶ Maia maiæ: ultimo e genitiui mutato in a & ad/dita des fit maiades: id eſt filius uel nepos Maiæ: ſed ſignificat Mercurius filius Maiæ.

¶ Ilia iliæ: ultimo e genitiui mutato in a: & addita des fit iliades. i. filius uel nepos iliæ. ſed ſignificant

Romulus uel Remus qui fuerunt Iliæ albanæ filii
ℂ Iliades patronymicum.
ℂ Hoc patronymicum Iliades poteſt deſcendere ab Iliá matre Romuli & Remi ut diximus: & ab hoc Ilium ilii: & tunc ſignificabit hominem iliacū id eſt troianum: & formaẗ hoc modo. hoc iliū ilii: ultimo i mutato in a & addita des fit iliades .i. troianus.
ℂ Patronymica que ueniunt a noībus propriis ſecunde declinationis.
ℂ Patronymica quæ ueniunt a nominibus propriis ſecunde declinationis formant a gtō addita des: ut priamus priami: addita des fit priamides .i. filius uł nepos priami: exceptis terminatis in eus.
ℂ Terminata in eus nomina ſecunde declinationis.
ℂ Patronymica que ueniunt a nominibus propriis ſecunde declinationis terminatis in eus formantur a genitiuo hoc modo. Theſeus theſei: ei mutata in i longum & addita des fit theſides: ideſt filius uel nepos Theſei. & ſic de ſimilibus.
ℂ Patronymica que ueniunt a nominibus tertie declinationis.
ℂ Patronymica que ueniunt a nominibus tertie declinationis formant a datiuo addita des: ut Hector hectoris hectori: addita des fit hectorides: quod ſignificat filium uel nepotem hectoris.
ℂ Patronymica feminina:
ℂ Patronymica feminina terminata in as uel in is formantur a ntō ſingulari Patronymici maſculini

remota de:ut a priamides remota de ſit priamis: qd ſignificat filiam uel neptem priami. & ſic de ſingulis niſi formentur irregulariter.

¶ Maias patronymicum femininũ formatur a maia des patronymico maſculino remota de: & ſignificat filiam uel neptem Maie.

¶ Patronymica que infra ſequuntur quomodo formantur.

Achilles — Antoniades
Anchiſiades — Peliades
Atlantiades — Eneis patronymicum femininum
Phætontiades — Theſeis patronymicũ femininum
Amphitrioniades — Ilias patronymicum femininum
Eneis patronymicum femininum — Theſeis

¶ Achilleides formatur hoc modo. Achilles achillis achilli: addita des ſcdm regulã facit Achillides. Sed nos addimus e ante i & dicimus Achilleides: unde remota de fit achilleis patronymicum femininum.

¶ Anchiſiades ut diximus formatur hoc modo: Anchiſes anchiſæ ultimo e genitiui mutato in a fit anchiſa addita des fit anchiſades ſecundũ regulam: ſed addimus i ante a & fit Anchiſiades: unde remota de fit anchiſias patronymicũ femininũ quod ſignificat filiam uel neptẽ anchiſe. Et ſic formatur Laertiades id eſt Laerte filius.

¶ Atlantiades formatur hoc modo. Atlas atlantis atlanti addita des fit Atlantides ſecundum regulam. Sed addimus a poſt i & fit atlantiades: & ſignificat Mercuriũ nepotem Atlantis ex Maia atlantis filia.

unde remota de ſit Atlanthias patronymicū femini
nū quod ſignificat filiam uel neptem atlantis. Sed
poete in hoc nomine atlas nō ſemper faciunt abuſio-
nem dicentes Atlantides pro patronymico maſculi-
no: & atlantis pro patronymico feminino.
¶ Phætontiades quod eſt patronimicum a fratre ue
niens formatur hoc modo. Phæton phætontis phæ-
tonti addita des fit Phætontides ſecundū regulam
ſed addimus a poſt i & fit phætontiades: unde re-
mota de fit phætontias patronymicum femininum
quod abuſiue ſignificat ſorores phætontis uerſas in
populos arbores. Sed in hoc nomine quoq; poetę
non ſemper faciunt abuſionem dicentes Phætontides
pro patronymico maſculino: & phætontis pro pa-
tronymico feminino.
¶ Amphitrioniades Patronymicum maſculinum
formatur hoc modo. Amphitrion amphitrionis am-
phitrioni addita des fit amphitrionides ſcdm regu-
lam: ſed addimus a poſt i & fit Amphitrioniades.
quod ſignificat Herculem filiū Amphitrionis: unde
remota de fit Amphitrionias: quod ſignificat filiam
uel neptem Amphitrionis.
¶ Antoniades format hoc modo. Antonius antonii
ultimo i gti in a mutato fit antonia: addita des fit
antoniades. i. filius uel nepos Antonii unde remota
de fit Antonias. quod eſt filia uel neptis Antonii.
¶ Pelius mōs theſſalie format patronymicū maſculi
num peliades. quod formatur hoc modo. Pelius pelii
ultimo i genitiui mutato in a fit pelia. addita des

ſit Peliades patronymicũ maſculinũ: quod abuſiue ſignificat hominẽ ex Theſſalia. unde remota de ſit Pelias patronymicum femininum: qđ eſt femina ex Theſſalia: unde quoq; dicta eſt ſcđm aliquos haſta pelias id eſt Achillis theſſali. Nã Achilles theſſalus fuit: & Pelius mons theſſalie eſt: niſi haſta pelias dicatur a Peleo patre Achillis.

¶ Aeneis patronymicum femininum formatur ab æneades patronymico maſculino hoc modo. æneades remota de ſit æneas ſcđm regulam: ſed ultimũ a uertitur in i & ſit æneis: quod ſignificat filiam uel neptem uel hiſtoriam uel fabulam Aeneæ.

¶ Theſeis patronymicũ femininũ formatur a patronymico maſculino Theſides hoc modo. Theſides remota de ſit Theſis ſecundum regulam: ſed addimus e ante i ſit Theſeis patronymicũ femininũ quod ſignificat filiã uel neptẽ uel hiſtoriã uel fabulã Thesei. & ſic formantur oĩa feminina patronymica quæ ueniunt a nominibus propiis ſecunde declinationis terminatis in eus: ut Orpheus: tydeus & reliqua.

¶ Ilias patronymicum femininũ uel ſit ab Ilia: uel ſit ab Ilio. Si ſit ab Ilia formatᷣ ab iliades maſculino patronymico quod uenit ab ilia hoc modo. Iliades remota de ſit Ilias id eſt filia uel neptis Iliæ matris Romuli & Remi. Si ſit ab Ilio formatur ab iliades maſculino patronymico qnod uenit ab hoc nomine Ilium ilii hoc modo. Iliades remota de ſit ilias: quod ſignificat mulierem uel hiſtoriã uel fabulã Troianã ut Ilias Homeri. & Iliades mulieres .i. Troiane.

¶ Patronymica in ne.

¶ Patronymica in ne terminata pauca admodũſunt. & feminini generis. Formanturq; a gtis addita ne: ut Adraſtus adraſti: addita ne fit adraſtine: quod ſignificat filiã uel nepté adraſti. Et Nereus nerei: ei in i longã mutato & addita ne fit nerine: quod ſignificat filiã uel nepté neri marini dei. Acriſius acriſii: ultio i mutato in o & addita ne fit acriſione: quod ſignificat filiã uel neptem Acriſii: ſed pręcipue intelligitur Danaa quã Iupiter in aurum uerſus compreſſit.

¶ A quibus nominibus patronymica proprie formantur.

¶ Patronymica ꝓprie formant̃ a maſculinis grę cis nominibus propriis patrũm uel auoꝝ ut diximus.

¶ Vnde ueniunt patronymica abuſiua.

¶ Abuſiua patronymica & impropria ueniunt a nominibus matrũ: ut Iliades & Maides. A nominibus regum: ut ęneades id eſt troianus a rege Aenea. Cecropides athenienſis a rege Cecrope. A nominibus fratrum: ut Phętontiades. A nominibus regionũ: ut colchis. i. medea que fuit colchoꝝ regina. Et a nominibus urbiũ & gentiũ qualia apud poetas frequentiſſime reperiunt̃: ut argolis: troias: attis: ſicilis. &c.

¶ Declinatio patronymici maſculini.

¶ Hic ęneades. huius ęneadę. huic ęneadę. hunc ęneadã uel ęneaden. o ęneada uel ęneadę. ab hoc ęneada uel ęneadę. Hi ęneadę. hoꝝ ęneadaꝝ. his ęneadis. hos ęneadas. o ęneadę. ab his ęneadis. & ſic de reliquis.

¶ Declinatio patronimici feminini.

¶ Hec priamis:huius priamidis uel priamidos grę ce·huic priamidi·hanc priamidē uel priamida grece o priamis uel o priami græce·ab hac priamide Hæ priamides· harum priamidum·his priamidibus· has priamides uel priamidas græce.o priamides·ab his priamidibus.& ſic de cœteris.

¶ Interdū uero ponunt poſſeſſiua noīa pro patronymicis: ut Saturnus id eſt Iupiter & Saturnia Iuno. Saturnius pro ſaturnides:& ſaturnia pro ſaturnis.

¶ Interdū ponuntur patronymica pro patriis tam maſculnis q̄ femininis:ut Cecropide pro Cecropii: ideſt athenienſes.Et terra Cecropis pro terra Attica a Cecrope rege Athenienſium. Poſtremo omne patronymicum eſt appellatiuum & ſubſtantiuum.

¶ De Comparatiuis.

COmparationis gradus ſunt tres. Poſitiuus Comparatiuus & Superlatiuus. Poſitiuū autem dicimus omnē partem orationis a qua comparatiuū & ſuperlatiuū formari poteſt. Nā non ſolum a nominibus ſed ab aliis partibus orationis comparatiua formantur preterq̄ a pronomine: a coniunctione & interiectione.

¶ Diffinitio comparatiui.

¶ Comparatiuum nomen eſt illud quod ſignificat magis cum poſitiuo:hoc eſt quod tantum ſignificat quantum ſignificat poſitiuum cum magis:ut albior magis albus.Iuſtior magis iuſtus.Doctior magis doctus.Ditior magis diues.&c.

¶ A quibus partibus orationis formantur comparatiua.

¶ Comparatiua formantur a nomine: a uerbo: a participio: a prepoſitione: ab aduerbio. A nomine: ut albior. a uerbo ut detero deterior. a participio ut amã tior. a prepoſitione ut poſt poſterior. ab aduerbio ut pridem prior.

¶ A quibus noībus formant̃ comparatiua.

¶ Comparatiua formantur a nominibus adiectiuis quorum accidens ſiue qualitas per plus & minus recipit incrementũ. Formantur autem ſi adiectiua ſint ſecunde declinationis a genitiuo: ut albus albi: addita or fit albior. Si ſint tertie formantur a datiuo addita or: ut fortis forti: addita or fit fortior. &c.

¶ Quare adiectiua quæ non habent in ntõ duas uocales nõ formant cõparatiua.

¶ Nomina adiectiua terminata in us uel in is habẽtia duas uocales ante s/ ut pius: ſtrenuus: idoneus: tenuis & ſimilia non formant comparatiua: quia cõparatiuus debet ſuperare poſitiuũ ſuum in ſyllabis: ſed ſi piior diceremus aut ſtrenuior & ſimilia comparatiuum eſſet par poſitiuo: quia illud i ante or efficitur conſonans. Tenuior tamen dixere auctores: & egregior. Papinius: tenuiore lyra: & Iuuenali. Egregius cœnat pro magis egregior dixit.

¶ Comparatiuum cuius generis.

¶ Comparatiua in or cõmunis ſunt generis: ut hic & hæc albior: præter unum quod eſt ſenior: quod tantũ eſt maſculini generis.

¶ Comparatiua irregularia.

¶ Bonus irregulariter format melior pro bonior. Malus format peior pro malior. Paruus format minor pro paruior. Magnus format maior ꝑ magnior Iuuenis format iunior pro iuuenior per Syncopen ſine ſuperlatiuo. Multum habet comparatiuũ plus quod in ſingulari generis neutri eſt: in plurali uero generis omnis. Magnificus format magnificentior pro magnificior. Munificus format munificentior ꝑ munificior. Siniſter format ſiniſterior ꝑ ſiniſtrior Dexter format dexterior pro dextrior: q̃uis dicatur dexter dextera dexterũ: ſicut dexter dextra dextrũ & dextra & dextera. Senex nomen maſculinũ tantum format ſenior qđ eſt ut diximus maſculini generis tantum ſine ſuperlatiuo. Nequã adiectiuũ per tres articulos format nequior & ſuplatiuũ nequiſſimus & ſignificat laſciuus. Hic & hec potis & hoc pote: quod ſignificat potens format potior & ſuperlatiuũ potiſſimus. Significat autem potior melior ſiue potentior: ut hec medicina uel regula eſt potior illa. Ocior pro uelocior comparatiuũ eſt carens poſitiuo latino: quod græci dicunt ὠκα .i. celeriter ὤκιστα uelociſſime. Habet ocior quoq; ociſſimus ſuplatiuũ Plus comparatiuũ eſt ut diximus pro comparatiuo huius nominis multus: licet poſſit eſſe aduerbium comparandi: ut plus ſapiens & plus albus. Sed ſi habeat poſt ſe genitiuũ tunc erit cõparatiuũ nomen ut habeo plus humanitatis q̃ diuitiarum: & habes plus moroſitatis q̃ beniuolentię.

¶ Nomina adiectiua quæ non formant comparatiua.

¶ Adiectiua illa nomina quæ per plus & minus nō recipiũt incrementũ & diminution. cōparatiua non formãt: ut ſunt hæc. ſingulus: ſingularis: omnipotēs, principalis: luſcus: amandus: honorandus: ueneran dus: reuerendus: colendus. & alia participalia in dus a quibus non ueniunt illa ineptiſſima comparatiua quibus triuiales grammatici ſine pudore utuntur. Veteres etiam aliqñ a nominibus propriis compara tiuũ formarunt: ut a Nerone neronior: & ſuperlati uum neroniſſimus: quod tñ omnino fugiendum eſt. Nota inſuper quod ut ſupra diximus comparatiuũ debet ſuperare poſitiuũ in ſyllabis: licet pleraq; irre gularia non ſuperent: ut maior. peior. &c.

¶ Comparatiua diminutiua.

¶ Habent quoq; latini cōparatiua diminutiua quę græci non hñt terminata in culus: ut maiuſculus. la lum. grandiuſculus. meliuſculus: quæ formantur a comparatiuo neutro in us addita culus: ut maius addita culus fit maiuſculus. & ſic de ſingulis.

¶ Comparatiuũ a uerbo.

¶ Cōparatiuũ quoq; a uerbo formatur: ut a detero is. detriui detritum. deterior quod ſignificat minus bonus: ut ait Seruius non peior.

¶ Comparatiuum a participio.

¶ Cōparatiuũ quoq; a participio formatur: ut aman tior quod uim participii amittit: & formatur a dati uo addita or: ut amanti: addita or fit amantior.

¶ Comparatiuũ a pronomine ſcd̃m ueteres.

¶ Comparatiuum etiam a pronomine protulerunt ueteres: ut ipſe ipſior & ſuperlatiuũ ipſiſſimus quod quidem fugiendum eſt.

¶ A gentilibus nominibus uel participiis non fiunt comparatiua.

¶ Gentilia uel patria nomina comparatiua non formant: ut Romanus Troianus & ſimilia quæ non patiuntur incrementiam neq; diminutionem.

¶ Comparatiuũ a prepoſitionibus.

¶ Comparatiuum fit a prepoſitionibus: ut ab his.

Poſt	poſterior	piu di poi
Extra	exterior	piu de fuori
Vltra	ulterior	piu di ultra
Supra	ſuperior	piu di ſopra
Intra	interior	piu dentro
Citra	citerior	piu di qua
Infra	inferior	piu di ſotto
Prope	propior	piu apreſſo
Ante	anterior	piu dauanti

¶ Comparatiuum ab aduerbiis.

¶ Comparatiuũ quoq; fit ab aduerbiis: ut a pridẽ prior: a ſepe ſepius: a diu diutius. & nota ꝙ prior dicitur de duobus: primus uero ſuplatiuũ de pluribus

¶ Quot requirunt ad rectam comparationem.

¶ Quinq; ad rectam requiruntur comparationem: res uidelicet cõparata: res cui comparatur: accidens ſiue qualitas: & ꝙ res comparata & illa cui compa-

ratur eiuſdem accidentis participes ſint:& q̄ magis una q̄ altera uideatur participare: ut Socrates fuit ſapientior Platone/quod niſi erit: fiet abuſio in cō/paratione/ut nix eſt albior coruo/ in qua oratiōe nō participat uterq; terminus de eodem accidente albedinis: & ſic de ſingulis.

¶Quot modis fit abuſio in cōparatiuo.

¶ Abuſio in cōparatiuo fit quatuor modis: ſignificatione:cōſtructione:formatione:cōparatione. Significatione/ cū tantum ſignificat cōparatiuū quantum ſignificat poſitiuū ſuū: ut ſenior pro ſenex/triſtior pro triſtis: aut qn̄ contrarium ſignificat/ut dulcior pro minus amarus: ut mare ponticū eſt dulcius q̄ coetera maria. Cōſtructione: cū nō cōſtruitur more cōparatiui: ut maior iuuenū/& maior hoꝝ eſt caritas: cū requirat cōparatiuū poſt ablatiuū. Formatione: uel cū anomale & irregulariter formatur:ut melior/maior/peior: uel cū fit a nomine proprio/ut neronior:& a ꝓnomine/ut ipſe ipſior/& poenior pro infidelior: quo depoſuit Plautus. Nam hęc duo fiūt ab adiectiuis non recipientibus incrementum neq; diminutionem. Comparatione qn̄ fit comparatio ad diuerſas qualitates: ut nix eſt albior coruo:ſed nūc nō in cōparatiuo ſed in comparatione abuſio ſit.

¶ Differentia inter abuſionem cōparatiui & abuſionem comparationis.

¶Abuſio cōparatiui fit in ſignificatione:cōſtructio/ne:formatiōe. Abuſio uero cōparatiōis eſt cū uterq; terminus non participat de eodem accidente ſeu

qualitate: ut in predicto corui & niuis exemplo.

¶ Conſtructio Comparatiui.

¶ Conſtruunt̃ aũt comparatiua poſt ſe cũ ablatiuo ſine prepoſitione: qui ablatiuus ſignificat rem illam quę ab altera exceditur i. ſuperatur: ut Socrates fuit ſapientior Platone: uel q̃ Plato: ſed intelligit̃ in hoc ntõ uerbũ fuit: nam comparatiuũ non regit ntũm. Poſſunt & aliuın ſine prepoſitione regere ablatiuum ſignificantem exceſſum id eſt ſuperantiam: ut ſum maior te duobus digitis. & Polyphemus fuit multo altior Hercule. Interdũ regit accuſatiuũ cũ prepoſitione: ut tu es crudelior ante omnes alios homines.

¶ De Magis aduerbio quod etiam comparatiuo iungitur.

¶ Magis aduerbium ut placet Priſciano non ſolum poſitiuo ſed etiã cõparatiuo coniungitur hoc modo. Hector futi fortior ænea magis q̃ iuſtior .i. Hector ſuperauit æneam magis fortitudine q̃ iuſticia. Item Aiax fuit fortior Vlixe magis q̃ Diomede .i. Aaiax ſuperauit Vlyxem fortitudine magis q̃ Diomedem: quod non placuit ualle: qui dici uoluit: Aiax fuit fortior Vlyxe ſupra q̃ Diomedes. Vel Aiax fuit fortior Vlyxe q̃ Diomede.

¶ Quod comparatiuũ regit interdũ eundem caſum poſt ſe quem poſitiuum ſuũ. Sum carus ſiue amicus magiſtro magis q̃ tu. Per poſitiuum dicimus: ubi carus datiuo iungitur: per cõparatiuum dices. Sum carior uel amitior te magiſtro. Sum cupidus honoris magis q̃ tu. & ſum cupidior te honoris. Sum ma

gis ornatus uirtute q̄ tu: & ſum ornatior te uirtute & ſic de ſimilibus.

¶ Theamata quædam notanda per plus & minus & per duos ablatiuos.

¶ Io ho tre piu de uinti ducati. Dicendum eſt habeo aureos plures uiginti tribus. In quā oratione uiginti eſt primus ablatiuus & tribus eſt alter ablatiuus ſignificans exceſſum.
Item io ho uno meno di dieci ducati
Habeo uno minus decem aureis.
Io ho piu grano deli mei uicini.
Habeo plus tritici meis uicinis uel q̄ mei uicini.
Io te amo piu del deuere
Amo te plus debito uel q̄ debeam.
Io ho ſtudiato piu de dieci anni.
Studui plus q̄ decem annos & plures annos decem.
& plures decem annis.
Io ho piu ingegno che tu
Habeo plus ingenii q̄ tu. uel babeo plus ingenii te
Io ho piu dinari che tu (uel tuo.
Habeo plus denariorum te uel q̄ tu uel tuis
Io ho piu de mille ducati
Habeo plus aureorum mille
Habeo plus mille aureis. uel plures mille aureis.

¶ Differentia comparatiui & ſuperlatiui.

¶ Comparatiuū differt a ſuperlatiuo hoc modo. ut docuit Laurentius ꝙ comparatiuū refertur ad unum ſuperlatiuū uero ad plura. ſed hoc ſcdm græcos eſt. qui tam cōparatiuo q̄ ſuperlatiuo dant genitiuū ca-

rentes ablatiuo: unde uter interrogatiuũ comparatiuo iungitur: quis uero ſuperlatiuo. Quintilianus in tertio. Iſta non tantum utrum ſit melius ſed quid ſit optimum ſit queritur. Et ſi ciuitas diuiſa ſit in duas partes ut fuit bello Cæſaris & Pompeii: dicendũ erit maior pars quiritum ſequebatur Pompeium: minor Cæſarem. Si uero ciuitas ſit diuiſa in tres uel plures partes dicendũ erit. Maxima pars quiritũ ſequebatur Pompeium nõ maior: & minima Cæſarem nõ minor: ſed hoc ut dixi ſecundum græcos eſt.

¶ Latini uero hanc inter comparatiuũ & ſuperlatiuum faciunt differentiã ꝙ Comparatiuũ ad unũ & ad plures tam ſui q̃ alieni generis refertur. Superlatiuũ uero tm̃ ad plures ſui generis quod in frequẽti Poetaꝝ uſu comperies: quem Priſcianus & Donatus affirmant. Quãuis cicero in piſone dixerit. Me ædilem priorem pretorẽ primũ. Nam ædiles duo erant pretores uero plures. Ideo priorem de duobus dixit primũ uero de pluribus. diximus tamen ſupra priorem de duobus ſemper dici: primũ uero de pluribus

¶ Poſtremo nec te lateat Comparatiuũ cum multo ſignificare interdũ plus q̃ ſuperlatiuũ: ut licet tu ſis mihi amiciſſimus. Ille uero eſt mihi amicior. Cicero ad filium. Tibiq; perſuade eſſe te mihi cariſſimum ſed multo fore cariorem.

¶ De Superlatiuis. ¶ Diffinitio ſuperlatiui.

Superlatiuũ nomen eſt illud quod ad plures ſui generis comparatum ſuperponitur omnibus aliis: ut Achilles fuit fortiſſimus

gis ornatus uirtute q̄ tu: & ſum ornatior te uirtute & ſic de ſimilibus.

¶ Theamata quædam notanda per plus & minus & per duos ablatiuos.

¶ Io ho tre piu de uinti ducati. Dicendum eſt habeo aureos plures uiginti tribus. In qua oratione uiginti eſt primus ablatiuus & tribus eſt alter ablatiuus ſignificans exceſſum.
Item io ho uno meno di dieci ducati.
Habeo uno minus decem aureis.
Io ho piu grano deli mei uicini.
Habeo plus tritici meis uicinis uel q̄ mei uicini.
Io te amo piu del deuere
Amo te plus debito uel q̄ debeam.
Io ho ſtudiato piu de dieci anni.
Studui plus q̄ decem annos & plures annos decem. & plures decem annis.
Io ho piu ingegno che tu
Habeo plus ingenii q̄ tu. uel habeo plus ingenii te
Io ho piu dinari che tu (uel tuo.
Habeo plus denarioꝝ te uel q̄ tu uel tuis
Io ho piu de mille ducati
Habeo plus aureorum mille
Habeo plus mille aureis. uel plures mille aureis.

¶ Differentia comparatiui & ſuperlatiui.

¶ Comparatiuū differt a ſuperlatiuo hoc modo. ut docuit Laurentius ꝙ comparatiuū refertur ad unum ſuperlatiuū uero ad plura. ſed hoc ſcd̄m græcos eſt. qui tam cōparatiuo q̄ ſuperlatiuo dant genitiuū ca-

rentes ablatiuo: unde uter interrogatiuũ comparati-
uo iungitur: quis uero ſuperlatiuo. Quintilianus in
tertio. Iſta non tantum utrum ſit melius ſed quid ſit
optimum ſit queritur. Et ſi ciuitas diuiſa ſit in duas
partes ut fuit bello Cæſaris & Pompeii: dicendũ erit
maior pars quiritum ſequebatur Pompeium: minor
Cæſarem. Si uero ciuitas ſit diuiſa in tres uel plu-
res partes dicendũ erit. Maxima pars quiritũ ſeque
batur Pompeium nõ maior, & minima Cæſarem nõ
minor: ſed hoc ut dixi ſecundum græcos eſt.

¶ Latini uero hanc inter comparatiuũ & ſuperlati-
uum faciunt differentiã ꝙ Comparatiuũ ad unũ &
ad plures tam ſui q̃ alieni generis refertur. Superla
tiuũ uero tm̃ ad plures ſui generis quod in frequẽti
Poetaꝝ uſu comperies: quem Priſcianus & Donatus
affirmant. Quãuis cicero in piſone dixerit. Me ædi-
lem priorem pretorẽ primũ. Nam ædiles duo erant
pretores uero plures. Ideo priorem de duobus dixit
primũ uero de pluribus: diximus tamen ſupra prio
rem de duobus ſemper dici: primũ uero de pluribus

¶ Poſtremo nec te lateat Comparatiuũ cum multo
ſignificare interdũ plus q̃ ſuperlatiuũ: ut licet tu ſis
mihi amiciſſimus. Ille uero eſt mihi amicior. Cicero
ad filium. Tibiq; perſuade eſſe te mihi cariſſimum
ſed multo fore cariorem.

¶ De Superlatiuis. ¶ Diffinitio ſuperlatiui.

SVperlatiuũ nomen eſt illud quod ad plu-
res ſui generis comparatum ſuperponitur
omnibus aliis: ut Achilles fuit fortiſſimus

græcoꝶ ſicut Hector troianoꝶ. Ponitur autem duo-
bus modis: reſpectiue & abſolute. Reſpectiue dicit
poni quando ponitur determinate: ut Hercules fuit
fortiſſimus hominū. Abſolute ponitur quando poſt
ſe caſum nō recipit: ut Aiax fuit fortiſſimus: & tu es
doctiſſimus: & ſoluitur per maxime & poſitiuum .i.
maxime fortis & maxime doctus. Dicimus quoq; ab
ſolute. Tu es q̄ doctiſſimus & multo doctiſſimus ubi
ponitur q̄ & multo pro ualde.

℄ Terminationes ſuperlatiuoꝶ ſunt hec.

Simus	ut fortiſſimus
Ximus	ut maximus
Limus	ut facillimus
Rimus	ut pulcherrimus
Tremus	ut poſtremus
Fimus	ut infimus
Timus	ut ultimus
Nimus	ut minimus
Mus	ut primus.

℄ Vnde ueniunt ſuperlatiua.

℄ Formantur aūt ſuperlatiua a genitiuis nominum adiectiuoꝶ ſecunde & tertie declinatiōis: a genitiuis ſecunde: addita s & ſimus: ut iuſtus iuſti: addita s & ſimus fit iuſtiſſimus. A genitiuis tertie addita ſimus ut fortis: addita ſimus fit fortiſſimus: & ſic de cęteris exceptis anomalis & irregularibus.

℄ Superlatiua anomala.

℄ Bonus irregulariter format optimus pro boniſſimus. Malus format peſſimus pro maliſſimus.

Magnus format maximus pro magniſſimus.
Multus habet plurimus pro multiſſimus
Paruus format minimus pro paruiſſimus.
Magnificus format magnificentiſſimus pro magnifi
ciſſimus.
Munificus format munificentiſſimus pro munificiſ
ſimus. Licet apud ueteres reperias magnificiſſimus
& munificiſſimus.

¶ Quinq; ſuperlatiua in limus.

¶ Facilis format facillimus pro faciliſſimus: facile
& piaceuole.
Agilis agillimus pro agilliſſimus: dextro & legiero.
Gracilis format gracillimus pro graciliſſimus: ſchiet
to & ſottile.
Humilis format humillimus pro humilliſſimus: hu
mile & baſſo.
Similis format ſimillimus pro ſimilliſſimus: ſimile.
Et hæc omnia l duplicant in ſuperlatiuo: quia habe
ant ſimplex l in poſitiuo.

¶ Superlatiua in rimus.

¶ Adiectiua nomina terminata in er formant ſuper
latiua in rimus a Nõ ſingulari addita rimus: ut a
pulcher addita rimus fit pulcherrimus & ſimilia.
Dexter autem irregulariter dextimus facit pro dex
terrimus.
Siniſter ſiniſtimus pro ſiniſterimus.
Vetus ſeu ueter format ueterrimus: ſed ueter nõ eſt
Maturus format matruiſſimus (in uſu
Matur quod non eſt in uſu format maturrimus.

Memor
Senex
Iuuenis
Adoleſcens carent ſuperlatiuo
Nequam adiectiuum format nequiſſimus: id eſt laſciuiſſimus.

¶ Superlatiuum a uerbo.

¶ A uerbo unum tantum ſuperlatiuũ habemus intimus quod fit a uerbo detero: a quo ſolum comparatiuum deterior: de quo diximus.

¶ Superlatiua a ꝑpoſitionibus.

Poſt prepoſitio format poſtremus.
Extra extremus uel extimus.
Infra infimus.
Vltra ultimus.
Supra ſupræmus uel ſummus
Intra intimus.
Citra citimus.
Prope proximus. Srd proximus quando denotat cõiunctum hominẽ nõ eſt ſuperlatiuũ ſed poſitiuum: quod habet comparatiuũ proximior ſine ſuplatiuo.

¶ Superltiua ab aduerbiis.

¶ Pridem aduerbium format ſuperlatiuum primus quod ad plures refertur ſicut prior ad duos tantum ut ſupra diximus.
Nuper format nuperrimus: licet Plautus nuperum hominem dixerit: ſed melius eſt a nuper.
Sæpe format ſepiſſime aduerbium ſuperlatiuũ. Nã neq; comparatiuũ ſepior neq; nomen ſuperlatiuum.

ſepiſſimus fit ab aduerbio ſæpe : ſed tantū aduerbia ſæpius & ſæpiſſime.
Diu format diutiſſime.
Pene format peniſſime.
Penitus peniſſime : quæ poſuit Plautus.

¶Conſtructio ſuperlatiui.

¶Superlatiuū cōſtruitur poſt ſe cū gtō:ut Achilles fuit fortiſſimus græcoꝝ. qui gtūs ſignificat totum. Poteſt tamen cōſtrui ſicut comparatiuum cum caſu ſui poſitiui:ut tu es ſimillimus pr̄i tuo ſicut ſimilis patri tuo:id eſt ualde ſimilis:nam nunc hoc ſuperlatiuum ponitur abſolute. Cicero. Similimum te deo iudico. Poteſt quoq; cōſtrui poſt ſe cū gtō ſingulari collectiui nominis:ut Tyrides fortiſſimus gentis Danaum : ut Cæſar ſtrenuiſſimus Romani populi.

¶ Multo pro ualde ut dictū eſt tam ſuperlatiuo q̄ comparatiuo iungitur : ut multo doctiſſimus ualde doctiſſimus:& longe doctiſſimus:ſicut multo doctior:& ualde & longe doctior.

¶ Poſtremo ſi dixeris Socrates fuit fortiſſimus aſinorum:ſignificabis Socratem fuiſſe aſinum:& homo eſt fortiſſimus taurorum: ſignificabis hominem eſſe taurum. Ideo hæ orationes falſe ſunt: licet in grammatica congruant. Nam res comparata & res cui cōparatur eiuſdem ſpeciei debent eſſe.

¶ De aduerbiis localibus.

ADuerbia localia appellantur a loco quem denotant : nam ſex modis locū ſignificant Nam aut ſignificant ſtat ī in loco:aut mo-

tum ad locum:aut motũ de loco : aut motũ per locũ aut motum uſq; ad locum : aut motum uerſus locũ.

¶ Significantia ſtatum in loco ſunt hæc quæ infra ponuntur.

Hic in queſto loco
Illic in quello loco
Iſtic in coteſto loco:ouero in queſto
Foris de fuore
Intus
Ibi uel inibi uel illic in quello loco
Vbi doue. & ponitur quatuor modis: Interrogatiue : ut ubi fuiſti ? Relatiue: ut ego fui Rome ubi tu non fuiſti: id eſt in qua Roma. Infinite: ut neſcio ubi fueris. Admiratiue: ut ubi fuiſti o miſer?
Ibidem in quel medeſmo loco.
Vbicunq;
Vbiubi in qualuncha loco. Et hec tria ſubiungunt ſibi aliam orationem.
Vbiuis
Vbiq; in ogni loco
Nuncubi id eſt num in ogni loco : & ponitur interrogatiue: ut nuncubi inueniſti fidem ?
Sicubi ſe in alcun loco. Et requirit poſt ſe aliã orationem.
Alicubi in alcun loco
Alibi in altro loco
[illegible]bi.
[illegible]bi.
[illegible]quam in neſſun loco

Vtrobiq; in nelluno loco & nellaltro loco
Supra de ſopra
Infra de ſotto

℄ Aduerbia ſignificantia motum ad locum.

Huc ad queſto loco
Illuc ad quello loco
Iſtuc ad coteſto loco ouero ad queſſu
Intro dentro
Foras fora
Quo doue: id eſt ad qual loco. Et ponitur quatuor modis. Interrogatiue: ut quo uadis? Relatiue: ut ego iui Romam quo tu non iuiſti: id eſt ad quā Romā. Infinite: ut neſcio quo ieris. Admiratiue ut quo ruis o miſer.
Eo ad quello loco
Alio ad altro loco
Aliquo ad alcun loco
Nequo
Nuſquam ad neſſun loco
Siquo ſe ad alcun loco: & requirit poſt ſe aliam orationem.
Nunquo num ad aliquē locū: & ponitur interrogatiue
Eodem ad quel medeſmo loco
Vſquam ad alcun loco
Quocunq;
Quoquo
Quouis ad qualuncha loco. Et requirunt poſt ſe aliam orationem.
Quolibet ad qual loco te piace.

Supra   de ſopra
Infra   de ſotto
Vtroq;   alluno & allaltro loco

¶ Aduerbia ſignificantia motum per locum. id eſt tranſitum ſunt hæc quæ ſequuntur.

Hac   per queſto loco
Illac   per quello loco
Iſtac   per coteſto loco: ouero per queſſu.
Ea   per quello loco
Qua   per qual loco. Et ponitur quattuor modis. Interrogatiue: ut qua tranſiuiſti? Relatiue: ut tranſiui per uineam qua nõ tranſiuiſti tu: id eſt per quam uineam. Infinite: ut neſcio qua tranſiuetis. Admiratiue: ut qua tranſiuiſti o miſer.
Siqua   ſe per alcun loco. Et requirit poſt ſe aliam orationem.
Aliqua   per alcun loco
Alia   per altro loco
Nequa   per neſſun loco
Eadem   per quel medeſmo loco
Quacunq;
Quaqua
Quauis   per qualuncha loco. Et requirit poſt ſe aliam orationem.
Qualibet   per qual loco ti piace
Vtraq;   per luno & per laltro loco
Intus   dentro
Foris   fora

¶ Aduerbia ſignificantia motũ de loco: id eſt diſceſſum ſunt hæc.

Hinc de queſto loco
Illinc de quello loco
Iſtinc de coteſto loco: ouero de queſſu.
Intus dentro
Vnde donde: id eſt de qual locho. Et ponitur quatuor modis. Interrogatiue: ut unde uenis? Relatiue: ut uenio a uinea unde non uenis tu. id eſt a qua uinea. Infinite: ut neſcio unde uenias. Admiratiue: ut unde uenis o miſer?
Inde de quello loco.
Sicunde ſe alcun loco. Et requirit poſt ſe aliam orationem.
Aliunde de altro loco
Alicunde de alcun loco
Necunde de neſſun loco
Vndecunq;
Vndeunde
Vndeuis de qualuncha loco. Et requirunt poſt ſe aliam orationem.
Vndelibet de qual loco ti piace
Vtrinq; de luno & de laltro loco
Superne de ſopra: hæc mulier formoſa ſuperne.
Inferne dallo inferno: & dala parte de ſopra. ut ſi dicas Mulier illa eſt formoſa ſuperne. ſed inferne deformis eſt.
Celitus dal cielo: ut hoc celitus erit.
Funditus dal fundo: ut Troia funditus ruit.

℄ Aduerbia ſignificantia uerſus locum.

Horſum uerſo queſto loco
Illorſum uerſo quello loco
Iſtorſum uerſo coteſto loco ouero queſſu locu.
Quorſum uerſo qual loco. Et ponitur quatuor modis. Interrogatiue: ut quorſum uis ire? Relatiue: ut ibo Romã uerſus quorſum tu non ibis: id eſt uerſus quam Romam. Infinite. ut neſcio quorſum eam.
Aliorſum uerſo altro loco: ouero altrã parte
Aliquorſum uerſo alcuñ loco
Introrſum uerſo dentro
Retrorſum uerſo in retro
Dextrorſum uerſo la mano diritta
Siniſtrorſum
Leuorſum uerſo la mane ſiniſtra
Surſum uerſo in ſu
Deorſum uerſo in giu
Quorſumcunq;
Quorſumquorſum
Qnorſumlibet
Quorſumuis uerſo qualuncha loco tu uoi.

℄ Aduerbia ſignificantia uſq; ad locum.

Hucuſq; inſino ad queſto loco
Illucuſq; inſino ad quello loco
Iſtucuſq; inſino ad coteſto loco: ouero ad queſſu
Quouſq; inſino ad che loco
Foris de fuore

Et ponitur quatuor modis. Interrogatiue: ut Quouſq; uis ire? Relatiue: ut ibo Romam uſq; quouſq;

non ibis tu : id eſt uſq; ad quam Romam. Infinite : ut neſcio quouſq; iturus ſis. & admiratiue : ut quouſq; o miſer iuiſti.

¶ De propriis nominibus Vrbium quomodo aduerbialiter ponũtur.

¶ Nomina prime declinationis ꝓpria urbiũ & ſecũde ſignificantia ſtatum in loco aduerbialiter in gtõ ponuntur: ut fui Romæ fui Viterbii. Significantia uero motũ ad locũ ponũtur in actõ ſine prepoſitiõe ut uado Romam: uado Viterbiũ. Significantia motum per locũ & motũ de loco ponuntur in ablatiuo ſine prepoſitione: ut tranſiui Roma & Viterbio: & uenio Roma & Viterbio: q̃uis hęc propria urbium nomina cum prepoſitionibus comperiantur.

¶ Si uero hęc nomina urbiũ tm̃ pluratiue declinentur tam prime uel ſecũde & tertie declinatiõis ſignificantia ſtatũ in loco uel motũ per locũ: uel motum de loco ponunť in ablatiuo ſine prepoſitione: ut fui tranſiui: uenio Piſis: Gabiis: Trallibus. Significantia motũ ad locum ponuntur in accuſatiuo ſine prepoſitione: ut uado piſas. Gabios. Tralles & ſimilia.

¶ Si autem nomina urbiũ propria ſint tertie declinationis ſignificantia ſtatũ in loco & motũ per locũ & motũ de loco ponuntur in ablatiuo ſine prepoſitione: ut fui: tranſiui: uenio Neapoli. Significantia motum ad locum ponuntur in actõ ſine prepoſitione ut eo Neapolim: eo Tibur & ſimilia. Verũ ut dixi omnia hec nomina propria urbiũ cuiuſcunq; ſint declinationis cũ prepoſitionibus noĩaliter reperiũtur :

ut eo ad Romã:fui in Roma:tranſeo per Romã:ue⸗
nio a Roma:eo uſq ad Romã.& ſic de cœteris.Prete
rea auctoꝝ exempla quæ tu ipſe frequẽter reperies.

¶Quatuor nomina appellatiua quæ
ponuntur tanq̃ nomina propria.

¶ Domus:humus:rus:militia qñ aduerbialiter po⸗
nuntur ſequuntur nomina urbiũ propria ſcdm ſuam
declinationem:ut fui domi:eo domũ: tranſeo domo:
uenio domo:eo domũ uſq:eo domũ uerſus.Et nomi
naliter fui in domo:eo ad domũ:tranſeo per domũ:
uenio ex domo.Sed aduerte in his duobus Humus
& Militia:nam in omnibus caſibus aduerbialiter po
nuntur. Humus enim in gtõ & ablatiuo tantum ad
uerbialiter ponitur ut ille cecidit humi: & ſurrexit
humo.Militia uero in gtõ tantum: ut fui militiæ.
¶ Alii autem horum nominum caſus ſine prepoſi⸗
tione ſua nunq̃ ponuntur.
¶Rus uero quando ſignificat ſtatum in loco: & in
datiuo & ablatiuo reperies:ut fui rure uel ruri:licet
Feſtus rure dici non uelit.Sed Martialis ait. Rure
morans quid agam.& Horatius. Pollicitus me rure
futurum. Significans autem hoc nomen motum ad
locum aut uerſus locum aut uſq ad locum in accu
ſatiuo ſine prepoſitione ponitur aduerbialiter:ut eo
rus uerſus: eo rus uſq.

¶Nomina prouinciaꝝ quomodo
ponuntur & appellatiua.

¶ Prouinciaꝝ nomina & appellatiua ſuis præpoſi⸗
tionibus adiunguntur. Nam ſignificantia ſtatum

in loco iunguntur ablatiuo cum in: ut fui in Sicilia: in Aphrica: in uinea: in ſcola & ſimilia. Significãtia motum ad locũ iunguntur accuſatiuo cũ ad uel in: ut eo ad Siciliam: uel ad Aphricam: uel ad uineã. Significantia motũ per locum cum accuſatiuo cum per: ut tranſiui per Siciliam: per Aphricam: per uineam & ſimilia. Significantia motum de loco cũ ablatiuo cum a uel ab uel e uel de uel ex: ut uenio ex Sicilia: ex Aphrica: ex uinea: uel a uel e uel de Sicilia Aphrica & uinea.

¶ Verſus & uſq; quomodo ponuntur.

¶ Nomina propria urbiũ & prouinciarũ ſignificãtia uerſus locum ſemper poſt accuſatiuum poſtponunt uerſus: ut eo Romã uerſus: Florentiã uerſus & ſimilia. Itẽ dicimus de nominibus prouinciarũ: ut eo Siciliam uerſus: & Aphricã uerſus. Si uero ſint nomina ciuitatum aut prouinciarum additur ad uel in: ut eo ad orientem uerſus: in forum uerſus.

¶ Sed propria locorum nomina ſignificãtia uſq; ad locum ponuntur in accuſatiuo cũ prepoſitione uſq; poſtpoſita: ut eo Romã uſq;: & Florentiã uſq;.

¶ Si uero ſint appellatiua uel prouinciarũ addit' alia prepoſitio ad uel in: ut eo ad Siciliam uel in Siciliã uſq;: eo ad uineã uſq; uel uſq; ad uineã: eo ĩ forũ uel ad forũ uſq;. eo ad mgr̃m uſq;: uel uſq; ad mgr̃m.

¶ Poſtremo nota q' hæc præpoſitio uſq; reperitur etiam cum ablatiuo addita cum prepoſitione ex. ut ſi dicas Ego uenio uſq; ex Medea. Græcia. Terentius ex æthiopia eſt uſq; hec.

græcoꝝ ſicut Hector troianoꝝ. Ponitur autem duo/bus modis: reſpectiue & abſolute. Reſpectiue dicit poni quando ponitur determinate: ut Hercules fuit fortiſſimus hominũ. Abſolute ponitur quando poſt ſe caſum nõ recipit: ut Aiax fuit fortiſſimus: & tu es doctiſſimus: & ſoluitur per maxime & poſitiuum .i. maxime fortis & maxime doctus. Dicimus quoqꝫ ab ſolute. Tu es q̃ doctiſſimus & multo doctiſſimus ubi ponitur q̃ & multo pro ualde.

¶ Terminationes ſuperlatiuoꝝ ſunt hec.

Simus	ut fortiſſimus
Ximus	ut maximus
Limus	ut facillimus
Rimus	ut pulcherrimus
Tremus	ut poſtremus
Fimus	ut infimus
Timus	ut ultimus
Nimus	ut minimus
Mus	ut primus

¶ Vnde ueniunt ſuperlatiua.

¶ Formantur aũt ſuperlatiua a genitiuis nominum adiectiuoꝝ ſecunde & tertie declinatiõis: a genitiuis ſecunde: addita s & ſimus: ut iuſtus iuſti: addita s & ſimus fit iuſtiſſimus. A genitiuis tertie addita ſimus ut fortis: addita ſimus fit fortiſſimus: & ſic de ceteris exceptis anomalis & irregularibus.

¶ Superlatiua anomala.

¶ Bonus irregulariter format optimus pro boniſſi/mus. Malus format peſſimus pro maliſſimus.

Magnus format maximus pro magniſſimus.
Multus habet plurimus pro multiſſimus
Paruus format minimus pro paruiſſimus.
Magnificus format magnificentiſſimus pro magnifi cíſſimus.
Munificus format munificentiſſimus pro munificiſſimus. Licet apud ueteres reperias magnificiſſimus & munificiſſimus.

¶ Quinq̧ ſuperlatiua in limus.

¶ Facilis format facillimus pro faciliſſimus: facile & piaceuole.
Agilis agillimus pro agilliſſimus: dextro & legiero.
Gracilis format gracillimus pro graciliſſimus: ſchiet to & ſottile.
Humilis format humillimus pro humilliſſimus: hu mile & baſſo.
Similis format ſimillimus pro ſimilliſſimus: ſimile.
Et hæc omnia l duplicant in ſuperlatiuo: q̃uis habe ant ſimplex l in poſitiuo.

¶ Superlatiua in rimus.

¶ Adiectiua nomina terminata in er formant ſuper latiua in rimus a Ntõ ſingulari addita rimus: ut a pulcher addita rimus fit pulcherrimus & ſimilia.
Dexter autem irregulariter dextimus facit pro dex terrimus.
Siniſter ſiniſtimus pro ſiniſterimus.
Vetus ſeu ueter format ueterrimus: ſed ueter nõ eſt in uſu
Maturus format matruiſſimus
Matur quod non eſt in uſu format maturrimus.

Memor
Senex
Iuuenis
Adoleſcens carent ſuperlatiuo
Nequam adiectiuum format nequiſſimus : id eſt laſciuiſſimus.

¶ Superlatiuum a uerbo.

¶ A uerbo unum tantum ſuperlatiuũ habemus intimus quod fit a uerbo detero : a quo ſolum comparatiuum deterior : de quo diximus.

¶ Superlatiua a ꝓpoſitionibus.

Poſt prepoſitio format poſtremus.
Extra extremus uel extimus.
Infra infimus.
Vltra ultimus.
Supra ſupræmus uel ſummus
Intra intimus.
Citra citimus.
Prope proximus. Srd proximus quando denotat cõiunctum hominẽ nõ eſt ſuperlatiuũ ſed poſitiuum : quod habet comparatiuũ proximior ſine ſuplatiuo.

¶ Superltiua ab aduerbiis.

¶ Pridem aduerbium format ſuperlatiuum primus quod ad plures refertur ſicut prior ad duos tantum ut ſupra diximus.

Nuper format nuperrimus: licet Plautus nuperum hominem dixerit:ſed melius eſt a nuper.

Sæpe format ſepiſſime aduerbium ſuperlatiuũ. Nã neq3 comparatiuũ ſepior neq3 nomen ſuperlatiuum.

ſepiſſimius fit ab aduerbio ſæpe : ſed tantũ aduerbia ſæpius & ſæpiſſime.

Diu format diutiſſime.

Pene format peniſſime.

Penitus peniſſime : quæ poſuit Plautus.

¶ Conſtructio ſuperlatiui.

¶ Superlatiuũ cõſtruitur poſt ſe cũ gtõ:ut Achilles fuit fortiſſimus græcoꝝ. qui gtũs ſignificat totum. Poteſt tamen cõſtrui ſicut comparatiuum cum caſu ſui poſitiui:ut tu es ſimillimus prī tuo ſicut ſimilis patri tuo:id eſt ualde ſimilis:nam nunc hoc ſuperlatiuum ponitur abſolute. Cicero. Similimum te deo iudico. Poteſt quoqꝫ cõſtrui poſt ſe cũ gtõ ſingulari collectiui nominis:ut Tyrides fortiſſimus gentis Danaum : ut Cæſar ſtrenuiſſimus Romani populi.

¶ Multo pro ualde ut dictũ eſt tam ſuperlatiuo q̃ comparatiuo iungitur : ut multo doctiſſimus ualde doctiſſimus:& longe doctiſſimus:ſicut multo doctior:& ualde & longe doctior.

¶ Poſtremo ſi dixeris Socrates fuit fortiſſimus aſinorum:ſignificabis Socratem fuiſſe aſinum: & homo eſt fortiſſimus taurorum: ſignificabis hominem eſſe taurum. Ideo hæ orationes falſe ſunt: licet in grammatica congruant. Nam res comparata & res cui cõparatur eiuſdem ſpeciei debent eſſe.

¶ De aduerbiis localibus.

ADuerbia localia appellantur a loco quem denotant : nam ſex modis locũ ſignificant Nam aut ſignificant ſtatũ in loco:aut mo-

tum ad locum:aut motũ de loco : aut motũ per locũ aut motum uſq; ad locum : aut motum uerſus locũ.

¶Significantia ſtatum in loco ſunt hęc: quæ infra ponuntur.

Hic in queſto loco

Illic in quello loco

Iſtic in coteſto loco:ouero in queſto

Foris de fuore

Intus

Ibi uel inibi uel illic in quello loco

Vbi doue.& ponitur quatuor modis.Interrogatiue : ut ubi fuiſti ? Relatiue: ut ego fui Rome ubi tu non fuiſti:id eſt in qua Roma.Infinite:ut neſcio ubi fueris.Admiratiue:ut ubi fuiſti o miſer?

Ibidem in quel medeſmo loco.

Vbicunq;

Vbiubi in qualuncha loco. Et hec tria ſubiungunt ſibi aliam orationem.

Vbiuis

Vbiq; in ogni loco

Nuncubi id eſt num in ogni loco : & ponitur interrogatiue:ut nuncubi inueniſti fidem ?

Sicubi ſe in alcun loco. Et requirit poſt ſe aliã orationem.

Alicubi in alcun loco

Alibi in altro loco

Necubi

Nullibi

Nuſquam in neſſun loco

Vtrobiq; in heſſuno loco & nellaltro loco
Supra de ſopra
Infra de ſotto

℄ Aduerbia ſignificantia motum ad locum.

Huc ad queſto loco
Illuc ad quello loco
Iſtuc ad coteſto loco ouero ad queſſu
Intro dentro
Foras fora
Quo doue: id eſt ad qual loco. Et ponitur quatuor modis. Interrogatiue: ut quo uadis? Relatiue: ut ego iui Romam quo tu non iuiſti: id eſt ad quã Romã. Infinite: ut neſcio quo ieris. Admiratiue ut quo ruis o miſer.
Eo ad quello loco
Alio ad altro loco
Aliquo ad alcun loco
Nequo
Nuſquam ad neſſun loco
Siquo ſe ad alcun loco: & requirit poſt ſe aliam orationem.
Nunquo num ad aliquẽ locũ: & ponitur interrogatiue
Eodem ad quel medeſmo loco
Vſquam ad alcun loco
Quocunq;
Quoquo
Quouis ad qualuncha loco. Et requirunt poſt ſe aliam orationem.
Quolibet ad qual loco te piace.

Supra de ſopra
Infra de ſotto
Vtroq; alluno & allaltro loco

¶ Aduerbia ſignificantia motum per locum. id eſt tranſitum ſunt hæc quæ ſequuntur.

Hac per queſto loco
Illac per quello loco
Iſtac per coteſto loco:ouero per queſſu.
Ea per quello loco
Qua per qual loco. Et ponitur quattuor modis. Interrogatiue:ut qua tranſiuiſti? Relatiue: ut tranſiui per uineam qua nõ tranſiuiſti tu: id eſt per quam uineam. Infinite:ut neſcio qua tranſiuetis. Admiratiue: ut qua tranſiuiſti o miſer.
Siqua ſe per alcun loco. Et requirit poſt ſe aliam orationem.
Aliqua per alcun loco
Alia per altro loco
Nequa per neſſun loco
Eadem per quel medeſmo loco
Quacunq;
Quaqua
Quauis per qualuncha loco. Et requirit poſt ſe aliam orationem.
Qualibet per qual loco ti piace
Vtraq; per luno & per laltro loco
Intus dentro
Foris fora

¶ Aduerbia ſignificantia motũ de loco: id eſt diſceſſum ſunt hæc.

Hinc de queſto loco
Illinc de quello loco
Iſtinc de coteſto loco: ouero de queſſu.
Intus dentro
Vnde donde: id eſt de qual locho. Et ponitur quatuor modis. Interrogatiue: ut unde uenis? Relatiue: ut uenio a uinea unde non uenis tu. id eſt a qua uinea. Infinite: ut neſcio unde uenias. Admiratiue: ut unde uenis o miſer!
Inde de quello loco.
Sicunde ſe alcun loco. Et requirit poſt ſe aliam orationem.
Aliunde de altro loco
Alicunde de alcun loco
Necunde de neſſun loco
Vndecunq;
Vndeunde
Vndeuis de qualuncha loco. Et requirunt poſt ſe aliam orationem.
Vndelibet de qual loco ti piace
Vtrinq; de luno & de laltro loco
Superne de ſopra: hæc mulier formoſa ſuperne.
Inferne dallo inferno: & dala parte de ſopra. ut ſi dicas Mulier illa eſt formoſa ſuperne. ſed inferne deformis eſt.
Celitus dal cielo: ut hoc celitus erit.
Funditus dal fundo: ut Troia funditus ruit.

¶ Aduerbia ſignificantia uerſus locum.

Horſum uerſo queſto loco
Illorſum uerſo quello loco
Iſtorſum uerſo coteſto loco ouero queſſu locu.
Quorſum uerſo qual loco. Et ponitur quatuor modis. Interrogatiue: ut quorſum uis ire? Relatiue: ut ibo Romã uerſus quorſum tu non ibis: id eſt uerſus quam Romam. Infinite. ut neſcio quorſum eam.
Aliorſum uerſo altro loco: ouero altrã parte
Aliquorſum uerſo alcun loco
Introrſum uerſo dentro
Retrorſum uerſo in retro
Dextrorſum uerſo la mano diritta
Siniſtrorſum
Leuorſum uerſo la mane ſiniſtra
Surſum uerſo in ſu
Deorſum uerſo in giu
Quorſumcunq;
Quorſumquorſum
Qnorſumlibet
Quorſumuis uerſo qualuncha loco tu uoi.

¶ Aduerbia ſignificantia uſq; ad locum.

Hucuſq; infino ad queſto loco
Illucuſq; infino ad quello loco
Iſtucuſq; infino ad coteſto loco: ouero ad queſſu
Quouſq; infino ad che loco
Foris de fuore
Et ponitur quatuor modis. Interrogatiue: ut Quouſq; uis ire? Relatiue: ut ibo Romam uſq; quouſq;

non ibis tu : id eſt uſq; ad quam Romam. Infinite : ut neſcio quouſq; iturus ſis. & admiratiue: ut quouſq; o miſer iuiſti.

¶ De propriis nominibus Vrbium quomodo aduerbialiter ponūtur.

¶ Nomina prime declinationis ꝓpria urbiū & ſecūde ſignificantia ſtatum in loco aduerbialiter in gtō ponuntur: ut fui Romæ fui Viterbii. Significantia uero motū ad locū ponūtur in actō ſine prepoſitiōe ut uado Romam: uado Viterbiū. Significantia motum per locū & motū de loco ponuntur in ablatiuo ſine prepoſitione: ut tranſiui Roma & Viterbio: & uenio Roma & Viterbio: q̄uis hęc propria urbium nomina cum prepoſitionibus comperiantur.

¶ Si uero hęc nomina urbiū tm̄ pluratiue declinentur tam prime uel ſecūde & tertie declinatiōis ſignificantia ſtatū in loco uel motū per locū: uel motum de loco ponunť in ablatiuo ſine prepoſitione: ut fui tranſiui: uenio Piſis: Gabiis: Trallibus. Significantia motū ad locum ponuntur in accuſatiuo ſine prepoſitione: ut uado piſas. Gabios. Tralles & ſimilia.

¶ Si autem nomina urbiū propria ſint tertie declinationis ſignificantia ſtatū in loco & motū per locū & motū de loco ponuntur in ablatiuo ſine prepoſitione: ut fui: tranſiui: uenio Neapoli. Significantia motum ad locum ponuntur in actō ſine prepoſitione ut eo Neapolim: eo Tiburt & ſimilia. Verū ut dixi omnia hec nomina propria urbiū cuiuſcunq; ſint declinationis cū prepoſitionibus noīaliter reperiūtur:

ut eo ad Romã:fui in Roma:tranſeo per Romã:ue-
nio a Roma:eo uſq; ad Romã.& ſic de cœteris.Prete
rea auctoꝝ exempla quæ tu ipſe frequẽter reperies.

❡Quatuor nomina appellatiua quæ ponuntur tanq̃ nomina propria.

❡ Domus:humus:rus:militia qñ aduerbialiter po-
nuntur ſequuntur nomina urbiũ propria ſcdm ſuam
declinationem:ut fui domi:eo domũ: tranſeo domo:
uenio domo:eo domũ uſq;:eo domũ uerſus.Et nomi
naliter fui in domo:eo ad domũ:tranſeo per domũ:
uenio ex domo.Sed aduerte in his duobus Humus
& Militia:nam in omnibus caſibus aduerbialiter po
nuntur. Humus enim in gtõ & ablatiuo tantum ad
uerbialiter ponitur ut ille cecidit humi: & ſurrexit
humo.Militia uero in gtõ tantum: ut fui militiæ.
❡ Alii autem horum nominum caſus ſine prepoſi-
tione ſua nunq̃ ponuntur.
❡Rus uero quando ſignificat ſtatum in loco: & in
datiuo & ablatiuo reperies:ut fui rure uel ruri:licet
Feſtus rure dici non uelit.Sed Martialis ait. Rure
morans quid agam.& Horatius. Pollicitus me rure
futurum. Significans autem hoc nomen motum ad
locum aut uerſus locum aut uſq; ad locum in accu
ſatiuo ſine prepoſitione ponitur aduerbialiter:ut eo
rus uerſus: eo rus uſq;.

❡Nomina prouinciaꝝ quomodo ponuntur & appellatiua.

❡ Prouinciaꝝ nomina & appellatiua ſuis præpoſi-
tionibus adiunguntur. Nam ſignificantia ſtatum

in loco iunguntur ablatiuo cum in:ut fui in Sicilia: in Aphrica:in uinea:in ſcola & ſimilia. Significãtia motum ad locũ iunguntur accuſatiuo cũ ad uel in: ut eo ad Siciliam: uel ad Aphricam: uel ad uineã. Significantia motũ per locum cum accuſatiuo cum per: ut tranſiui per Siciliam: per Aphricam: per uineam & ſimilia. Significantia motum de loco cũ ablatiuo cum a uel ab uel e uel de uel ex: ut uenio ex Sicilia:ex Aphrica:ex uinea:uel a uel e uel de Sicilia Aphrica & uinea.

¶Verſus & uſq; quomodo ponuntur.

¶Nomina propria urbiũ & prouinciarum ſignificãtia uerſus locum ſemper poſt accuſatiuum poſtponunt uerſus:ut eo Romã uerſus:Florentiã uerſus & ſimilia. Itẽ dicimus de nominibus prouinciarum: ut eo Siciliam uerſus:& Aphricã uerſus. Si uero ſint nomina ciuitatum aut prouinciarum additur ad uel in: ut eo ad orientem uerſus:in forum uerſus.

¶Sed propria locorum nomina ſignificãtia uſq; ad locum ponuntur in accuſatiuo cũ prepoſitione uſq; poſtpoſita:ut eo Romã uſq;: & Florentiã uſq;.

¶ Si uero ſint appellatiua uel prouinciarum addit̃ alia prepoſitio ad uel in:ut eo ad Siciliam uel in Siciliã uſq;:eo ad uineã uſq; uel uſq; ad uineã:eo ĩ forũ uel ad forũ uſq;.eo ad mgr̃m uſq;:uel uſq; ad mgr̃m.

¶ Poſtremo nota q; hæc præpoſitio uſq; reperitur etiam cum ablatiuo addita cum prepoſitione ex. ut ſi dicas Ego uenio uſq; ex Medea. Græcia. Terentius ex æthiopia eſt uſq; hec.

ℂ De Heteroclitis nominibus.

Eteroclitū nomen idem eſt quod uarie declinatū: & Heteroclíſis idem eſt ꝙ uaria nominū declinatio. Fit autē hæc uarietas caſu: numero: genere: declinatione: & uoce.

ℂ Heteroclita numero & caſu.

ℂ Heteroclita numero & caſu dicunt̃ quę carēt quibuſdam caſibus & numero aut ſingulari aut plurali

ℂ Hæc que ſequuntur ſunt heteroclita caſu & numero.

ℂ Laterem in accuſatiuo & latere in ablatiuo. ſed raro dicimus. & ſecundum Priſcianum hos lateres: o lateres. li matoni de creta cocta.

ℂ Dicionem in accuſatiuo & dicione in ablatiuo dicimus: la ſignoria. & in ſingulari tantum.

ℂ Sponte in ablatiuo tantum dicimus: quod ſignifi cat ultro. cioe da ſe medeſimo.

ℂ Tabi in gtō. & tabo in abltō dicimus. raro hoc tabum quod ponit Quintilianus in declinationibus.

ℂ Hec tabes. hanc tabem. ab hac tabe dicimus: quod idem eſt id eſt ſanguis corruptus.

ℂ Macte in utō tantū dicimus. & iungitur abltō. ut macte uirtute & macte bonis animi ut ait Papinius q eo frequētiſſime utit̃. & interpretat̃ magis aucte.

ℂ Lues in ntō. hanc luem. ab hac lue tantū dicimus quod ſignificat morbum generalem.

ℂ Hæc quæ ſequuntur ſunt heteroclita genere & declinatione.

ℂ Hec paſcua. et pluraliter hec paſcua. orum. quod

ſignificat loca ubi pecora paſcuntur.
Hoc epulum epuli. Pluraliter hæ epulæ epularum: quod ſignificat cibos.
Hoc delitium delitii. Pluraliter delitiæ delitiarum: quod ſignificat le delecaze ouero le delecateze: Plautus tamen dixit hæc delitia delitiæ.
Hæc carbaſus carbaſi. Pluraliter hec carbaſa carbaſorum eſt genus lini: quod ponitur aliquando pro uelo: Veteres tamen dixerunt hic carbaſus carbaſi.
Hec intybus uel intubus. Pluraliter hec intyba intyborum: herba quæ dicitur cecoria.
Hæc pergamus pergami. Pluraliter hæc pergama pergamorum: omnia menia alta: ſed per excellentiã dicuntur menia Troiana.
Hoc cęlum cęli. Pluraliter cęli cœlorum: ſed raro in plurali ut Gellius ait.
Hec altilis altilis. Pluraliter hæc altilia altiliũ: ſignificat omnes aues quæ nutriuntur domi in corte.
Hec ſuppellex ſuppellectilis. Pluraliter hæc ſuppellectilia ſuppellectilium: tutta la maſſaria de la caſa.
Hic tartarus tartari. Pluraliter hec tartara tartaroꝝ: ſignificat profundum iuferni.
Hic ſupparus ſuppari. Pluraliter hec ſuppara ſupparorum: ueſtimentum puellare ex lino.
Hic tenarus tenari. Pluraliter hec tenara tenerorum eſt promontorium in Laconica: ubi magna uorago per quam fungitur deſcenſus ad inferos.
Hic menalus menali. Pluraliter hec menala menalorum: mons arcadie.

Hic auernus auerni·Pluraliter hec auerna auernoꝝ lacus puteolus dictus ab auium caſu·
Hic dyndimus dyndimi · Pluraliter hec dyndima dyndimorum : Mons Phrygiæ : quod tamen ſcdm Priſcianum caret plurali·
Hic pilleus pillei·hec pillea pilleoꝝ el capello
Hic garganus gargani. Pluraliter hec gargana garganorum : mons Apuliæ·
Hic gargarus gargari.Pluraliter hec gargara gargarorum:quod eſt mons Myſie.

¶Hæc quæ ſequuntur ſunt heterclita numero:nam carent plurali·

Hec pax pacis Horatius tñ dixit bella quis & paces
Hoc uulgus uulgi.
Hoc pelagus pelagi · Quæ duo tantũ terminata in us neutri generis in ſecunda declinatione reperiunť Dicimus tamen maſculini generis hic uulgus:gi· & tunc habet uulgi:goꝝ:in plurali·Cicero· Saturnum uulgi maxime colunt:ſed pluralis rarus eſt·
Hec tellus lluris:terra:ſed proprie poetice dea terre·
Hec humus humi:terra.
Hoc opus indeclinabile:uel tantum habet hoc opus accuſatiuo pus·uocatiuo pus·la puza:hoc eſt corporis ſuperfluus humor.
Hoc fas accuſatiuo hoc fas licitũ ſiue ius diuinum·
Hoc nefas accuſatiuo hoc nephas contrarium.
Hec ir accuſatiuo hoc ir:planta manus·
Hec ſors ab hac ſorte : fortuna uel caſus ipſe fortuitus·

Hic & héc nemo nec uir nec femina: q̃ſi nec homo
Ambo declinantur ſicut duo pluratiue.

¶Hæc quæ ſequuntur ſunt heteroclita numero quia carent ſingulari.

Diuitiæ	arum:le richezze
Minæ	arum:le minaccie
Indutiæ	arum:la tregua
Hæc ila	lium:li fianchi
Hæc mœnia	nium:le mura de la cita
Hi manes	nium:li di infernali ouero lombra di morti ouero lanima
Hi proceres	rum li principali de la cita. Iuuenalis tamen dixit in ſingulari. Agnoſco procerem.
Hi penates	tũ:gli dei domeſtici: ouero la caſa
Hæ tenebræ	brarum:le obſcuritade
Hæc exta	orum:le interiori de li animali
Hæc arma	orum:le arme
Hæc inſidiæ	arum:li tradimẽti ouero aguati.
Hic arctus	ctus:le membra. Sed proprie iunctur̃e ſunt membrorum.
Hæ nuptiæ	arum matrimonium:le nuptie
Hæ phalere	arum:ornamenta equorum.
Hi gemini	orum:pro ſigno celeſte
Hi piſces	ſcium aliud ſignum celeſte
Hæ inimicitiæ	arum
Hi pugillares	rium libelli ex tabulis.
Hæc neptunalia	lium uel liorum:feſta neptunni
Hæc compitalia	lium uel orum; feſta quæ fiebant in compitis agrorum.

Hæc floralia	lium uel orum feſta flore dee.
Hæ nundinæ	arum le ferie
Hæ kalendæ	arum principium menſis
Hæ idus	duum le idi del meſe
Hæ nonæ	arum le none del meſe
Hæc ſponſalia	lium uel orum: li ſponſalitii

Soles & lune pluratiue ponuntur a poetis tantum: eo q plures uideantur quantū ad aculoꝝ ſenſum. Cæſares. Aiaces. Scipiones. cum pluratiue dicimus appellatiue ponuntur.

Hi minores	rum li deſcendenti
Hi maiores	rum li anteceſſori
Hi liberi	oꝝ filii uel nepotes: filie uel nepres
Hi ſales	lium facecie
Hi faſces	ſcium uirge conſulares
Hi annales	lium hiſtoria
Hi cancelli	llorum cancelli
Hæ thermæ	arum ſtufe
Hæ paleæ	arum la paglia
Hæ ſcopæ	arum la ſcopa
Hæ exequiæ	arum li exequii di morti
Hæ nugæ	arum le ciance
Hæc iuſta	orum ſolennia mortuoꝝ
Hæ opes	opum diuitie
Hæ uigiliæ	arum le guardie de nocte
Hæ excubiæ	arū ſed uigiliæ ſunt etiā diurne.
Hæ ſcalæ	arum la ſcala
Hæ grates	accuſatiuo has grates: le gratie
Hæ ſuppetiæ	aruꝝ auxilia.

Hæ inſidiæ aruni negationes. Et ſimilia plurima quæ ocioſius in ipſis auctoribus inueniuntur.

¶ Hæc quæ ſequuntur carent plurali.

Hic ſanguis Pluralem ex uſu nõ hñt:ſed auctoritate
Hic puluis habent.
Hoc mel Mel habet tres caſus pluratiue. nomi natiuum:accuſatiuum:uocatiuum.ſ.mella.
Hoc frumentum
Hoc far
Hoc uinum

¶ Hæc noia metallo℞ quæ ſequuntur carent plurali:ſunt ergo heteroclita numero.

Hoc aurum loro
Hoc argentum largento
Hoc ferrum el ferro
Hoc aurichalcum lottone
Hoc plumbum el piombo
Hoc ſtamnum el ſtagno
Hoc electrum el electro
Hoc uitrum el uetro.quod tñ non eſt metallum
Hoc æs lo rame : Sed tamen pluratiue.in hoc dicimus æra in tribus caſibus.
Hoc metallum nomen generale ad omnia metalla & marmora: declinatur in plurali per omnes caſus
Acetum:Oleum:Mulſum:carent plurali. Eſt autem mulſum uinũ mellitũ : ex aqua mulſa aqua mellita.
Hoc piper lo pepe
Hoc zinziber lo zenzeuere:carent plurali numero ſecundum uſum.

Zizania eſt heteroclitũ genere & declinatione. Nam in ſingulari eſt generis feminini & prime declinationis. In plurali uero generis neutri & ſecunde declinationis: ut hæc zizania zizaniæ. Pluraliter hæc zizania zizaniorum: ſignificat autem lolium.

Amigdalum quoq; nomen heteroclitũ eſt genere & declinatione. Nam in ſingulari dicimus hoc amigdalum amigdali. Pluraliter hæ amigdalæ amigdalarum. Nam hæc amigdalus amigdali eſt arbor.

Similiter hoc Balneũ balnei. & pluraliter hæ & hæc balnea balneorum: uel hæ balneæ balnearum.

Locus loci. Pluraliter loca locorum uel loci locorum.

Iocus ioci. Pluraliter ioca iocorum uel ioci iocorum.

Hic Baltheus. Pluraliter hæc balthea baltheorum: quod eſt cingulum militare.

Hoc raſtrum raſtri. Pluraliter hæc raſtra raſtrorum uel raſtri raſtrorum.

Hoc porrum porri. Pluraliter hæc porra uel porri porrorum.

Hoc frenum freni. Pluraliter hæc frena frenorum: uel hi freni frenorum.

Hæc quæ ſequuntur quintæ declinationis & ſimilia ſunt heteroclita numero: nam carent plurali.

Hæ rabies la rabia
Hæc ſanies ſanguineccio
Hæc caries lignorum putredo
Hæc perbicies deſtructio, a pernecando
Hæc ſcabies la rogna

¶ Hæc uero habent pluralem :

Hæc res

Hic uel hæc dies

Hec acies la ſquadra de genti darme. Sed hoc nomen tria ſignificat uidelicet : aciem militum. aciem oculorum.& aciem ferri.

Hæc facies

Cato dixit facieꝫ dixi anagolice/ſed non eſt in uſu.

Hæc progenies la ſtirpe

Hæc ſpecies la belleza

Hæ materies

Spes autem tantum in plurali tres caſus habet. hæ ſpes.has ſpes.o ſpes.

Hoc ueru el ſpitone:habet in plurali hæc uerua & uerubus.Sed magis ueribus per i q̄ uerubus per u dicendum uidetur:ſicut cornibus & genibus:& ſic leges in antiquis codicibus.

Frugi:frugem:fruge in ſingulari dicimus.In plurali uero omnes caſus habet: & ſignificat omnes fructus terre: generaliter nec differunt fruges a frumentis.

Vicem dicimus in ſingulari & in ablatiuo uice:aliis ſingularibus caſibus non utimur.Plurali uero integer eſt.& ſignificat uiciſſitudinem.

Precis.preci.precem. prece dicimus. nominatiuo & uocatiuo ſingulari caret.pluralis eſt integer.

Nex q̄q̄ non ſit in uſu tamen reperitur apud Ciceronem.habetq́ȝ integrum numerum ſingularem.

Dapis. dapi. dapem. dape. nominatiuo & uocatiuo ſingulari caret:& ſignificat cibum.

Hic pontus, mare
Hic aer
Hic æther
Hæc ethera carent plurali numero. Dicitur autem
hæc æthra uel hæc æthera.

Sal pro condimento maſculini generis eſt: & neutri in ſingulari. Quando uero eſt maſculini generis habet pluratiue. Sales: quod nomen ſignificat facecias quaſdam & urbanitates. Quando uero generis neutri eſt caret plurali: & ſignificat condimentum.

¶ Hæc ſcd̄m uſum carent plurali.

Hoc triticum frumentum ex quo fit panis.
Hæc oriza el rizo
Hoc eruum leguminis genus
Hic orobus leguminis genus
Hoc piſum uel hæc piſa leguminis genus
Hæc lens lentis: ſed pluratiue inuenies lentes.

Frumentum autem generale & cõmune eſt Tritico. Ordeo. Auenæ. Milio. Orizæ. Olitæ. id eſt Spelte quæ Zea quoq; dicitur.

Ador genus eſt farris: olim aptum ſacris deoꝝ: indeclinabile eſt & neutrum: ab adorando appellatum: ut uoluit Priſcianus: uel ſcd̄m Feſtum ab edendo uel ab durando. Igne enim toſte fiebat.

Vis ſcd̄m Priſcianũ omnes caſus habet. Eſt aũt heteroclitum: quia in gtõ habet uis productam cũ ſit tertie declinationis: quæ in genitiuo ſingulari habet is correptã: preterea debuit habere genitiuũ in itis: ut lis litis: glis glitis. Preterea debuit habere pluralem

in es:ut ueſtis ueſtes·puppis puppes·Dicitur tamen uires & non ues·Poteſt tamen dici in accuſatiuo plurali uires uel uis:ſed uires eſt in uſu·

¶ Differentia inter duo & ambo·

¶Duo nomen eſt collectiuũ:ideo habet uocatiuum. Ambo non habet uocatiuum quia diſtributiuum affirmatiuum duorum eſt·

Hoc os oſſis:caſus omnes habet in utroq; numero. Hoc os oris:in ſingulari habet oẽs caſus· In plurali uero tantũ ora habet: q̃q̃ Virgilius dixerit oribus. Ops opis: per omnes caſus in ſingulari Dea terre contigitur eſſe: tellus quoq; dicta.

Opis in nominatiuo Nympha fuit:quam finxerunt Poete Saturni uxorem.

Opis in gtõ & generis feminini auxilium ſignificat & facultatem:ut Iuno lucina fer opem & nõ opis eſt noſtræ:& tunc caret ntõ ſingulari & toto plurali·

Hæ opes opum pluratiue tantum ſignificat diuitias & potentiam.

Ego pronomẽ dici quoq; heteroclitũ eſt: quia nominatiuus cũ aliis caſibus nullã habet conuenientiam: eſt aũt a græcis ſumpta huius pronoĩs declinatio.

¶Interrogatiua: diſtributiua: infinita:relatiua noĩa carent uocatiuo. Simul & omnia pronomina: exceptis quatuor;tu:meus:noſter:& noſtras.

¶Heſperus ſiue Veſperus: ſiue hic ueſper ueſperis tertie declinationis dicitur· Eſt autem ſtella quæ ante noctem apparet·Mane autem Lucifer a latinis: a græcis uero Phoſporus appellatur·

¶ Veſpera ueſpere generis feminini: uel hoc ueſperū ueſperi neutri: eſt extrema pars diei: hoc autem ueſper non recte dicitur.

¶ Veſpertina ſalutatio quō recte fiet.

¶ Dicant ergo qui uolunt in principio noctis aliquē ſalutare. Bona ueſpera: uel bonum ueſperum: uel bonus ueſper: uel bonū ſerum. Nam ſerum die apud probatiſſimos auctores frequenter legimus. Qui uero dicunt bonum ſero ineptiſſime dicunt nō habeant precor ſerum neq; lactis aliquid: ſed habeant utinā bonum ſero: quod eſt tarde. Ri-torum cantant-re-tarum tympana pulſant. Et ueſperos & ueſperas non memini me legiſſe.

¶ Ficus.

¶ Ficus de quo nōie grāmatici certant & adhuc ſub iudice lis eſt: tam pro fructu q̄ pro arbore generis feminini eſt. Pro fructu uero magis uterer ſecunda declinatiōe: & pro arbore quarta. Omitto auctoritates quas in ipſis auctoribus ſatis abunde comperies.

¶ Indoles.

¶ Indoles numerum pluralem non habet eſt autem in pueris ſignum future uirtutis uel uitiorum.

¶ Preſto.

¶ Preſto a nōnullis inter nōia ponit᷑. nullum tn̄ habet caſum: ſed ſolū cum ſubſtantiuo uerbo tanq̄ nominaliter iungitur: ut preſto ſum. i. accinctus & preparatus. Nam preſto adſum poetice magis dicimus.

¶ De Penu.

¶ Hoc penu interdum indeclinabile reperitur. Di-

citur tamen hæc penus. nus.nui. quarte declinatio-
nis. Et hoc penus penoris tertie. Significant aūt res omnes quæ ad uſum longioris temporis reponuntur domi & ad priuatū uſum pertinent. Nam illa quæ ad publicū uictum ſpectant cōmeatus appellantur quæ Annona quoq; dici poteſt quæ nō ſolū frumentaria eſt: ſed carniū piſciū & aliaꝝ hmōi rerum.

¶ Penariū uero neutri generis ut docet Varro: locus eſt ubi hæc omnia reponuntur.

¶ Inſtar.

¶ Inſtar quidā nomen eſſe uoluerunt indeclinabile ſignificat aūt ad ſimilitudinem: iungiturq; genitiuo ſine prepoſitione ad: ut Inſtar montis equum græci fabricauere.

¶ Repetundarum & de repetundis.

¶ Accuſatus repetundarū uel de repetundis aliquis dicitur qui in ꝓuinciali gubernatiōe aut ui aut dolo pecunias abſtulerit: precioſa uaſa: ueſtes: frumenta: nūmos. quæ ſub pecuniæ nomine intelligunt. Nec dicimus in aliis caſibus cum de hac re loquimur: ut cum dicis repetundaꝝ ſubintellige pecuniaꝝ: & de repetundis intellige pecuniis. Dubium autem eſt utrum participiū an nomen debeat appellari?

¶ Partes noctis & diei.

Partes noctis ſolidæ ſunt. Veſpera. Conticinium. Intempeſtum. Gallicinium. Lucifer. ut inquit Seruius.

¶ Partes uero diei ſunt. Mane. Ortus. Meridies. & Occaſus.

¶ Diuiſio diei ſecundum Macrobium.

¶ Macrobius uero libro ſaturnaliũ primo ait Diem quã ciuilẽ Romani appellauere a ſexta noctis hora oriri: qui dies ita diuiditur. Primũ tempus diei dicitur mediæ noctis inclinatio. Deinde gallicinium. Inde conciniũ cũ & galli conticeſcũt & homines tũ quieſcunt. Deinde diluculum cũ incipiat dignoſci dies. Inde mane cũ dies clarus. Mane autem dictum: aut quod ab inferis locis id eſt a manibus exordiũ lucis emergat: aut quod uerius mihi uidetur ab homine boni nominis. Nã lanobini mane pro bono dicunt: ſicut apud nos quoq; contrarium eſt immane: ut immanis belua uel immane facinus. Deinde a mane ad meridiẽ hoc eſt ad mediũ diei. Inde iã ſupra uocat tempus occiduũ: & mox ſuprema poteſtas: hoc eſt diei nouiſſimum tempus. Sicut expſſum eſt in duodecim tabulis Solis occaſus ſuprema tẽpeſtas eſto. Deinde ueſpera q̃ a græcis tractũ eſt. Illi enim ἑσπέρα dicũt a ſtella Heſperio: unde & heſperia Italia quod occaſui ſubiecta ſit nominat ab hoc tempore prima fax dicitur: Deinde cõcubia: & inde intempeſta quæ non habet idoneum tempus agendis rebus. hæc eſt diei ciuilis a Romanis obſeruata diuiſio.

¶ Longum eſſet heteroclitorũ pene infinitum numerum recenſere: quę omnia apud auctorũ uſum uario modo declinata reperiuntur. Omne enim ſuperuacuum pleno de corpore manat.

¶ De Figuris.

Igurarum quæ a græcis ſchemata appellantur

infinitus pene numerus eſt. Sed que ad Grãmaticos pertinent: alie ſunt dictionis: alie locutionis: alie conſtructionis. De qbus aliquas magis neceſſarias tra-demus: & in primis hoc modo figuram diffinimus. Figura eſt modus loquendi in oratione latina ab auctoribus repertus ad ornatum uel ad neceſſitatem.

¶De Barbariſmo & ſoleociſmo.

¶In primis cauendũ eſt a barbariſmo & ſoleociſmo Barbariſmus enim eſt uitiũ in pronũtiatione dictionis: ut ſi corripias hoc nomen Annona: quod habet penultimã longam: & ſi producas hoc nomẽ ceſeus: quod habet penultimam breuem: & ſic de ſingulis. Erit quoq; barbariſmus ſi utaris uocabulis barbaris ut ſi dicas tregua & guerra pro induitiis & bello. Soleociſmus autem eſt uitium per incongruitatem partium orationis: ut mulier bonus: magiſter mala: & uos currunt & ſimilia.

¶Omitto de barbariſmo & ſoleociſmo longas ambages: Nam ſatis erit pueris ſi nouerint ita ut breuiter precipimus cauere ab his duobus uitiis. Coetera uero poterunt per ſemetipſos ocioſius intelligere.

¶Conſtructionis figure.

¶Figure conſtructionis ſunt octo: uidelicet. Euocatio. Appoſitio. Cõceptio ſiue ſylepſis. Prolepſis. Zeugma. Syntheſis. Antiptoſis. Synodoche.

¶De Euocatione.

¶Euocatio fit cũ prima perſona uel ſecunda euocat ad ſe tertiam pariter ſine copula: ut ego Cantalycius ſtudeo tu piger dormis. In quã quatuor requirũtur.

perſona euocans: perſona euocata: remotio copule: & uerbum quod cum perſoua euocante concordet.

¶ De Appoſitione.

¶ Appoſitio fit cum due dictiones copulate non ponuntur: ſiue ſint adiectiua ſiue ſubſtantiua: ut ignauum fucos pecus a preſepibus arcent: fucos appoſitiue pecus ignauum. Et per duo adiectiua ſi dicas Paries candidus coloratus. & Theocritus ſiculus Syracuſanus: & Tuſcus florentinus. Requiruntur in ea figura tria. Duo ſubſtantiua in eodem caſu: & id quod magis commune eſt fere ſemper præcedat. Hæc autem figura inuenta eſt triplici ratione: aut cauſa reſtringende generalitatis: ut animal canis: uel cauſa remouende equiuocationis: ut leo ſignum celeſte uel cauſa proprietatis attribuende: ut Virgilius poeta ſummus.

¶ De Conceptione ſiue Sylepſi.

¶ Conceptio ſiue ſylepſis fit cū dignius concipit minus dignū: ut Socrates & Fauſtina ſunt albi: Nam nunc maſculinum quod eſt dignius concipit femininum minus dignum. Concipit etiam neutrum: ut Socrates & hoc brutum ſunt albi. Femininum quo concipit neutrum tanq̄ minus dignū: ut Fauſtina & hoc brutum ſunt albæ. Et per uim ſunt leges & plebiſcita coacte. Fit quo ſylepſis numero: ut pluralis cōcipiat ſingularē: ut diſcipuli & preceptor ſtudent. Fit in perſona cum prima perſona concipit tanq̄ dignior ſecundam & tertiā minus dignas: ut ego & tu & ille currimus. Secunda etiā cōcipit tertiam: ut tu

& ille curritis. E rit quoq; conceptio ſi dixeris. Diſci-
puli cũ magiſtro ſunt ſtudioſi: id eſt & magiſter &
Remo cũ fratre quirinus: id eſt & frater. tu mecum
ſtudemus: id eſt & tu & ego. Iphitus & Pelias mecũ:
id eſt & ego: ut eſt apud Virgiliũ. Sed non fit recte
quia perſona dignior que concipere debet concipit.
Erit inſuper ſylepſis ſi dixeris: hic tuæ laudes hic tua
doctrina narrabitur. Nam quotienſcũq; nomina plu
ralis & ſingularis numeri connectuntur reſponde-
mus ut ait Seruius uiciniori: ut hic illius arma: hic
currus fuit. Eadem & in diuerſis generibus eſt obſer
uatio: ut magis uicino ſiue maſculinum ſiue femi-
ninum reſpondeamus: ut uir & mulier magna ad
me uenit. Si autem plurali numero uelimus uti ad
maſculinum tranſeamus neceſſe eſt: ut uir & muli-
er magni ad me uenerunt. Requiruntur autem in
hac figura quinq;: dictio concipiens: dictio concepta
copulatiua coniunctio uel prepoſitio cum: uerbum
uel adiectiuum pluralis numeri: & quod concordet
cum perſona concipiente.

¶ Eſt autem ſylepſis duplex: directa & indirecta.
Directa eſt quãdo fit per ſimiles numeros: perſonas
diſſimiles: & genera diſſimilia. Indirecta eſt quando
fit per pares perſonas: paria genera: & pares nume-
ros: ut Petrus & Ioannes currunt.

¶ De prolepſi.

¶ Prolepſis quæ latine dicitur preſumptio premittit
totum & poſtponit partes: ut Aquilæ uolauerunt
hec ab oriente illa ab occidente. Aut aquilarum hec

ab oriente uolauit/illa ab occidente. Eſt autem prolepſis duplex: explicita & implicita. Explicita eſt in qua concurrunt omnia quæ requiruntur ad eam. Implicita eſt: quæ non omnino exprimitur: ut uos amatis alter alterum: & alter alterius onera portare. Requirũtur in ea quinq̧: totum: partes: diſtributio partium: proprietas & ordo.

¶ De Zeugmate.

¶ Zeugma eſt concluſio unius uerbi apte cõiuncta a diuerſis clauſulis: ut Troiugena interpres diuum qui numina phœbs. Qui trepodas clarii lauros qui numina ſentis: ut eſt apud Vergilium. Eſt autem Zeugma triplex: ſcilicet a ſuperiori: hoc eſt quando proprietas ſeu uerbum preponitur: ut lego ego & tu A medio hoc eſt quando uerbũ ponitur in medio: ut ego lego & tu. Ab inferiori: hoc eſt quando uerbum poſtponitur: ut ego & tu lego. & hic illius arma hic currus fuit: licet hic poſſit eſſe Sylepſis ut diximus. Requirunturq̧ in ea tria. ſ. duo aut plura diuerſa ſubſtantiua copulata. Proprietas ſeu uerbũ: & quod concordet cum uno illorum ſubſtantiuorum.

¶ De Syntheſi.

¶ Syntheſis eſt unius ꝓprietatis attributio uni uel pluribus copulatis: quod ſit nõ uocis ſed ſignificati cauſa: ut turba ruunt & populus currunt: & pars in fruſtra ſecant & preneſte ſub ipſa: nam preneſte cũ ſit generis neutri dixit ipſa: referens uocem ad ſignificatũ: ſignificatur enim ciuitas quæ eſt feminini generis. Et Therentius dixit in Eunuchũ ſuã reſpiciẽs

ad comediã. Et triſte lupus ſtabulis: & gens armati. Fit autem ſynthesis in genere: ut turba & cetus ſunt albi. Et in numero: ut pars ueniemus ad ſcytam. Requirunturq; in Syntheſi tria. unum ſubiectum uel plura copulata: proprietas & attributio proprietatis cum ſignificato concordans & non cum uoce: ut roſa flos pulcher.

¶ De Antiptoſi.

¶ Antiptoſis eſt poſitio caſus ꝑ caſu ſub aliqua proprietate: ut populo ut placerent quas fecille fabulas. fabulas pro fabule: ut urbem quam ſtatuo ueſtra eſt pro urbs: q̄uis aliter illud apud Therentium & hoc apud Virgilium poſſit impetrari. In hac requiruntur tria: unum ſubiectum: una proprietas: & caſus pro caſu poſitus.

¶ De Synedoche.

¶ Synedoche figura duplex eſt. Locutionis: & conſtructionis. Locutionis eſt qñ numerus ſingularis pro plurali ponitur: & a Cicerone intellectio appellatur: ut hoſtis pro hoſtes: & miles pro militibus ubi ponitur pars pro toto. Synedoche autem figura conſtructionis eſt attributio partis ad aliquid totum: ſub proprietate uerbi uel adiectiui: ut homo albus dentes: & nympha nuda genu: & mulier redimita capillos: & hos humeroſq; deo ſimilis: & ſic fit per adiectiua. Interdum per uerba: ut doleo pedes: doleo caput. Fit & per uerba paſſiua: ut expleri mentem nequit & ſimilia. Requirunturq; in ea tria: totum proprietas: & pars in accuſatiuo poſita.

¶ De Figuris aliis.

¶ Proteſis eſt figura quæ apponit ſyllabam in principio dictionis: ut renarro pro narro: renuncio pro nuncio: reddo pro do: & ſimilia.

¶ Apheréſis eſt figura huic contraria: aufert enim caput dictionis: ut mitto pro dimitto.

¶ Syncopa uel ſyncope tollit ſyllabã de medio dictionis uel lrãm: ut dixti pro dixiſti: amaſti pro amauiſti.

¶ Epentheſis eſt huic cõtraria: auget enim ſyllabam in medio dictionis: ut Induperator pro Imperator.

¶ Apocopa uel apocope aufert finem dictionis: ut dic. duc. fac. fer. pro dice duce face & ferre.

¶ Paragoga uel Paragoge eſt huic contraria: addit enim ſyllabam in fine dictionis: ut amarier pro amari: & dicier pro dici: & legier pro legi.

¶ Syſtole corripit producendũ: ut ſi dicas: ſteterunt penultima breui cũ proferri debeat penultima longa: ut ſteteruntq́ comæ: & uox faucibus hæſit.

¶ Ectaſis eſt huic contraria: nam producit corripiendum: ut dederitis penultima longa cum debeat proferri penultima breui.

¶ Synalipha uel Synaliphe abiicit uocalem: uel m cũ uocali: ut ſemper ego audior & littora multũ ille.

¶ Synereſis cõiũgit ſyllabã ĩ ſyllabã: ut fixerit aeripedẽ ceruã: & laquearibus aureis: & aiacis: oilei.

¶ Dyereſis eſt huic cõtraria. diuidit enim ſyllabam ut ſiluæ trium ſyllabarum pro ſiluæ duarum ſyllabarum & ſoluenda quatuor ſyllabarum pro ſoluenda trium ſyllabarum.

¶ Methaphora eſt tranſlatio per quandam ſimilitudinem cauſa rei ponende ante oculos: ut in Perſio. nudum & molle lutum es: & ſimilia multa.

¶ Lyptote eſt cũ aliquid negatiue dicimus & affirmatiue plus intelligimus: ut munera nec ſperno id eſt libenter accipio.

¶ Antonomoſia eſt excellentia cum per commune intelligimus particulare: ut dum per prophetã per excellentiam intelligimus Dauid. & per Apoſtolum Palum & per Poetam Vergilium. & per Vrbem intelligimus Romam.

¶ Hyperbole eſt ueritatis excedentia cauſa rei augendæ uel minuendæ: ut uelotior aura: & teſtudine tardior es.

¶ Parocinia eſt prouerbium rebus temporibuſq; accommodatum: ut lupus eſt in fabula.

¶ Periphraſis eſt circumlocutio: ut ouum fœtus: id eſt agnos.

¶ Hyſterologia uel Hyſteron proteron fit p ordinẽ prepoſterũ: ut moriamus & in media arma ruamus.

¶ Endiadis eſt reſolutio ſubſtantiui in adiectiuum cum una res in duas diuiditur. ut cum ait Virgilius Pateris libamus & auro: id eſt pateris aureis.

¶ Hippallage eſt uerborum commutatio: ut dare uentos claſſibus pro claſſes uentis.

¶ Emphaſis eſt cum dixeris ſcelus pro ſcelerato.

¶ Sarcaſmos eſt hoſtilis irriſio odio plena: ut En agros & q̃ bello Troiane petiſti. Heſperiam metire iacens.

¶Proſopopeia eſt fictio poetice perſone:ut ſi fingen do dicas. Ego cœlum omnia tego. & ego terra aror.
¶Onomatopeia eſt nominis fictio a ſono: ut tinni tus aeris:& turbarum clangor.
¶Cronographia eſt temporis deſcriptio: ut tempus erat quo prima quies.
¶Topographia eſt deſcriptio loci: ut Lucus in ur‑ be fuit.
¶Topopeia eſt deſcriptio loci ficti: ut eſt in ſeceſſu longo locus.
¶Antipophora eſt cum occurrimus tacite queſtioni id eſt cum reſpondemus queſtioni quæ non fit ſed fieri poſſet: ut patet in auctoribus.
¶Ironia interpretatur illuſio cum contrarium ab eo quod dicimus intelligimus: id eſt cum aliud uerba aliud continet ſenſus: ut eſt apud Virgiliũ. Egregiã uero laudem & ſpolia ampla refertis. & apud The‑ rentium. O ſalue uir bone.
¶Epithyton interpretatur adiectum uel impoſitũ: ut Luna frigida:& nox humida.
¶Metonymia interpretatur a Cicerone denomina‑ tio: ut cum ponitur Bacchus pro uino. Ceres pro fru mento. Et cum dicimus frigus pigrum eo ꝙ effectũ pigritie inferat. Et cum ponitur materia pro re for‑ mata: ut pinus pro naui & ſimilia.
¶Amphibologia eſt dubius ſermo: ut cõſtat grecos uiciſſe Troianos: uel ſic Tullius eſto heres meus Te rentie uxori mee triginta põdo auri dato quæ uolet ubi dubiũ eſt utrũ quæ uolet Tulius an Therentia

¶ Periſſologia eſt ſuperuacua uerborum poſitio : ut faciem mutatus & ora cupido:& cui mentē animūq; dælios inſpirat uates.

¶ Occupatio eſt cum dicimus nolle aliquid dicere : & tūc maxime dicimus: ut ſi dicas nolo te appellare furem:nolo te furem dicere. Et taceo adulteria tua. Et quid referam infandas cædes: ut eſt in Virgilio.

¶ Apoſiopeſis fit per recitentiam partis orationis neceſſarie : ut gratia indignationis apud Vergilium. Quos ego ſed mores preſtat cōponere fluctus: quos ego ſcilicet puniam : & quid ais omnium ſcilicet ſceleratiſſime? ut eſt in Vergilio & Therentio.

¶ Alias pene infinitas figuras ut poetaꝝ interpretatione cognoſces:quas diligenter conſiderare oportet.

¶ Differentia Tropi & Metaplaſmi.

¶ Metaplaſmus eſt recti ſolitiq; ſermonis trāſmutatio in alterā ſpeciem cauſa ornatus metri aut neceſſitatis:ſuntq; eius ſpecies quatuordecim.ſcilicet.

Protheſis	ut renarro pro narro
Epentheſis	ut induperator pro imperator
Paragoge	ut dicier pro dici
Aphæreſis	ut temno pro contemno
Syncope	ut amaſti pro amauiſti
Apocope	ut fac pro face
Ectaſis	ut deritis penul.longa pe.breui.
Syſtole	ut ſteterunt penulti:breui pro longa
Diereſis	ut ſiluæ triſyllabaꝝ pro diſſyllabo
Epiſmalyphe	ut erimpedem pro eripedem ceruam.
Elipſis	ut multū ille & terris iactatus & alto

Sinaliphe ut ſemper ego auditor
Anthitheſis ut olli pro illi
Methatheſis ut euandre pro euander

❡ De Tropo.

❡Tropus eſt dictio tranſlata a propria ſignificatione ad impropriam neceſſitatis aut ornatus cauſa.

❡Sunt autem Tropi tredecim.

Methaphora.

Cathatreſis uſurpatio alieni nominis cum proprium deeſt: cum aliqua dictio aliquid aliud a ſua propria ſignificatione denotat ex his que preceſſerunt: ut in Buccolico: Poſt aliquod mea regna uidens mirabor ariſtas.

Metalepſis
Metonymia
Antonomaſia
Epitheton
Synedoche
Onomatopeia
Periphaſis
Hyperdaton
Hyperbole

Allegoria: cũ aliquid ſignificatur ab eo quod dicitur

Homoeſis: ſimilitudo: cum ex ſimilitudine alicuius cogniti deuenimus in ſimilitudinẽ incogniti: cuius ſpecies ſunt tres. Icon. Parabola. & Paradigma.

❡Icon eſt (teſte Cicerone ad herenniũ) cũ forme ad formam cum quadam ſimilitudine fit collatio aut laudis aut uituperationis cauſa: ut ibat in prelium

corpore tauri ualidiſſimi:impetu leonis acerrimi ſimilis iſte quotidie per forũ tanq̃ iubatus draco ſerpit dentibus aduncis.

Ⅽ Parabola eſt rerum genere diſſimilium cõparatio ut apud Virgiliũ. Qualus mugitus fugit cũ ſaucius aram. Taurus & incertam excuſſit ceruice ſecurim. Parabola item ait Quintilianus quam Cicero collationem uocat longius res quę parẽtur repetere ſolet ut tam fortiter periit apud hipponẽ Scipio q̃ utiq̧ apud Vticam Cato.

Ⅽ Paradigma interpretatur a noſtris exẽplũ dicti.ſ. uel facti alicuius:ut apud Virgiliũ æneidos primo Antenor potuit mediis elapſus achiuis. &c. Et fieri ſolet tribus modis. A pari ut apud eundẽ:Ac ueluti magno in populo & reliqua. A maiore ad minus: ut Lucanus in primo: Qualiter expreſſum uentis per nubilia flumen. A minori ad maius:ut Virgilius li. vi. Si potuit manes accerſere cõiugis orpheus. Thraitia fretus cythara:ergo ego multo magis pietate.

Ⅽ Aduerbia numeralia.

Semel	Octies	Quindeties
Bis	Nouies	Sexdeties
Ter	Deties	Detiecſepties
Quater	Vndeties	Detiesocties
Quinquies	Duodeties	Detiesnonies
Sexties	Tredeties	
Septies	Quatuordeties	

Vities uel uigeties:ſed melius dicimus Vities Vities uel uigeſies ſemel.

Vities bis
Vities ter
Vities quater.&c.

¶ Aduerbia numeralia maiora.

Vities	uinti uolte:pro uigecies
Trities	trenta uolte:pro trigeties
Quadragies	quaranta uolte:pro quadragetics
Quinquagies	cinquanta uolte: ꝑ quinquageties
Sexagies	ſeſſanta uolte:pro ſexageties
Septuageſies	ſettanta uolte:pro ſeptuageties
Octogies	octanta uolte:pro octuageties
Nonagies	nonanta uolte:pro nonageties
Centies	cento uolte

¶ Aduerbia numeralia poſt centum.

Centies	cento uolte
Ducenties	ducento uolte
Tricenties	trecento uolte
Quadringenties	quatrocento uolte
Quingenties	cinquecento uolte
Sexcenties	ſecento uolte
Septingenties	ſettecento uolte
Octingenties	octocento uolte
Nouingenties	nouecento uolte
Millies	mille uolte
Biſmillies	dua millia uolte
Termilſies	tremillia uolte
Quatermillies	quatromillia uolte
Millies millies	mille uolte mille.

FINIS.

CANTALITII DE ARTE METRICA CANONES AD CORNELIVM SVVM SPOLETINVM.

Cantalitius Cornelio Spoletino S.

DE arte metrica ueteres & noui mi Corneli ſcripſere q̄plurimi. De nouis auté quos ſcierim: ſcripſere & quidem copioſiſſime atq; accuratiſſime Matarutius Peruſinus & Sulpitius Veluranus uiri certe in hac noſtra etate eruditiſſimi: & quoꝝ ſcripta multa affectiſſime pleguntur. Ego quoq; ſi incertam claros uiros loci aliquid merear: breuiſſimos canones cōpilaui. Quibus ſine multaꝝ reꝝ longa repetitione diſcipulos meos non una in ciuitate ita celeriter ad poeticam prouexi: ut paruo temporis interuallo phœbi & muſarum euaſerint familiariſſimi. Qui quidem canones quanq̄ in manibus multorum meorum diſcipulorum ſint: tamen emendatius accuratiuſq; collectos tibi mi Corneli dedicatos mitto: ut per hoc tui Cantalitii paruum munuſculum barbariem ualeas euitare: & cum metricam pernoueris latine te loqui poſſe non dubites. Vale.

De pedibus metrices unde ſunt nominati.

Pedes in carmine ideo ſunt appellati: quia ſicut homines & cætera animalia ſuis pedibus gradiūtur ſic ſuis quoq; pedibus carmen uidetur incedere. Eſt aūt ipſe pes ſyllabarum & tempoꝝ certa dimenſio.

¶ De ſyllaba.

¶ Syllaba eſt comprehenſio ad minus duarum littera rum:& abuſiue uocales ſyllabe dicuntur. Tempus uero eſt ipſa mora pronunciandi.

¶ Vter prior longi & breuis pedis.

¶ Conſtat breuem pedem ante longum inuentũ eſſe Nam breuis ſyllaba quæ unum habet tempus prius q̃ longa reperta eſt quæ duo habet tempora. Sicut unus anteq̃ duo.

¶ Pedum diſtinctio.

¶ Pedum alii ſunt biſſyllabi. Alii triſſyllabi. Alii ue ro ſunt quattriſyllabi.

¶ Pedes biſſyllabi.

¶ Spondeus. Trocheus. Iambus. Pyrrichius.

¶ De Spondeo.

¶ Spondeus conſtat ex duabus ſyllabis longis: ut ſcribunt. Dictũq; uolunt ſpondeum a σπονδη id eſt ſpondi quod fœdus ſiue labimentũ: id eſt ſacrificiũ ſignificat: in quo ſpondiaco carmine utebantur.

¶ De Trocheo.

¶ Trocheus conſtat ex duabus ſyllabis: prima lon ga & ſecunda breui: ut iuſtus: Voluntq; dictum eſſe trocheum: quia ſit uolubilis ſicut rota quę grecę dicitur τροχος id eſt trochis: uel a uerbo τροχαω id eſt trochayo quod ſignificat curro.

¶ De Iambo.

¶ Iambus conſtat ex duabus ſyllabis prima breui & ſecunda longa. Voluntq; iambicũ dictum ab Iambo inuentore: uel a uerbo græco ιαμβιζω .i. iãbizo qđ

eſt maledico:eo enim metro ad maledicentia uteban
tur:eiuſq; inuentor Archilochus fuit·Horatio dicē
te Archilochum proprio rabies armauit iambo ·

¶ De Pyrrichio ·

¶ Pyrrichius conſtat ex duabus ſyllabis breuibus ſic appellatur ab inuentore ·

¶ Pedes triſſyllabi ·

¶ Pedes triſſyllabi octo ſunt : uidelicet . Dactilus Amphibrachus. Amphimachrus· Tribrachus· Bacchius penultima longa·Antibacchus penultima longa.Moloſſus· Anapeſtus·

¶ De Dactylo.

¶ Dactilus conſtat ex tribus ſyllabis: ex prima longa & duabus breuibus:ut armaui· Dictus dactylus a dactylo digito cuius ſimilis eſt in iuncturis:Nam græce λακτυλοο id eſt dactylos digitum ſignificat

¶ De Amphibracho·

¶ Amphibrachus conſtat ex tribus ſyllabis : prima & tertia breuibus:& media longa:ut fuiſtis·Dictus amphibrachus ab am quod eſt circum : & brachias quod eſt breues:eo q; ſyllaba illa lōga media habeat circū ſe duas ſyllabas breues βραχυσ id eſt brachus Brachus enim græce breuis ſignificat ·

¶ De Amphimachro·

¶ Amphimachrus conſtat ex tribus ſyllabis: prima & tertia longis:& media breui:ut ueritas.Dictus ab am quod eſt circum & macras id eſt lōgas quia illa media ſyllaba breuis habet circum ſe duas longas · nam.μακροσ id eſt macros græce longus ſignificat·

¶ De Tribracho.

¶ Tribrachus conſtat ex tribus ſyllabis breuibus: ut dominus. Dictus quia habet τρισ id eſt tris id eſt tres βραχυσ id eſt bracheas id eſt breues.

¶ De Bacchio.

¶ Bacchius conſtat ex tribus ſyllabis: prima breui & duabus longis: ut amares. Dictus aũt uel ab inuentore: uel quia hoc pede utebant in uerſibus Bacchi.

¶ De Antibachio.

¶ Antibachius cõſtat ex tribus ſyllabis: duabus longis & tertia breui: ut feciſtis. Ita dictus ꝗa eſt contrarius bacchio. αντι auri enim græce cõtra ſignificat.

¶ De moloſſo.

¶ Moloſſus conſtat ex tribus longis: ut Maieſtas. Dictus autem uel a moloſſa id eſt epirotica ſaltatione: uel a moloſſo qui eo pede in Iouis templo celebrabatur.

¶ De Anapeſto.

¶ Anapeſtus conſtat ex tribus ſyllabis: ex duabus breuibus & ultima longa: ut fueras. Dictus eo ꝙ ſit contrarius dactylo. Græci enim dicunt αναπαλιν id eſt anapalin: quod ſignificat econuerſo.

¶ Pedes quatriſyllabi.

¶ Pedes quatriſyllabi ſexdecim ſunt: uidelicet. Proceleumaticus. Diſpondeus. Dyambus. Dytrodicus. Antiſpaſtus. Choriambus. Ionicus maior. Ionicus minor. Peon primus. Peon ſecundus. Peon tertius. Peon quartus. Epitritus primus. Epitritus ſecundus. Epitritus tertius. Epitritus quartus.

De Proceleumatico.

¶ Proceleumaticus cõſtat ex quatuor breuibus ſyl-
labis: ut parieti: & ariete. Dictus quaſi primitus iuſ-
ſus eo ꝙ in ſacris mineruę prius eius pedis uerſus
pronunciari iubebantur: pro enim ante Græci dicũt
& προλευω leuo iubeo.

¶ De Diſpondeo.

¶ Diſpondeus dictus ꝙ conſtet ex duobus ſpondeis
id eſt quatuor ſyllabis lõgis: ut oratores: a dio quod
eſt δυω id eſt duo & ſpondeus.

¶ De Dyambo.

¶ Dyambus dictus ꝙ conſtet ex duobus iambis ſci-
licet breui & longa breui: & longa: ut miſerrimo.

¶ De Dyotrocheo.

¶ Dyotrocheus dictus quaſi ex duobus trocheis: cõ-
ſtat enim lõga & breui: lõga & breui: ut perdidiſtis

¶ De Antiſpaſto.

¶ Antiſpaſtus conſtat ex breui & duabus longis: &
breui: ut fauebamus. Conſtat enim ex iambo & tro-
cheo qui contrarii ſunt.

¶ De Choriambo.

¶ Choriambus conſtat ex Trochęo & Iambo: id eſt
ex longa & duabus mediis breuibus & longa: ut om-
nipotens: dictus quia finiatur in Iambum & choreo
id eſt trocheo incipiat.

¶ De Ionico maiori.

¶ Ionicus maior conſtat ex duabus breuibus & dua-
bus longis: ut habuerunt: Dictus ab Ionio Arcadis
filio uel ab Ionibus.

¶ De Ionico minori.

¶ Ionicus minor cõſtat ex duabus longis & duabus breuibus: ut maiorica & preconica.

¶ De peone primo.

¶ Peon primus conſtat ex longa & tribus breuibus ut crediderat.

¶ De Peone ſecundo.

¶ Peon ſecundus conſtat ex breui & longa: & duabus breuibus: ut aquatilis: dictus peon a peone.

¶ De Peone tertio.

¶ Peon tertius conſtat ex duabus breuibus longa & breui: ut fueramus.

¶ De Peone quarto.

¶ Peon quartus conſtat ex tribus breuibus & longa ut celerita.

¶ De Epitrito primo.

¶ Epitritus primus cõſtat ex breui & tribus longis: ut amauerunt: & ſacerdotes. dictus quia ſupra tres alia diuerſa ponat. Ab epi. quod eſt ſupra & tris qđ eſt tres. nam in eo ſemp una a tribus aliis diſcordat.

¶ De epitrito ſecundo.

¶ Epitritus ſecundus cõſtat ex longa & breui & duabus longis: ut reddituros.

¶ De Epitrito tertio.

¶ Epitritus tertius conſtat ex duabus longis & breui: & longa: ut doctiſſimo.

¶ De Epitrito quarto.

¶ Epitritus quartus conſtat ex tribus longis & una breui: ut clareſcebat. dictus ab epi quod eſt ſupra &

triſ qđ eſt tres: eo φ ſupra tres ſyllabis alia diuerſa (ut diximus) ponatur. Diomedes ſcribit pentaſyllabos quoq; pedes: id eſt quinq; ſyllabarum qui ſunt duo &.xxx. Et hexſyllabi id eſt ſex ſyllabarum: qui ſunt lxiiii. qui quidem in uſu non ſunt amplius.

¶ De primis ſyllabis dictionum.

PRimæ ſyllabe omnium partium orationis duobus modis cognoſcuntur. Poſitione .ſ. & natura. Primæ autem ſyllabæ dicuntur illæ quæ ſunt in principio dictionis.

¶ Poſitio.

¶ Poſitione ſyllaba prima cognoſcitur qñ poſt uocalem ſequunt duæ aut plures conſonantes: aut una cōſonans duplex: ut eſt x & z. & tunc dicitur illa ſyllaba lōga poſitione: ut arma. arcus. axis. mezētios. Et cū i ponit in medio duaꝶ uocaliū: ut maior & peior.

¶ Natura.

¶ Natura autem trifaria intelligitur uidelicet. diphthongo. exemplo. compoſitione.

Diphthongo: ut eſt æ. œ. au. eu. & ei. Nam diphthongata ſyllaba longa eſt.

Exemplo: ut muſa mihi cauſas memorat. Quæritur enim exemplo an hoc nomen Muſa habeat primam longam an breuem.

Compoſitione: ut impius: nam in hac compoſitione cognoſcimus quanta ſit pi in hoc nomine pius: q̄uis hoc cōpoſitione in aliquantis fallat. Nam cum dicimus nubere. nu eſt longa. Cum uero dicimus pronubo & innubo: quæ componuntur a nubo: tūc nu bre

uis eſt : ſed hoc raro reperitur. Omnis ergo ſyllaba quæ nõ eſt longa poſitione ſiue ſit breuis ſiue ſit longa dicetur breuis uel longa natura.

De mediis ſyllabis.

Mediæ ſyllabæ ſunt quæ ponũtur in medio dictionis, has tribus modis cognoſcimus. Poſitione. Dipthongo. Accentu. ut feciſtis nocturnus & ſimilia: Diphthongo ut lethæus. ſibæus. &c. Accentu qui duplex eſt. Correptus & productus. Correptus eſt quociens ſine ulla mora uocis medias ſyllabas pronunciamus: ut macula: tabula: uinculum & ſimilia. Productus uero eſt quãdo pronunciamus medias ſyllabas cum aliqua mora uocis ut natura: fortuna & ſimilia.

Sunt & alii ſyllabarum accentus: ſed duo quos diximus ſunt magis ad metricam neceſſarii.

De ultimis ſyllabis.

Ultimæ ſyllabæ dictionum tribus modis cognoſcuntur. Poſitione. Diphthongo. & Regula: Poſitione: ut phœnix fœlix. Diphthõgo: ut muſæ poetæ & ſimilia. Regula autem diuerſa ut infra patebit.

Litterarum diſtinctio.

Eſt tamen ſciendũ quod omnes litteræ conſonantes dicunt͂ p̃ter uocales: ipſe aũt conſonãtes diuidũtur in mutas: ſemiuocales: & liquidas: ſed producere uel corripere ſyllabas conſonantiũ eſt. Produci aũt uel corripi uocalium eſt. Nam conſonantes neq; corripiuntur neq; producunt͂: ſed producũt & corripiunt.

¶ De terminatis in A.

¶ Dictiones terminate in a uario modo ſe habent. Nam ſi caſuales ſint corripiuntur: ut Poeta. Muſa & ſimilia: exceptis ablatiuis ſingularibus prime declinationis qui producuntur: ut ab hoc poeta: ab hac muſa & alia.

¶ Item excipiunt uocatiui prime declinationis uenientes a grecis terminatis in as: q uocatiui p̄ducunt: ut æneas o ænea & ſimilia. Verba prime coniugationis producunt a in imperatiuo: ut ama: uoca & ſimilia.

¶ Item producuntur prepoſitiones terminate in a: ut ultra: infra: extra & ſimilia.

¶ Item producunt aduerbia terminata in a: ut interea: preterea: poſtea: antea: & ſimilia. exceptis ita: ut puta: & quia coniunctione. Ouidius tm̃ in faſtis corripit poſtea: niſi dixeris eſſe duas dictiones: cum ait. Poſtea mirabar. Item producitur una/ aduerbiū congregandi. Terminata in ginta producunt a ut Triginta & quadraginta & alia. Sed terminata in genta corripiunt a ut quadringenta quingenta & ſimilia.

¶ Terminata in e.

¶ Terminata in e uario quoq; modo ſe habent. Nam nomina græca terminata in e producuntur: ut penelope: nerine & cetera.

¶ Item producitur monoſyllaba terminata in e: ut me: te: ſe. & que relatiua: nam q; pro & coniunctio corripitur: & ſua compoſita: ut quiſq;.

¶ Ne quando ſignificat ut non producitur: quando uero ſignificat an uel certe corripitur.

¶ Ve cōiunctio corripit. Ve interiectio producitur
¶ Imperatiui modi ſecunde cōiugationis producit e. ut: doce. imple. & ſimilia.
¶ Virgilius tamē in Buccolico Vale corripitur ob ſe quentem uocalem. Vale uale inquit Iolla.
¶ Item producunt e uocatiui & ablatiui prime decli nationis uenientes a noībus terminatis in es: ut o An chiſe: ab hoc anchiſe. o laerte: ab hoc laerte & ſimilia.
¶ Item producuntur ablatiui quinte declinationis: ut die. meridie. ſpecie. facie. & reliqua.
¶ Fame quoq; ablatiuus pducitur: quia olim quinte fuit declinationis: fames famei.
¶ Item producuntur quidam ablatiui græce: ut Eu frate & ſimilia.
¶ Item producunt aduerbia terminata in e: ut iuſte docte. recte. quare. ferc. ferme. Exceptis male. bene. ſæ pe. pene. ecce. nempe. que. corripiuntur.
¶ Terminata in i.
¶ Terminata in i producuntur: ut domini. feci. legi. & ſimilia. Exceptis uocatiuis græcis qui corripiunt: ut Amarylli. phyli. colchi. priami. tybri & ſimilia. Mihi. tibi. ſibi. ibi. niſi. quaſi: corripiunt primam ſyl labam. Secundam uero poſſunt indifferenter pduce re & corripere.
¶ Terminata in o.
¶ Terminata in o ad placitum ponunt. exceptis da tiuis & ablatiuis ſingularibus ſecunde declinationis qui producuntur: ut huic domino. ab hoc domino.
¶ Item excipiuntur monaſyllaba que in o termina

ea producuntur: ut ſto & o aduerbium.

¶ Item Ego pronomen aut raro aut nunq̄ productū reperitur.

¶ Item græca nomina terminata in o producuntur: ut Celeno, alleſto, & ſimilia.

¶ Gerundia in o tam breuia q̄ longa apud auctores reperiuntur: ut cantando tu illum: apud Iuuenalem Plurimus hic eger moritur uigilando ſed illum.

¶ Terminata in u.

¶ Terminata in u producuntur cuncta ſine aliquā exceptione: ut Cornu, gelu, genu, uiſu, & ſimilia.

¶ Terminata in as.

¶ Terminata in as producuntur omnia latina: ut poetas, amas, & ſimilia Excipiuntur grece terminationes que corripiuntur: ut ilias, pelias, lampas, menas, phœbas, thybias & ſimilia.

¶ Terminata in es.

¶ Terminata in es latina producuntur: ut doces, dices & ſimilia. Exceptis græcis: ut atlantides: troiades & ſimilia. Item exceptis nominibus terminatis in es tertie declinationis creſcentibus in genitiuis & mutantibus e in i penultima correpta que corripiuntur ut miles militis; eques equitis. ſoſpes ſoſpitis. ſtipes ſtipitis, hoſpes hoſpitis & ſimilia.

¶ Item excipitur ſecunda perſona uerbi ſubſtantiui Sum es eſt. quæ cum eius compoſitis breuiatur: ut potes, ades & reliqua.

Item excipitur hoc nomen inquies quod corripit es. Item excipitur hec ꝑpoſitio penes; que corripitur.

¶Terminata in is.

¶Terminata in is breuiatur:ut legis.dicis ignis.&c Excipiunt datiui & ablatiui plurales primę & ſcdę declinationis qui pducuntur:ut poetis : & dominis.
¶Item excipiuntur uerba quartę coniugationis quę producunt is in ſecunda perſona indicatiui modi in numero ſingulari:ut audis:neſcis:& ſimilia.
¶Item excipitur ſis ſubſtantiuũ uerbũ cũ ſuis compoſitis quæ producunt is:ut poſſis:adis.proſis,&c.
¶Item pducit is pro es in actõ plurali : ut omnis pro omnes.amantis pro amantes.tris pro tres.&c.
¶Item producitur quis pro quibus.
¶Item producuntur terminata in is que penultima longa genitiuum creſcentem habent:ut lis litis. glis gliris.Sannis ſannitis.
¶Quis quando eſt interrogatiuũ corripitur.
¶Item corripiuntur mis & tis & bis.
¶Velis.nolis producunt is.

¶Terminata in os.

¶Terminata in os producuntur:ut illos.dominos. deos.bos.& os oris.Exceptis gtis græcoꝝ qui corripiuntur:ut pallados.arcados. thebaidos. & ſimilia. Os oſſis teſte Priſciano corripit os. Compos. impos corripiuntur.Item gręca terminata in os corripiuntur : ut ilios.tyros.nerítos.chaos.& ſimilia.

¶Terminata in us.

¶Terminata in us breuiantur: ut Corpus. tempus. feimus.legimus.&c. Excipiuntur monoſyllaba quæ producunt us.ut plus.mus.ſus.& pus.

¶Item excipiuntur nomina tertie declinationis terminata in us habentia penultimam longam in gtõ creſcente que producunt us:ut uirtus uirtutis·ſalus ſalutis.palus paludis·tellus telluris.
¶Item excipiunt nomina quarte declinationis quæ producunt us in plurali:& in genitiuo ſingulari.
Item producuntur nomina græca terminata in us: que faciunt genitiuũ in odis: ut melampus melampodis·œdipos œdipodis.
Panthus proprium Troiani nomen producit us: ut Panthus otriades apud Virgilium: Cuius uocatiuus eſt Panthu.

¶ De terminatis in c.

¶Terminata in c producũt:ut dic duc fac ſic.Excipiuntur donec nec quæ corripiuntur.Hic aduerbiũ pducitur.Hic pnomen ponit a poetis indifferenter.

¶ De terminationis in m b d p t.

¶Terminata in b d m p t corripiuntur. Excipiunt obit pro obiuit·ſumat pro ſumauit·que pducunt t.

¶ De terminatis in l.

¶Terminata in l corripiuntur:ut ſemel nihil hannibal & ſimilia.Excipiuntur nil & ſol & quedã barbara:ut michael gabriel que producuntur.

¶ De terminatis in n.

¶Terminata in n producuntur:ut pean. qđ nomen ſignificat appollinẽ & laudẽ appollinis. titan.quin.
Forſan
Autan
An

Tamen
Attamen
In omnia ſupradicta corripiunt n.
¶ Item corripiunt terminata in n habentia penultimam breuem in gtō creſcente ſingularis numeri: ut nomen nominis: & gręca quedā ut ilion pelion quæ interdum producunt. Non aduerbium ꝑducitur.

¶ De terminatis in r.

¶ Terminata in r corripiuntur: ut Cæſar. Turtur. marmor. & ſimilia. Excipiuntur Aer. æther. crater. caracter. quæ producuntur. Nam in nominatiuo habent in græcis litteram η que longa eſt: & in genitiuo latino numeratur in e longam.
Cur
Fur
Lar
Far
Ver
Par producitur r.

¶ De Preteritis.

¶ Omnia preterita duarū ſyllabarū longa ſunt ut legi. feci. uidi. ſaui. fugi. & ſimilia. Et ſic in preteritis pluſq̄perfectis: & preteritis perfectis. & futuris ſubiunctiuorū: & infinitiuorū. ut legi. legeram. legiſſem. legerim. legero. & legiſſe. Excipiuntur ea preterita que habent uocalem ante uocalem: ut fui & ſimilia. que corripiuntur.
Dedi
Steti

Bibi
Fidi a ſindo ſindis
Scidi a ſcindo ſcindis
Tuli excipiuntur quia corripiuntur.

¶Item excipiuntur creſcentia in preterito que corripiunt primam ſyllabam preteriti.

Totundi a tondeo
Momordi a mordeo
Tetendi a tendo
pepuli a pello
popoſci a poſco
Spoſpondi a ſpondeo
Pependi a pendeo uel pendo
Pepedi a pedo
Poſui a pono
Coegi a cogo

Cio is ciui citum quarte coniugationis producit ci in preterito & ſupino.

Cieo es ciui citum. ſecunde coniugationis corripit ci iu ſupino cum ſuis cõpoſitis: ut citus & concitus percitus: incitus & reliqua.

¶De uocali ante uocalem.

¶Vocalis ante uocalem breuis eſt: ut meus: tuus ſuus. & ſimilia. Excipiuntur tamen multa ut patet in poetarum exemplis.

Dius
Dia producunt primam.

Fio fis quando eſt biſſyllabum producit primam alias uero corripit.

Diana
Eous poteſt producere & corripere primam

¶ De I & V.

¶ I & V poſite inter duas uocales habent uim duaꝶ conſonantium:& ſic faciunt poſitionem : ut maior : peior : & audiui.ut ſupra diximus.
¶ I & V iuncte cũ alia uocali in eadem ſyllaba trã ſeunt in conſonantes : ut Iuno.uolo.& ſimilia.

¶ De cõpoſitis ab hac dictione di.

¶ Compoſita ex prepoſitione di producunt primam ut diduco.diuido.Excipiuntur tamen multa.
Diſertus
Dirimo
Dilema græcoꝶ nomen corripit primam.

¶ De pro.

¶ Pro & ſua compoſita producunt primã exceptis.
Profundus Prauus
Profectus Pronepos
Profeſſus ꝓneptis.que corripiũt primã pro:

¶ De diphthongo.

¶ Diphthongus producitur:plerumq; tamen a poe tis ob uocalem ſequentem corripitur:ut ſubdibuſue preuſtis apud Virg.
Deinde corripiunt primam contra regulam pro
Dehinc ꝓpter uocalem ſequentem.

¶ De liquidis.

¶ Vt alias liquidas omittam:uere liquide ſunt due: l & r.Ideo liquide appellate:quia precedentes ſylla/bas liquidas faciunt : hoc eſt nunc breues nunc lon/

gās.Nam̄ talis eſt regula·Liquida poſita poſt muta facit ſyllabam præcedentem eſſe cōmunem: ſi natura liter fuerit breuis aliter non: ut patet·pa·natura ſua breuis eſt: ergo per obliquos caſus ubi erit liquida & muta.pa.poterit eſſe communis· Sed frater & mater que primam natura producunt non poterunt in obliquis caſibus illam habere cōmunem: propter liquidam & mutam·Et ita de cæteris intelligas·

ℭ De uerſu hexametro·

ℭVerſus hexameter uel hexametrus dicitur ab hex quod grecę ſignificat ſex:& metro menſura:eo ꝙ habet ſex metra:id eſt ſex menſuras:hoc eſt ſex pedes: ut Hanc tua penelope lento tibi mittit Vlyxe·

ℭ De uerſu pentametro·

ℭVerſus autem penthameter uel penthametrus dicitur quia cōſtat quinq; metris:id eſt pedibus a penthe·quod eſt quinq;:& metro menſura·Sed in uerſu hexametro ſemper in quinta ſede debet dactylus poni:niſi uelis facere uerſum ſpondaicū qui in quinto loco habeat ſpondeū pro dactylo:ut in uallē ægerie deſcendimus & ſpelancas. Inuenies quoq; plerumq; Iambum in tertia ſede hexametri uerſus: ut Luctus ubiq; pauor & plurima mortis imago.apud Virgi.

ℭ De penthametri ſcanſione·

ℭPenthameter uerſus ſcandi poteſt duobus modis. Primo per Anapeſtos: qui conſtat ex duabus ſyllabis breuibus & ultima longa : ut Nil mihi reſcribas attamen ipſe ueni.Nil mihi·dactylus eſt·reſcri·ſpondeus eſt·bas at.ſpōdeus.tamen ip.anapeſtus.ſe ueni.

anapeſtus. Sed eſt alius modus facilior & iucundior ſine anapeſto: ut ſint quatuor pedes integri & poſt ſecundum pedem ponatur una ſyllaba quam appellant catalecticam ſiue ceſuram. Et poſt quartum pedem faciunt ſyllabarum duarum: quicunq; inciderit: ſiue Spondeus: ſiue Trocheus: ſiue Iambus: ſiue Pyrrichius. Et ſic erunt quinq; integri pedes: ut recte Pentameter appelletur. Atq; hoc modo ſcanditur. Nil mihi. dactylus eſt. reſcri. ſpondeus. bas. catalecta. attamen. dactylus eſt. ipſe ue. dactylus. nil altera catalecta: quę due catalectę nūc ſpondeū faciunt.

¶ Cantalicius Cornelio Spoletino ſuo.

Potuiſſem mi Corneli: nec ignoraſſem in his metricis regulis eſſe prolixior: ſed pueri quo breuioribus regulis imbuuntur eo citius cum Appolline muſiſq; loquuntur. Vale.

FINIS.

¶ Impreſſum Romę per magiſtrum Stephanum Guilliereti: & Herculem Nani ſocios. Anno Dñi M.D.XI.